

Regional analyse for Vest-Telemark 2014

*Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling,
næringsutvikling og scenarier*

KNUT VAREIDE & MARIT O. NYGAARD

TF-notat nr. 79/2014

Tittel: Regional analyse for Vest-Telemark 2014
Undertittel: Attraktivitetsanalyse: Befolkningsutvikling, næringsutvikling og scenarier
TF-notat nr: 79/2014
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit Nygaard
Dato: 20. mars 2015
ISBN: 978-82-7401-775-7
ISSN: 1891-053X
Pris: 170,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforsking.no)
Framsidedfoto: Illustrasjon Nygaard/Vareide
Prosjekt: Benchmark VRI Telemark
Prosjektnr.: 20120330
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): VRI Telemark/VTNU

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforsking
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforsking.no

Resymé:

I notatet gis en beskrivelse av utviklingen i Vest-Telemark, med hensyn til befolknings- og næringsutvikling. Sammenhengene og drivkreftene blir analysert ved bruk av Attraktivitetsmodellen. Notatet beskriver også utdanningsnivået i befolkning og næringsliv, innovasjonsgraden i næringslivet og resultatene fra NHOs NæringsNM.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforsking siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforsking siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge, som er utført av Telemarksforskning i 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Modellen er videreutviklet vesentlig i 2014 sammenliknet med tidligere, blant annet gjennom at det er utviklet en scenario-modell som viser hvordan utviklingen kan bli i framtiden i ulike scenarier. Denne rapporten er finansiert av VRI-Telemark og Vest-Telemark Næringsutvikling.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, i det at vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg. For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Med den nye scenariomodellen blir den strategiske relevansen enda sterkere, fordi vi har et redskap som kan kalibrere målene i den regionale utviklingen for hver enkelt kommune, region eller fylke. Vi kan da også vise hvordan de strukturelle forholdene sannsynligvis vil påvirke framtidig utvikling, og hva som skal til for at et sted kan realisere sine målsettinger.

Bø, 20. mars 2015

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	5
1. Befolkning.....	8
2. Arbeidsplasser	12
3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon.....	33
4. Bostedsattraktivitet	37
5. Scenarier for framtidig vekst	44
6. Utdanning	51
7. Innovasjon	58
8. NæringsNM.....	66

Sammendrag

Vest-Telemark har en svakt synkende trend i folketallet. Det har imidlertid blitt en liten vekst på 26 innbyggere fra slutten av 3. kvartal 2013. Siden 2000 har antall innbyggere sunket med 578. Vest-Telemark har fødselsunderskudd, og har hatt netto utflytting til andre norske regioner. Innvandringen har bidratt til å dempe befolkningsnedgangen, men Vest-Telemark har også lavere netto innvandring enn i landet ellers. Flyttetallene for de 12 siste månedene er imidlertid mye bedre enn på mange år, og viser netto innflytting til Vest-Telemark fra andre norske kommuner.

Siden 2000 har det vært en vekst i antall arbeidsplasser i Vest-Telemark på 7,2 prosent. Det er lavere enn veksten i antall arbeidsplasser på landsbasis, men best av regionene i Telemark. Antall arbeidsplasser i næringslivet har vokst med 10,2 prosent. Det er også klart best av regionene i Telemark.

I rapporten har vi analysert utviklingen i næringslivet i Vest-Telemark, for å finne ut om utviklingen i næringslivet skyldes strukturelle forhold, nasjonale konjunkturer eller næringsattraktivitet. Vi har da delt opp næringslivet i basisnæringer, besøksnæringer, regionale næringer og lokale næringer, og analysert de tre første næringstypene hver for seg. De lokale næringene er private barnehager, skoler, primærhelsetjeneste og renovasjon, som substituerer kommunal virksomhet og ikke er interessante i næringsutviklingssammenheng.

Basisnæringer er de bedriftene som produserer for et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene omfatter primærnæringer, industri, olje- og gassutvinning og de mest konkurranseutsatte tjenestene som forskning, tele, IKT, engineering og liknende. Bransjestrukturen i basisnæringene forklarer mye av forskjellene i veksten i antall ansatte mellom ulike regioner. Vest-Telemark har hatt en lite gunstig sammensetning av basisnæringene, fordi en stor andel av arbeidsplassene har vært i bransjer med nedgang. Utviklingen i antall arbeidsplasser i basisnæringene har imidlertid vært bedre enn bransjestrukturen skulle tilsi. Dermed har Vest-Telemark framstått som en attraktiv region for basisnæringer.

Besøksnæringene omfatter de bedriftene som er avhengige av at kundene må være personlig til stede. Det er bransjer som overnatting, servering, butikkhandel, kultur og diverse personlige tjenester. Besøksnæringene omfatter turistbransjene, men er definert litt videre. Stedenes egen befolkning er en stor kundegruppe for besøksnæringene, og besøksnæringene blir dermed sterkt påvirket av befolkningsveksten på stedet. I Vest-Telemark har utviklingen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene vært svakere enn i resten av landet. Årsaken til det er at Vest-Telemark har synkende befolkning. Dersom vi korrigerer for dette, har besøksnæringene i Vest-Telemark utviklet seg overraskende positivt. Vest-Telemark har dermed vært attraktiv for besøk.

De regionale næringene består av bransjer som ikke passer inn i basisnæringer eller besøksnæringer, og består av bransjer som bygg og anlegg, finans og forretningsmessig tjenesteyting, transport, engroshandel m.fl. Det er bransjer som ofte ikke får stor oppmerksomhet i kommunale og regionale næringsstrategier, men som er viktige fordi det er mange arbeidsplasser i disse bransjene. De regionale næringene har vokst raskere i Norge enn hva besøks- og basisnæringene har. I Vest-Telemark har de regionale næringene vokst raskt, og Vest-Telemark har dermed også vært attraktiv for de regionale næringene, særlig i perioden etter 2008.

Samlet sett har Vest-Telemark hatt en god næringsattraktivitet de siste årene. De strukturelle forholdene og befolkningsnedgangen har hemmet veksten ganske mye, men utviklingen er mer positiv enn forventet ut fra de betingelsene som næringslivet har hatt.

Nettoflyttingen til Vest-Telemark er analysert for å avdekke om de svake flyttetallene kan forklares av den svake arbeidsplassveksten, om det er andre strukturelle årsaker, eller om Vest-Telemark har vært lite attraktiv som bostedsregion. Analysene viser at Vest-Telemark har litt svake strukturelle forutsetninger for flytting, ved at regionen består av små kommuner som ligger litt isolert til i forhold til store arbeidsmarkeder. Svak arbeidsplassvekst har også hemmet mulighetene for pendlingsbasert innflytting. De strukturelle ulempene er

imidlertid ikke veldig sterke i forhold til andre norske regioner. Dermed ser det ut til at Vest-Telemark ikke har vært en attraktiv region for bosetting de siste årene. Den gode næringsattraktiviteten har derfor i stor grad ført til mer innpendling og ikke mer innflytting.

I denne rapporten har vi for første gang utarbeidet scenarier for framtidig vekst i befolkning og arbeidsplasser, basert på de empiriske sammenhengene som Attraktivitetsmodellen har avdekket i den historiske analysen. Hvis den nasjonale veksten blir som i SSBs middelframskrivning og de strukturelle trekkene i næringsutviklingen fortsetter, ligger Vest-Telemark an til å få fortsatt nedgang i både befolkning og antall arbeidsplasser i årene framover. Hvis den gode næringsattraktiviteten fortsetter, vil det bli vekst i arbeidsplasser de nærmeste årene, men ikke nok til å skape befolkningsvekst hvis den svake bostedsattraktiviteten også fortsetter. Dersom en lykkes med å beholde den gode næringsattraktiviteten, og samtidig oppnår en høy bostedsattraktivitet, vil det være mulig å skape vekst i både befolkning og arbeidsplasser.

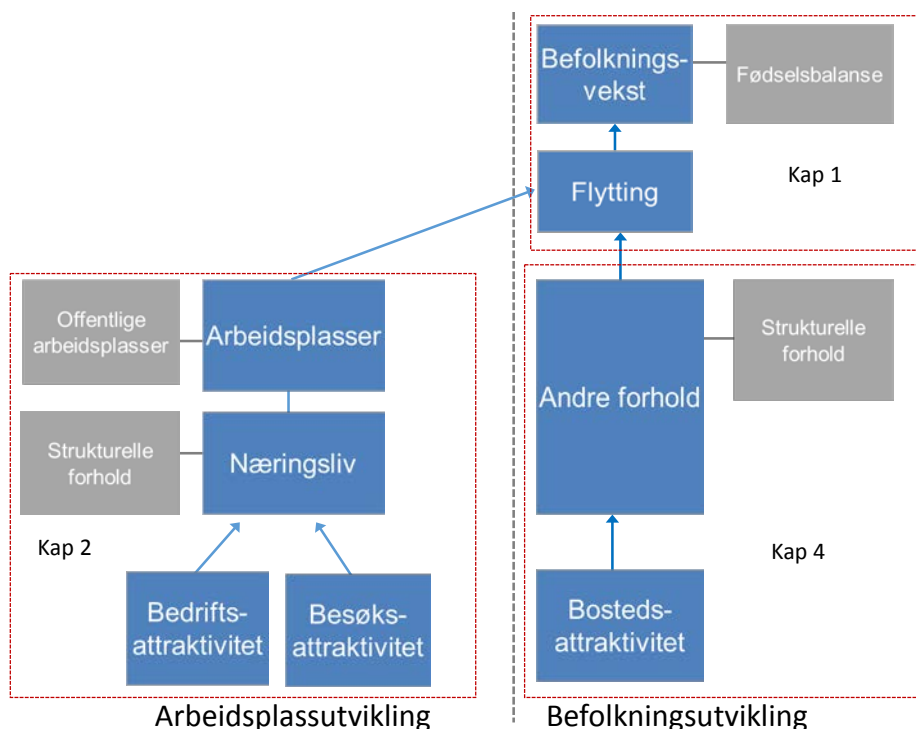
Utdanningsnivå i befolkning, arbeidsliv og blant pendlere har fått et eget kapittel i rapporten. Befolkningen i Vest-Telemark har klart lavere utdanningsnivå enn landet, men det skyldes at de store byene trekker opp nivået. Andelen av befolkningen i Vest-Telemark med høyere utdanning er litt lavere enn middels av regionene. Utdanningsnivået blant de som pendler ut og inn av Vest-Telemark har også blitt målt og sammenliknet. Da kommer det fram at det er langt høyere andel av de som pendler inn til Vest-Telemark som har høyere utdanning enn de som pendler ut. Dette kan kanskje tolkes til at Vest-Telemark ikke er en attraktiv region å bo i for de med utdanning. Andelen av ansatte i næringslivet i Vest-Telemark med høyere utdanning er høyere enn i de fleste regioner. Det er til tross for at næringslivet i Vest-Telemark har mange bedrifter og ansatte i bransjer som er lite kompetanseintensive.

Vi har også analysert dataene for SSBs innovasjonsundersøkelse. Næringslivet i Vest-Telemark framstår som meget innovativt, og uten tvil det mest innovative i Telemark.

Til slutt har vi med et kapittel om resultatene fra årets NæringsNM. NæringsNM er en rangering av næringslivet med hensyn til vekst, lønnsomhet, nyetableringer og størrelse. Vest-Telemark har forbedret sin posisjon betraktelig i år sammenliknet med årene før.

Innledning – notatets oppbygging

I de første seks kapitlene i dette notatet vil vi beskrive og analysere utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser. For å analysere drivkreftene i utviklingen vil vi bruke Attraktivitetsmodellen. Denne modellen har Telemarksforskning utviklet for å forstå drivkreftene bak den regionale utviklingen. Modellen er designet spesielt for å skille ut strukturelle drivkrefter, det vil si drivkrefter som det enkelte sted ikke kan gjøre noe med, fra det vi definerer som attraktivitet. Steder kan være attraktive for bedrifter eller besøk. Det fører til at stedet får en sterkere vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet enn de strukturelle forholdene tilsier. Steder kan også være attraktive som bosteder, og dermed få en nettoflytting som er høyere enn forventet ut fra stedets arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Summen av stedets attraktivitet med hensyn til bedrift, besøk og bosetting vil

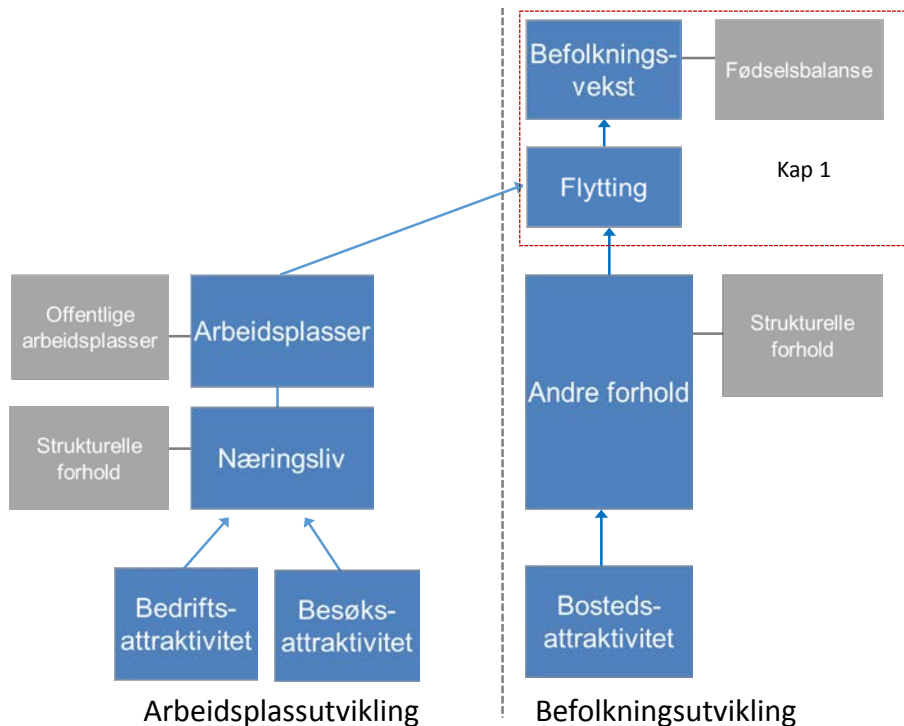

Figur 1: Attraktivitetsmodellen.

Attraktivitetsmodellen er vist skjematisk i figuren over, og vi vil utdype hvordan modellen virker etter hvert i notatet. Notatets struktur vil følge modellen. I kapittel 1 vil vi gi en kort beskrivelse av befolkningsutviklingen. I kapittel 2 vil vi beskrive og analysere arbeidsplassutviklingen, og særlig arbeidsplassutviklingen i næringslivet. I kapittel 4 binder vi samme arbeids- og befolkningsutviklingen, og analysere nettoflyttingen, de strukturelle flyttefaktorene og bostedsattraktiviteten. Mellom kapittel 2 og 4 har vi et kapittel om pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon, fordi det er forhold som har betydning for flyttingen til stedet, og sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og flytting. I kapittel 5 beskriver vi ulike scenarier for befolknings- og arbeidsplassutviklingen i Vest-Telemark. Deretter følger tre kapitler som ikke har direkte forbindelse med attraktivitetsanalysen: Kapittel 6 er viet formelt kompetansenivå i befolkningen og i næringslivet. Kapittel 7 beskriver resultatene fra siste innovasjonsundersøkelse. Til slutt kommer et kapittel om NæringsNM som viser hvordan næringslivet gjør det med hensyn til nyetableringer, vekst og lønnsomhet.

1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er nok den mest sentrale størrelsen i regional utvikling. I dette kapittelet vil vi ganske kort beskrive hvordan befolkningsutviklingen har vært, og hvordan befolkningsendringene er sammensatt av fødselsbalansen og flytting. Vi vil også se på hvordan flyttingen er sammensatt av innenlands flytting og innvandring. Til slutt introduserer vi begrepet relativt flytting, som vi vil bruke i analysene om bostedsattraktivitet i kapittel 4.

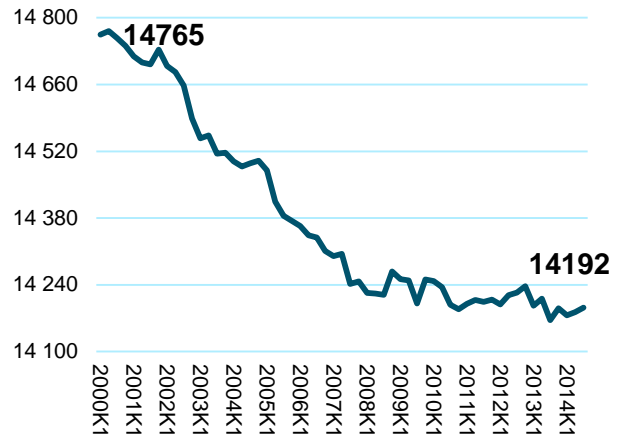
Befolkningsendringer er summen av fødselsbalansen og stedets samlede nettoflytting inkludert netto innvandring. I analysene vil vi nøye oss med å beskrive fødselsbalansen kort. I figuren har såkalt eksogene faktorer fått en grå farge, og fødselsbalansen har blitt definert som eksogen. Det er fordi vi ikke forsøker å forklare eller forstå stedenes fødselsbalanse. Det er ikke vanlig å forsøke å påvirke fødselsbalansen i regionalt utviklingsarbeid, og da er det heller ikke så stor betydning å forstå bakenforliggende årsaker. Vi vet at fødselsbalansen er et resultat av stedets alders- og kjønnsfordeling og fruktbarhet blant stedets kvinner, men vil ikke gå nærmere inn på disse faktorene.

I stedet vil vi fokusere på nettoflyttingen. Steder, kommuner og regioner som ønsker å stimulere sin befolkningsvekst fokuserer på å tiltrekke seg innflyttere eller begrense utflyttingen. I begge tilfeller blir nettoflyttingen bedre. Derfor er det flyttingen som det er behov for å forstå. Nettoflyttingen er derfor en sentral komponent i Attraktivitetsmodellen. I dette kapittelet beskrives nettoflyttingen. Senere i notatet, etter at vi har behandlet arbeidsplassveksten og pendlingsmønstrene, vil vi analysere nettoflyttingen med bakgrunn i disse variablene, for å avdekke drivkrefter og forklaringer til at nettoflyttingen varierer fra sted til sted.

1.1.1 Folkemengden i Vest-Telemark

30. september 2014 var det registrert 14 191 innbyggere i Vest-Telemark. Det er en nedgang i antall innbyggere fra 14 765 i 2000.

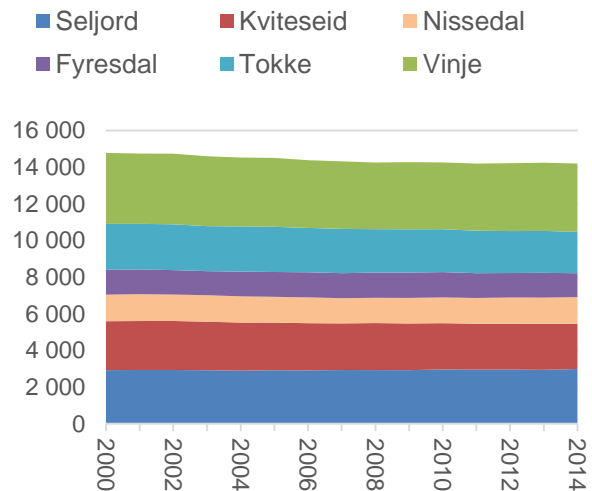
Nedgangen var sterkest fram til 2008. Etter det har nedgangen blitt en del svakere, men det er fortsatt en viss nedadgående trend.

Figur 2: Befolkningen i Vest-Telemark fra 2000 til og med utgangen av 3. kvartal 2014.

1.1.2 Folkemengden i kommunene

Vest-Telemark har ingen dominerende kommuner. Vinje har flest innbygger med 3 723, mens Fyresdal har færrest med 1 302.

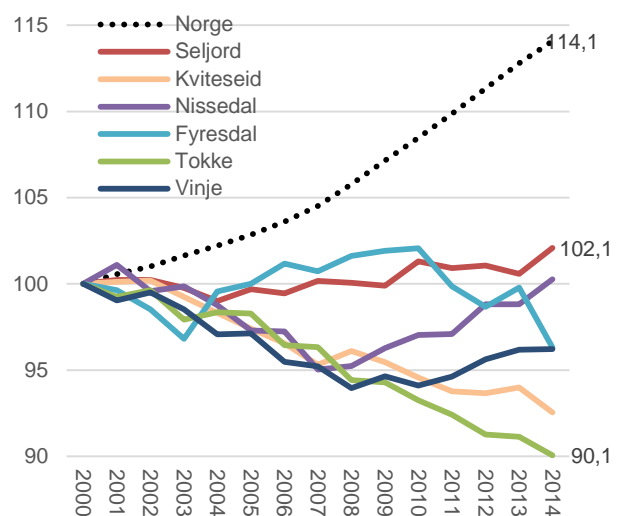

Figur 3: Folkemengden i kommunene i Vest-Telemark fra 2000 til 2014.

1.1.3 Indeksert vekst

Seljord og Nissedal har litt flere innbyggere i 2014 enn i 2000. De andre kommunene har hatt nedgang. Tokke har hatt sterkest nedgang, med omtrent ti prosent, siden 2000.

Nissedal og Vinje har hatt litt vekst etter 2008, men har ikke kommet opp i samme innbyggertall som i 2000.

Figur 4: Indeksert befolkningsvekst i Norge, og kommunene i regionen fra 2000 til 2014

1.1.4 Befolkningsutviklingen i Vest-Telemark

Vi kan dekomponere befolkningsutviklingen i innenlands flytting, netto innvandring og fødselsbalanse.

Fødselsbalansen i Vest-Telemark er negativ, og bidrar negativt til befolkningsveksten.

Nettoflyttingen mellom Vest-Telemark og andre norske regioner er også negativ i nesten alle periodene. I den siste 12-måndersperioden har det imidlertid blitt netto innenlands innflytting i Vest-Telemark.

Nettoinnvandringen fra utlandet bidrar til å begrense nedgangen i folketallet i regionen.

1.1.5 Befolkningsutviklingen i Norge

Norge har hatt en høy vekst siden 2000. Figuren til høyre viser hvordan befolkningsveksten i Norge er dekomponert i netto innvandring og fødselsbalanse.

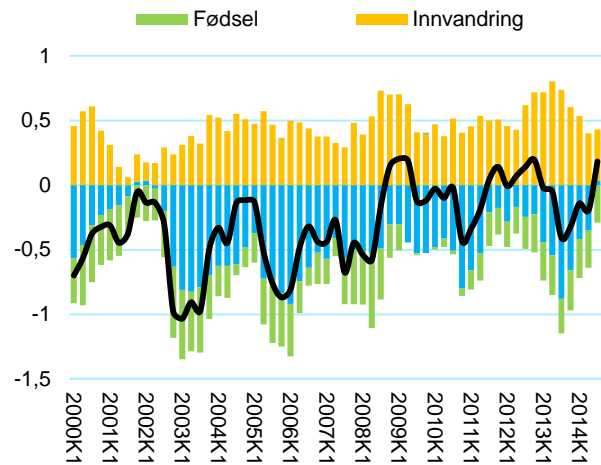
Fødselsbalansen er positiv på landsbasis.

Nettoinnvandringen er også positiv, og i perioden etter 2008 har den bidratt med en årlig befolkningsvekst tilsvarende 0,8 prosent av folketallet. Etter at det ble åpnet for mer arbeidsinnvandring til Norge, hovedsakelig fra Øst-Europa, i 2007, har innvandringen stått for en stadig økende del av befolkningsveksten.

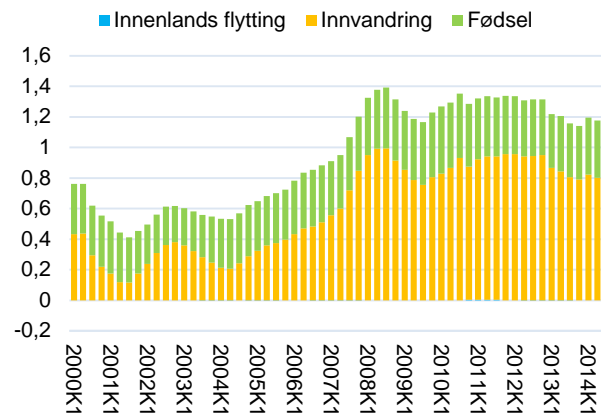
De fleste steder i Norge kan derfor forvente befolkningsvekst på grunn av generell høy innvandring på landsbasis.

1.1.6 Relativ utvikling

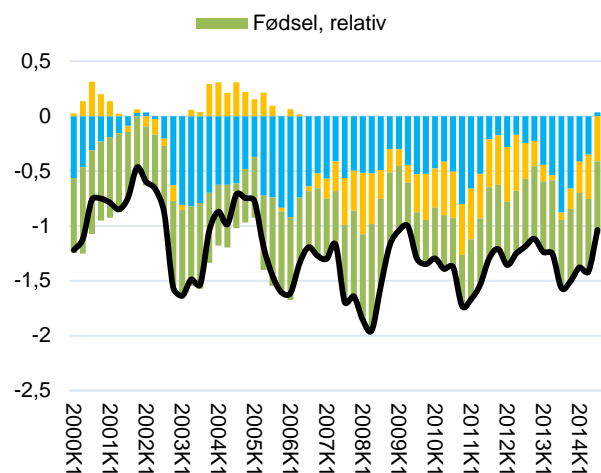
Den relative befolkningsutviklingen i Vest-Telemark er befolkningsutviklingen fratrukket Norges befolkningsutvikling. Resten av landet har en positiv fødselsbalanse. Resten av landet har også en høyere innvandring enn Vest-Telemark. Dermed har alle komponentene bidratt til at befolkningsveksten i Vest-Telemark har blitt svakere enn i landet i de fleste periodene.

Figur 5: Befolkningsendringer for Vest-Telemark siste 12 måneder målt hvert kvartal, overlappende perioder, dekomponert.

Figur 6: Befolkningsendringer for Norge siste 12 måneder målt hvert kvartal, overlappende perioder, dekomponert.

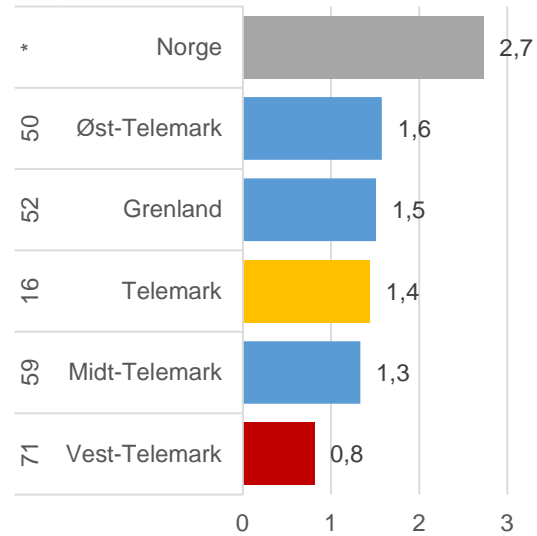

Figur 7: Relative endringer i Vest-Telemark i forhold til Norge.

1.1.7 Nettoflytting

I regional utvikling er vi spesielt opptatt av flyttingen. Et sted kan gjøre tiltak for å bedre tilflyttingen til stedet. Fødselsbalansen kan man kun påvirke indirekte ved å sørge for å trekke til seg kvinner i fruktbar alder. Innvandringen på landsbasis ligger også utenfor handlingsrommet til en region. Derfor er flyttingen et overordnet mål og avhengig variabel i Attraktivitetsmodellen.

Figur 8 viser nettoflyttingen inkludert innvandring til Norge, Telemark og regionene i fylket i den siste treårsperioden. Norge har fått en nettoinnvandring på 2,7 prosent. Telemark har hatt en nettoflytting på 1,4 prosent, og rangerer med det som nummer 16 blant de 19 fylkene. Nettoflyttingen til Vest-Telemark har vært på 0,8 prosent, som er klart lavest av regionene i Telemark. Vest-Telemark er rangert som nummer 71 blant landets 84 regioner. Det er dermed 13 regioner med svakere flyttetall.

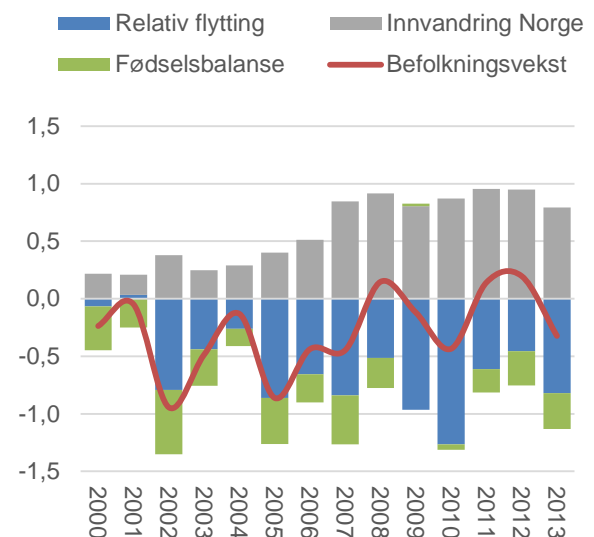
Figur 8: Nettoflytting til regionene i Telemark, landet som helhet, og fylket fra 2010 til 2013.

1.1.8 Relativ flytting

Relativ flytting er et mål som sier noe om stedenes nettoflytting sammenliknet med andre steder. Relativ flytting er nettoflyttingen inklusive innvandring til stedet vi studerer, minus nettoflyttingen på landsbasis. Den relative flyttingen blir et godt mål på om stedet har hatt en positiv befolkningsutvikling utover det den generelle innvandringen på landsbasis skulle tilsi. Vi kan finne den relative flyttingen fra figur 8 ved å trekke stolpen for Norge fra stolpen for Vest-Telemark.

Videre i rapporten vil vi fokusere spesielt på den relative flyttingen. Det er den relative flyttingen vi antar at et sted kan påvirke gjennom sin attraktivitet for bedrift, besøk og bosted.

Vest-Telemark har siden 2001 hatt negativ relativ flytting, og den har blitt dårligere med årene. Den relative nettoflyttingen har variert noe, uten noen klar trend.

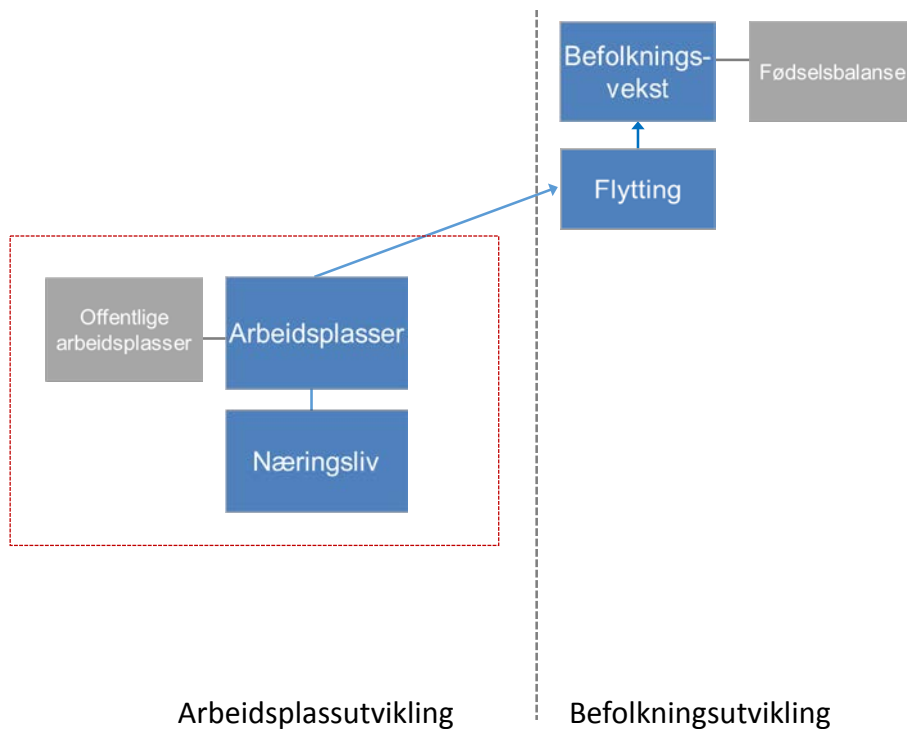

Figur 9: Befolkningsveksten i Vest-Telemark, dekomponert i andel av Norges innvandring, fødselsbalansen og relativ flytting.

2. Arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive og analysere utviklingen av antall arbeidsplasser.

Arbeidsplassutviklingen er sammen med befolkningsutviklingen de to sentrale størrelsene som vi må beskrive, analysere og forstå i den regionale utviklingen. Vi vil starte med en beskrivelse av utviklingen av antall arbeidsplasser samlet, og sektorvis. Deretter ser vi nærmere på hvordan de enkelte delene av næringslivet har utviklet seg. Til slutt analyserer vi utviklingen i den enkelte delene av næringslivet for å finne ut hvor mye som kan forklares av strukturelle forhold og hvor stor del av utviklingen som synes å komme fra spesielle forhold i regionen.

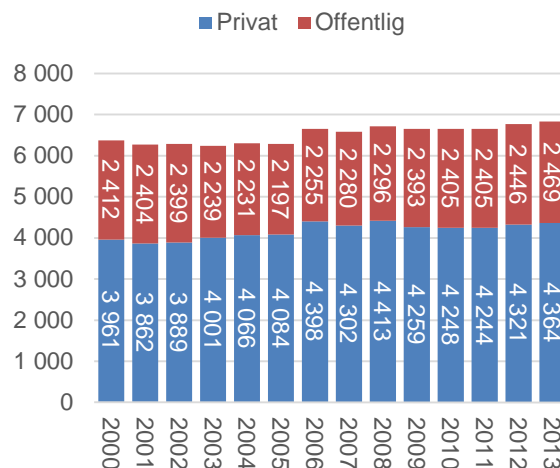
Figur 10: Attraktivitetsmodellen

Vi skal starte med å beskrive den samlede arbeidsplassutviklingen, for deretter å se på hvordan utviklingen er i privat og offentlig sektor.

2.1.1 Antall arbeidsplasser

I 2013 var det 4 364 arbeidsplasser i privat sektor i Vest-Telemark, mens det var 2 469 arbeidsplasser i offentlig sektor.

Antall arbeidsplasser i det offentlige har økt jevnt, mens antall arbeidsplasser i næringslivet har variert noe. Det har vært en liten vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet de siste to årene.

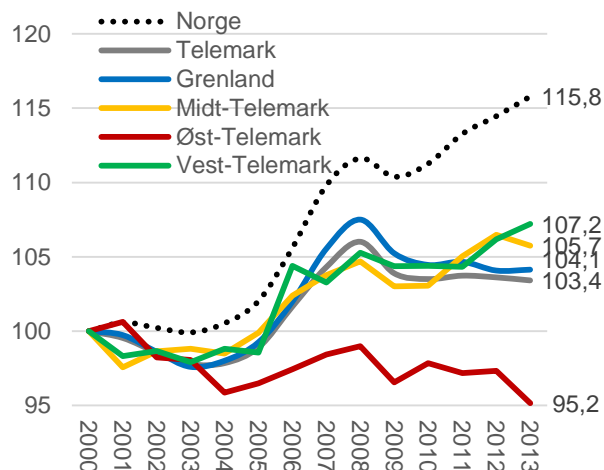

Figur 11: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Vest-Telemark fra 2000 til 2013.

2.1.2 Indeksert arbeidsplassvekst alle sektorer

Fra 2000 til 2013 har antall arbeidsplasser i Norge økt med 15,8 prosent. Vest-Telemark har hatt en vekst på 7,2 prosent, mens Telemark har hatt en vekst på 3,4 prosent.

Vest-Telemark har med det den beste arbeidsplassveksten av regionene i Telemark. Vi så i forrige kapittel at Vest-Telemark hadde den svakeste befolkningsutviklingen. Dette forholdet skal vi analysere senere i denne rapporten.

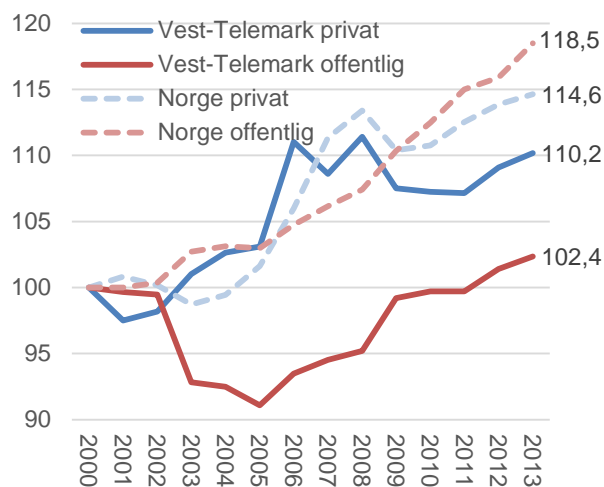
Figur 12: Indeksert arbeidsplassvekst, alle sektorer, i Norge, Telemark og regionene.

2.1.3 Indeksert arbeidsplassvekst i offentlig og privat sektor

Mens landet som helhet har hatt en arbeidsplassvekst på 14,6 prosent i privat sektor, har Vest-Telemark hatt en vekst på 10,4 prosent.

Vest-Telemark hadde en ganske sterk arbeidsplassvekst i næringslivet fra 2000 til 2006. Detter det har antallet gått litt opp og ned.

Antall arbeidsplasser i det offentlige i Vest-Telemark gikk ned fra 2000 til 2005, men har steget ganske jevnt etter det. Det er imidlertid stor forskjell på veksten i offentlige arbeidsplasser i Norge på 18,5 prosent, og den lille veksten i Vest-Telemark på 2,4 prosent.

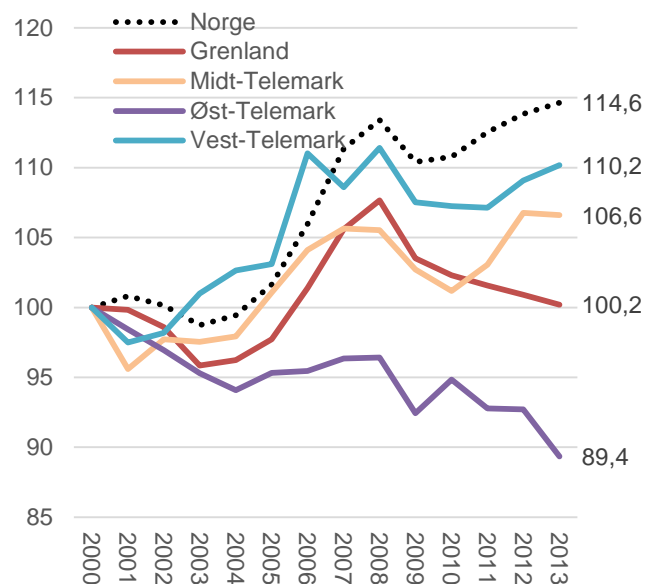
Figur 13: Indeksert vekst i antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Vest-Telemark og Norge, fra 2000 til 2013.

2.1.4 Indeksert vekst i næringslivet

Blant regionene i Telemark er det Vest-Telemark som har den sterkeste veksten i næringslivet, med 10,2 prosent. Vest-Telemark var også den eneste regionen som hadde vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i 2013. Midt-Telemark har også hatt vekst, men lavere.

Grenland har omtrent samme antall arbeidsplasser i næringslivet i 2013 som i 2000.

Øst-Telemark har mistet over ti prosent av sine arbeidsplasser i privat sektor siden 2000.

Figur 14: Indeksert vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene i Telemark. 2000=100.

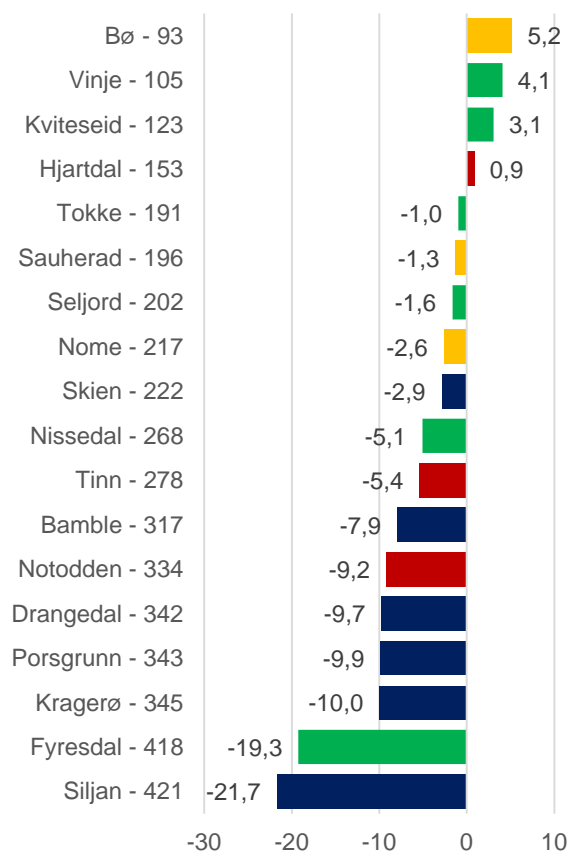
2.1.5 Arbeidsplassvekst i privat sektor etter finanskrisen

Det har vært en svært ujevn fordeling mellom veksten i privat sektor etter finanskrisen.

Det er bare fire av kommunene i Telemark som har hatt vekst i næringslivet siden 2008. To av dem, Vinje og Kviteseid, er i Vest-Telemark.

Tokke og Seljord har hatt nedgang, men ganske lite, og er faktisk rangert bedre enn middels av norske kommuner.

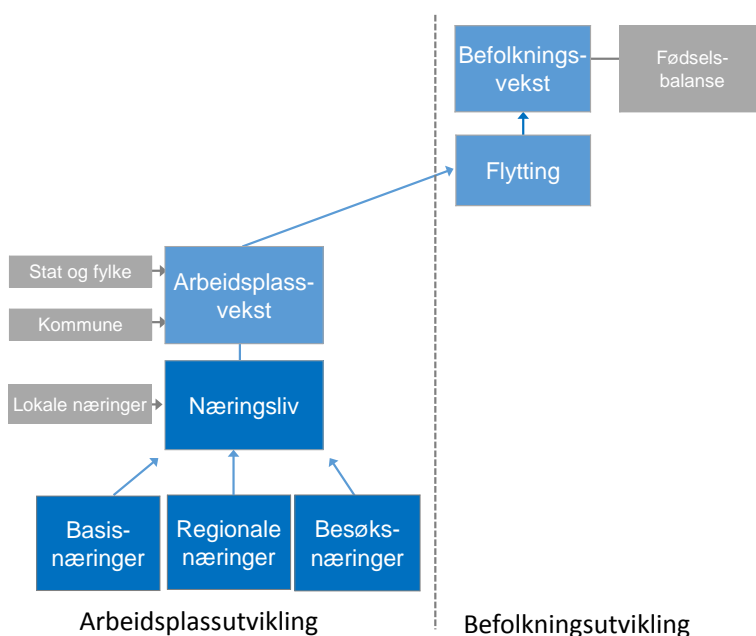
Nissedal og Fyresdal har hatt ganske sterk nedgang. Det er de minste kommunene i Vest-Telemark, og trekker derfor ikke regionen så mye nedover.

Figur 15: Vekst i antall ansatte i næringslivet fra 2008 til 2013. Regionene er gruppert i farger som i grafen over.

2.2 Næringstyper

Vi har nå beskrevet utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet. Det er utviklingen i næringslivet vi ønsker å analysere og forstå. Det er fordi det først og fremst er næringsutviklingen som er i fokus når en ønsker å stimulere til vekst.

Figur 16: Attraktivitetsmodellen. Privat sektor deles inn i fire næringstyper: Lokale næringer, basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer

Det finnes mange forskjellige bransjeinndelinger¹. For vårt formål har vi del opp næringslivet i fire strategiske næringstyper.

Basisnæringer er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene produserer varer eller tjenester på et sted, som selges og konsumeres hovedsakelig utenfor stedet der produksjonen foregår. Primærnæringer som landbruk og gruver og industri, tilhører basisnæringene. Samtidig er det en del tjenesteproduksjon som også defineres som basisnæringer. Dette er tjenester som IT, telekom og teknologiske tjenester. Basisnæringene regnes ofte som «motoren» i økonomien. Det er ut ifra basisnæringene mye annen næringsvirksomhet blir skapt.

Besøksnæringer er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig til stede. Besøksnæringene inkluderer all turisme, men også butikkhandel og en del personlige tjenester. Stedets egne innbyggere og besøkende er kunder hos besøksnæringene.

De *regionale* næringene består av bransjer som både har annet næringsliv og offentlige institusjoner og befolkningen som kunder, og som hovedsakelig retter seg mot et regionalt marked. Det er bransjer som bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting. Vi finner ofte en konsentrasjon av de regionale næringene i byer og sentra. Det er en sammensatt næringstype, og vi antar at det er ulike drivere for vekst i de regionale næringene.

Lokale næringer er næringsliv som leverer tjenester til den lokale befolkningen, og som i stor grad substituerer tjenester fra offentlig sektor. Dette er tjenester som barnehager, skoler, primærhelsetjenester og renovasjon. De lokale næringene er som regel substitutter for offentlige tjenester. I analysene framover vil vi derfor slå kommunal sektor og lokale næringer sammen. Vi ser at lokale næringer har fått en grå farge i diagrammet.

2.2.1 Bransjer

I tabellen under ser vi hvilke bransjer som inngår i de strategiske næringstypene, og vi ser antall arbeidsplasser i hver bransje. Det er denne utviklingen i antall ansatte i disse bransjene og næringstypene som til sammen utgjør hele næringslivet, og som vi ønsker å analysere og forstå.

Cellene markert med blått betyr at det er et forholdsvis høyt antall, mens cellene med rødt betyr at det er et forholdsvis lavt antall. På den måten kan vi raskt se hvilke bransjer som har mange arbeidsplasser, og hvilke bransjer som har relativt få arbeidsplasser.

Tabell 1: Antall arbeidsplasser i de ulike bransjene i privat sektor i Vest-Telemark.

Næring	SubNæring	Bransje	2000	2005	2008	2011	2012	2013
Basis	Industri	Anna industri	326	331	352	324	309	318
		Næringsmidler	59	73	85	119	103	85
		Olje og gass utvinning						
		Prosessindustri	2				26	29
		Verkstedindustri	184	167	183	159	118	124
	Natur	Fisk	8	2	2	1		3
		Gruve	11	7	4	5	5	4
		Landbruk	424	420	448	333	378	382
	Tekn tjenester	Olje og gass						
		Teknisk/vitenskap	41	59	66	64	70	72
Tele og IKT		8	10	26	32	33	36	
Besøk	Aktivitet	95	131	197	205	200	220	
	Handel	699	781	802	829	825	802	
	Overnatting	275	233	210	203	180	185	
	Servering	121	120	102	71	72	88	
Lokal	Lokal	202	143	138	136	145	143	
Regional	Agentur og Engros	30	31	32	32	38	39	
	Bygg og anlegg	477	610	702	682	691	691	
	Diverse	365	407	493	458	515	498	
	Finans, eiendom, uteie	151	110	114	106	107	102	
	Forr tjenesteyting	79	121	150	171	167	190	
	Transport	364	294	287	295	328	341	
	Utleie av arbeidskraft	40	34	20	19	11	12	
Totalsum		3 961	4 084	4 413	4 244	4 321	4 364	

Basisnæringene er inndelt i tre underkategorier: Industri, naturbaserte næringer og teknologiske tjenester. Det er mange arbeidsplasser innen prosessindustrien og verkstedindustrien, og få i de naturbaserte næringene.

Besøksnæringene inkluderer aktivitet, handel, overnatting og servering. Handelsbransjen er desidert størst.

De lokale næringene legger vi ikke mye vekt på i regional utvikling, siden vi antar at de i seg selv ikke skaper vekst.

De regionale næringene deles inne i fysisk tunge bransjer som bygg og anlegg og transport, og kontoryrker som forretningsmessig tjenesteyting (bankvesen) og finans. Det er ofte slik at basisnæringene har et sted enten veldig mye eller veldig lite av, mens besøksnæringene og de regionale næringene er mer stabile og «konstante», i form av at de fleste steder har en viss mengde av disse bransjene – uansett hvor i landet stedet er lokalisert.

2.2.2 Næringstyper i Vest-Telemark og i landet som helhet

Øverste kakediagram viser antall arbeidsplasser i Vest-Telemark i 2013 fordelt på de ulike næringstypene og offentlig sektor.

Det midterste kakediagrammet viser det samme, men vi har inkludert et kakestykke som viser nettoutpendlingen. Hele kaken utgjør da samlet sysselsetting i Vest-Telemark.

Det nederste kakediagrammet viser antall arbeidsplasser i Norge. På landsbasis utgjør antall arbeidsplasser også samlet sysselsetting.

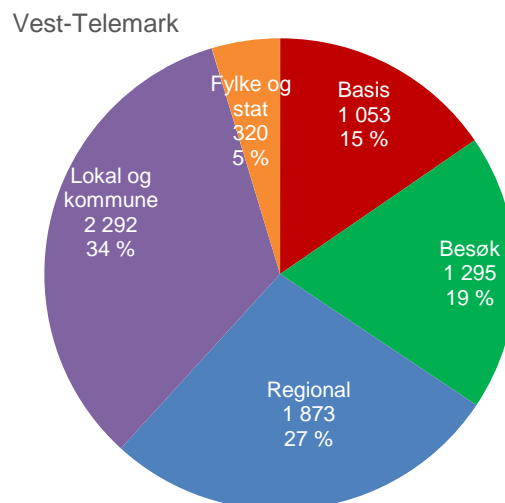
Basisnæringene utgjør en litt mindre andel av sysselsettingen i Vest-Telemark enn på landsbasis. Det var 1 053 arbeidsplasser i basisnæringene i Vest-Telemark i 2013.

Besøksnæringene er større i Vest-Telemark enn på landsbasis. Det var 1 295 arbeidsplasser i besøksnæringene i 2013.

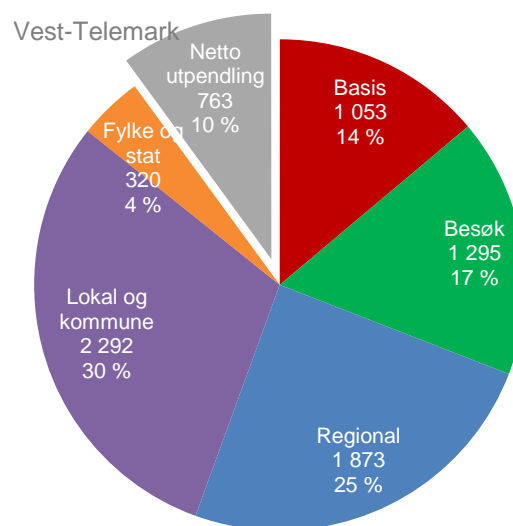
De regionale næringene er den største næringstypen i privat sektor i Vest-Telemark, og det er den også nasjonalt. 1 873 personer jobbet innenfor en av bransjene i de regionale næringene i Vest-Telemark i 2013.

Kommunal sektor og de lokale næringene er større i Vest-Telemark enn på landsbasis. 34 prosent av arbeidsplassene i Vest-Telemark er i kommunesektoren og lokale næringer, mens andelen på landsbasis er 22 prosent.

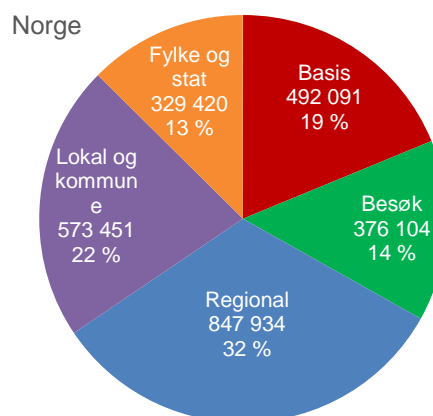
Fylkeskommunal og statlig sektor er mindre i Vest-Telemark enn på landsbasis. 13 prosent av arbeidsplassene i Norge er i stat og fylke, mot bare fem prosent i Vest-Telemark.

Figur 17: Antall arbeidsplasser i de ulike næringstypene samt i offentlig sektor i Vest-Telemark i 2013.

Figur 18: Arbeidsplasser i næringstypene og offentlig sektor i Vest-Telemark i 2013. Et kakestykke viser netto utpendling. Hele kaken viser samlet sysselsetting.

Figur 19: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Norge i 2013. På landsbasis er antall arbeidsplasser lik sysselsettingen.

2.2.3 Indeksert arbeidsplassvekst

Vi så status for 2013 på forrige side. Figurene til høyre viser hvordan utviklingen i antall arbeidsplasser har vært fra 2000 til 2013.

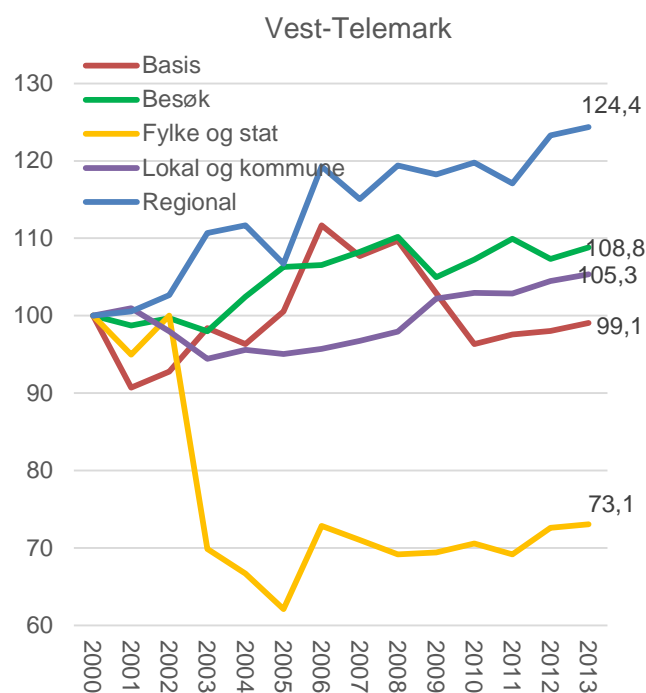
Det forsvant mange statlige arbeidsplasser i Vest-Telemark fram til 2005. Etter det har det vært litt vekst. Fra 2000 til 2013 har mer enn hver fjerde arbeidsplass i stat og fylke forsvunnet i Vest-Telemark, mens antall arbeidsplasser i stat og fylke økte med over 20 prosent på landsbasis.

Vest-Telemark har hatt sterk vekst i de regionale næringene. De har økt antall arbeidsplasser med 24,4 prosent. Det er større vekst enn de regionale næringene har hatt på landsbasis.

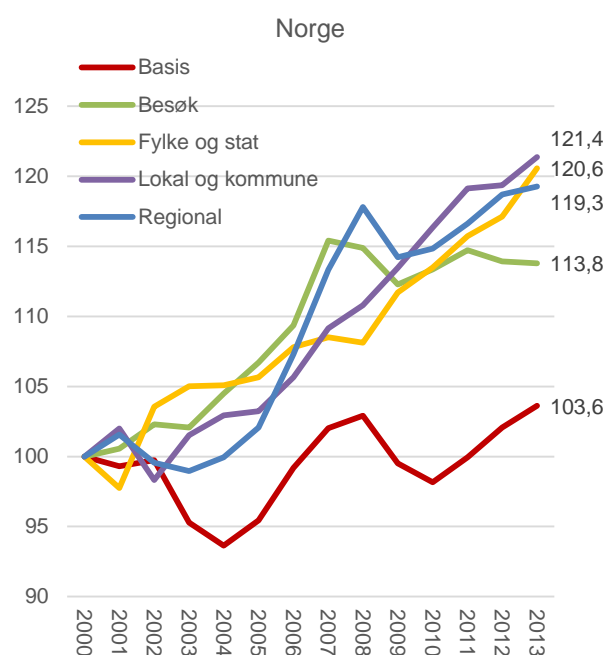
Besøksnæringene har vokst med 8,8 prosent i Vest-Telemark. Det er en svakere vekst enn besøksnæringene har hatt på landsbasis, som er 13,8 prosent.

Det har vært en liten nedgang i basisnæringene i Vest-Telemark, men nedgangen har vært på mindre enn en prosent siden 2000. Basisnæringene vokser ikke så mye på landsbasis heller. Her har veksten i antall arbeidsplasser i basisnæringene vært på 3,6 prosent.

Antall arbeidsplasser i kommuner og lokale næringer har økt med 5,3 prosent i Vest-Telemark siden 2000. På landsbasis har kommunesektoren vokst med 21,4 prosent. Befolkningsnedgangen i Vest-Telemark har nok bidratt til dette. Kommunene får mindre budsjetter å rutte med når befolkningen synker.

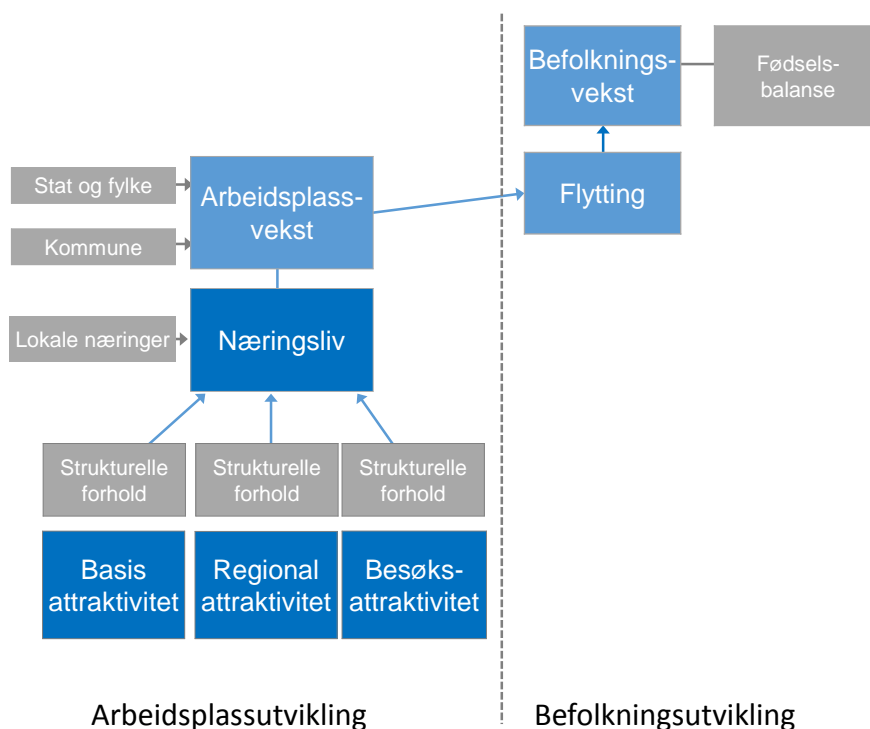
Figur 20: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Vest-Telemark.

Figur 21: Indeksert arbeidsplassvekst i de ulike næringstypene og i offentlig sektor i Norge fra 2000 til 2013.

2.3 Strukturelle forhold og attraktivitet

Vi har nå beskrevet utviklingen i de enkelte strategiske næringstypene. Det neste spørsmålet er hvorfor utviklingen har vært slik. Kan vi avdekke de viktigste drivkreftene bak den faktiske utviklingen?

Figur 22: Attraktivitetsmodellen. Den delen av modellen som dreier seg om arbeidsplassvekst. Veksten i næringslivet dekomponeres i strukturelle forhold og attraktivitet.

Vi vil i resten av dette kapittelet analysere hvor mye av utviklingen i de tre næringstypene som kan forklares av strukturelle forhold, og hvor mye som har sin forklaring i interne forhold.

Strukturer forhold som ikke kan påvirkes i særlig grad i regionen, men som har en signifikant påvirkning på næringslivets utvikling. Hvis utviklingen kan forklares fullt ut av de strukturelle forholdene, betyr det at utviklingen er «som normalt» i regionen. Det vil si at næringslivet utvikler seg som statistisk forventet ut fra forutsetningene. Dersom utviklingen avviker fra det statistisk normale, tyder det på at det har skjedd noe spesielt i regionen som ikke skyldes ytre forhold.

Dersom en har et spesielt godt og effektivt næringsarbeid i regionen, vil det kunne føre til at utviklingen blir bedre enn de strukturelle forutsetningene tilsier. Da vil målingene vise at attraktiviteten er høy. Høy attraktivitet kan også skyldes at de største bedriftene har vært spesielt dyktige. Og så kan det være spesielle forhold i regionen som har hatt betydning, men som ikke fanges opp i de statistiske analysene.

Attraktivitetsanalysene vil derfor gi en pekepinn, men må tolkes med varsomhet, og helst på bakgrunn av lokalt kjennskap til utviklingen på stedet.

2.4 Bransjestrukturen

Vi skal nå se nærmere på bransjestrukturen.

Bransjestrukturen er et forhold som har stor betydning for utviklingen, og da spesielt i basisnæringene. Det er fordi basisnæringene er svært ujevnt fordelt mellom regioner, og fordi utviklingen i den enkelte bransjen i basisnæringene svinger sterkt.

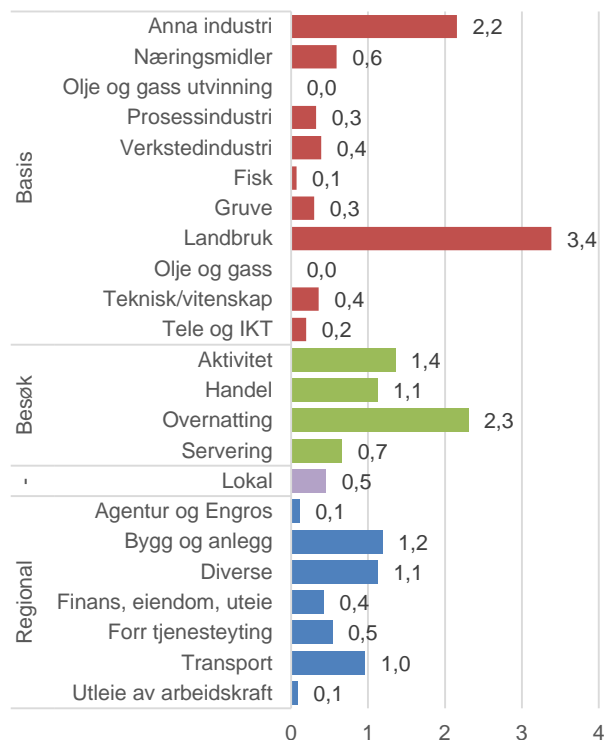
Hvilke bransjer har Vest-Telemark mye av, relativt til landet som helhet? For å få fram dette bruker vi lokaliseringkvotienter (LQ). LQ for en bransje beregnes gjennom å ta andelen av antall arbeidsplasser i bransjen i forhold til sysselsettingen på stedet, og dele på tilsvarende andel på landsbasis. Hvis tallet er større enn 1, betyr det at der er relativt mye av denne bransjen på stedet. Er tallet mindre enn 1, betyr det at det er lite av denne bransjen.

Andelen sysselsatte innen landbruket er 3,4 ganger så høy som i landet som helhet. Andelen sysselsatte innen anna industri er 2,2 ganger så høy i Vest-Telemark som i landet som helhet. Det er bare i disse bransjene at Vest-Telemark har høye andeler, hvis vi holder oss til basisnæringene.

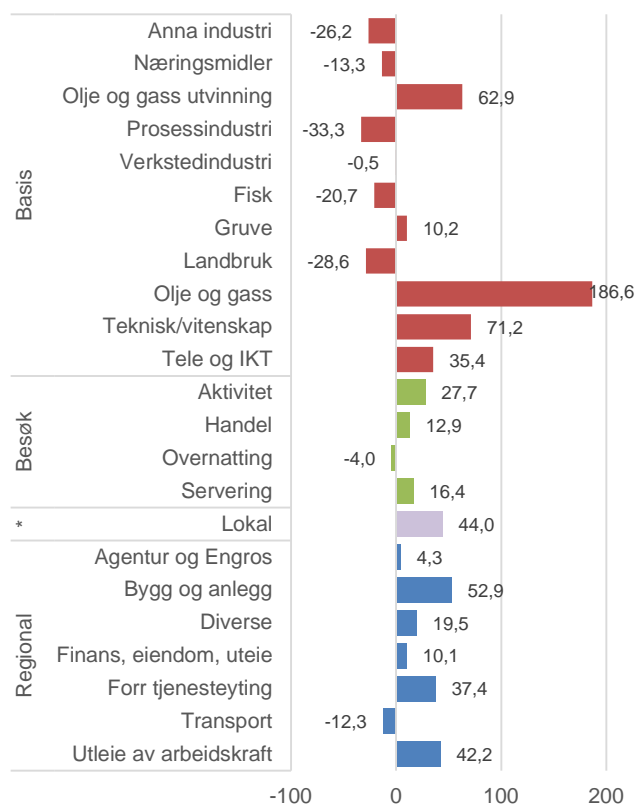
Vest-Telemark har en ganske høy andel av sysselsettingen i overnattingsbransjen. Her er andelen 2,3 ganger høyere enn resten av landet. Det er også høy andel i aktivitetsnæringene og i handel, men lavere andel innen servering. Vi så tidligere at Vest-Telemark hadde mye besøksnæringene samlet sett.

Av de regionale næringene har Vest-Telemark mye innen bygg og anlegg og i «diverse». Diversebransjen inneholder blant annet private helseforetak.

Figuren nederst til høyre viser Norges vekst i de ulike bransjene fra 2000 til 2013. Vest-Telemark har relativt mye næringsliv i nedgansbransjer og relativt lite i vekstbransjer. Dette er et strukturelt forhold vi må ta hensyn til når vi skal analysere arbeidsplassutviklingen i Vest-Telemark.

Figur 23: Lokaliseringkvotienter for de ulike bransjene i Vest-Telemark i 2013.

Figur 24: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2013 i Norge.

2.5 Basisnæringer, strukturelle forhold og attraktivitet

Basisnæringene betyr mye for den regionale utviklingen. Basisnæringene skaffer inntekter til regionen gjennom å selge varer og tjenester ut av regionen. Basisnæringene er også mest utsatt for konjunkturer og konkurranse. Samtidig har basisnæringene stort potensiale gjennom at de leverer varer på et nasjonalt og internasjonalt marked, og er ikke begrenset av etterspørsel i egen region.

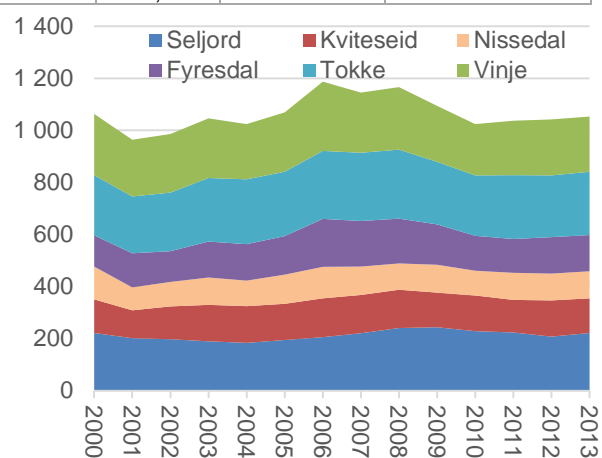
Tabellen under viser antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i 2000 og 2013. Tabellen viser også endring i absolutte tall, prosentvis endring og vekstimpuls. Vekstimpulsen er endringen målt som andel av samlet sysselsetting, og er sammenliknet med vekstimpulsen nasjonalt. Vekstimpulser er mindre intuitive enn arbeidsplassvekst, men de sier mer om hvordan arbeidsplassveksten bidrar til utviklingen på et sted. Gitt at et sted har én arbeidsplass i de teknologiske tjenestene, og så øker antall arbeidsplasser til to. Da har det vært en prosentvis vekst på 100, men én arbeidsplass har lite å si for den samlede arbeidsplassveksten på stedet. Når vi opererer med vekstimpulser ser vi hvor mye arbeidsplassveksten utgjør av sysselsettingen.

Tabell 2: Antall arbeidsplasser i bransjene i basisnæringene i Vest-Telemark i 2000 og 2013. Absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls i Vest-Telemark og vekstimpuls på landsbasis.

SubNæring	Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Industri	Anna industri	326	318	-8	-2,5	-0,1	-0,8
	Næringsmidler	59	85	26	44,1	0,4	-0,3
	Olje og gass utvinning			0		0,0	0,4
	Prosessindustri	2	29	27	1350,0	0,4	-0,7
	Verkstedindustri	184	124	-60	-32,6	-0,8	0,0
Natur	Fisk	8	3	-5	-62,5	-0,1	-0,2
	Gruve	11	4	-7	-63,6	-0,1	0,0
	Landbruk	424	382	-42	-9,9	-0,6	-0,7
Tekn tjenester	Olje og gass			0		0,0	1,0
	Teknisk/vitenskap	41	72	31	75,6	0,4	1,3
	Tele og IKT	8	36	28	350,0	0,4	0,7
		1 063	1 053	-10	-0,9	-0,1	0,8
Sysselsatte		7 285	7 596	311	4,3		

Vest-Telemark har hatt vekst i bransjer som næringsmidler og prosessindustri, som ellers har nedgang i Norge. Det har også vært vekst i teknisk/vitenskapelige tjenester og i tele og IKT. Verkstedindustrien og landbruket har hatt nedgang.

Samlet sett har basisnæringene hatt en samlet nedgang på 10 arbeidsplasser i Vest-Telemark fra 2000 til 2013. Det har gitt en negativ vekstimpuls på 0,1 prosent av sysselsettingen, mens basisnæringene har gitt en vekstimpuls på 0,8 prosent nasjonalt.

Figur 25: Antall arbeidsplasser i basisnæringene i kommunene i Vest-Telemark, 2000 – 2013.

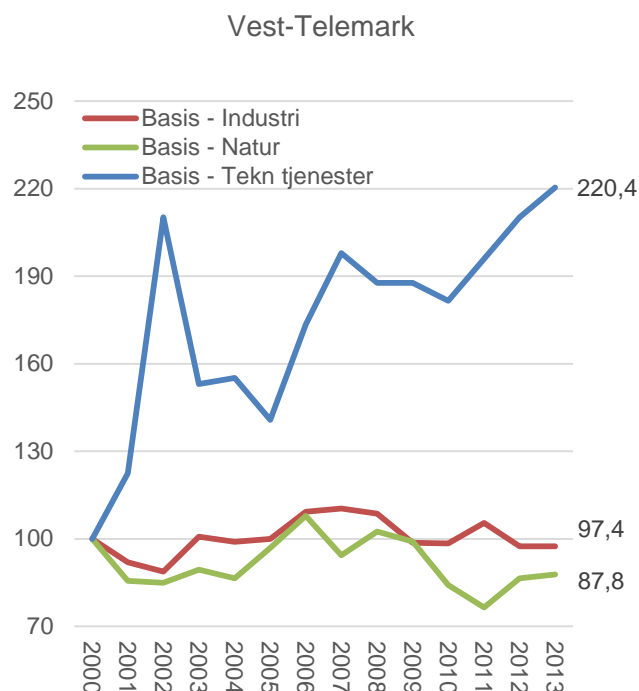
2.5.1 Indeksert vekst

Når vi splitter opp basisnæringene i industri, naturbaserte næringer og teknologiske tjenester, ser vi at utviklingen i hver enkelt av disse har vært bedre i Vest-Telemark enn på landsbasis.

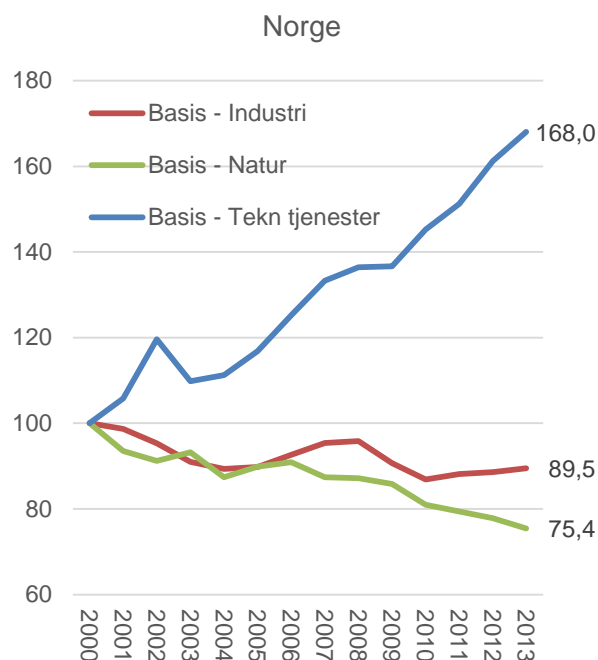
Antall arbeidsplasser i de teknologiske tjenestene i Vest-Telemark har økte med over 120 prosent, mens veksten på landsbasis har vært 68 prosent.

Industrien i Vest-Telemark har gått ned med 2,6 prosent, mens industrien i resten av landet har sunket med 10,5 prosent.

De naturbaserte næringene, som i Vest-Telemark stort sett er landbruk, har hatt en reduksjon i antall arbeidsplasser på 12,2 prosent, mot hele 24,6 prosent på landsbasis.

Figur 26: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Vest-Telemark, 2000-2013.

Figur 27: Indeksert vekst i sub-næringene til basisnæringene i Norge, 2000-2013

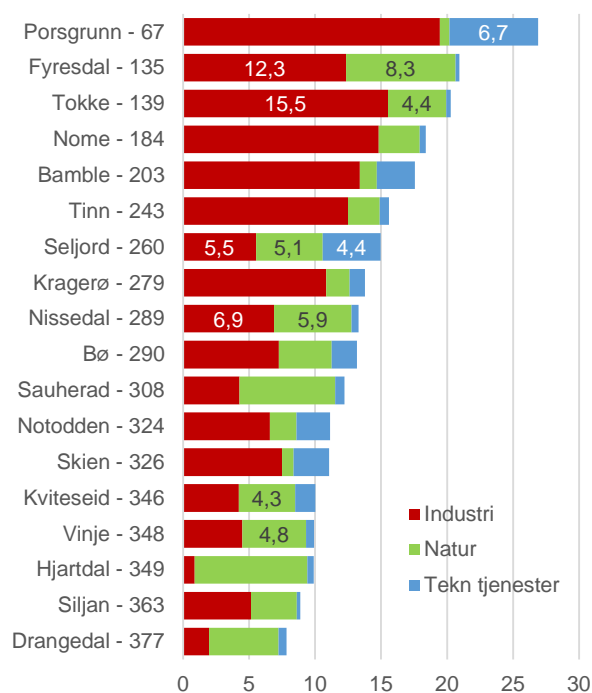
2.5.2 Nivå og vekstimpulser

Porsgrunn er kommunen i Telemark med høyest nivå på basisnæringene. Med nivå mener vi antall arbeidsplasser som prosentvis andel av samlet sysselsetting.

Fyresdal og Tokke har nest største andel av basisnæringer av kommunene i Telemark. Begge disse kommunene har mye industri og landbruk.

Seljord har mye teknologiske tjenester, nest høyest andel i fylket etter Porsgrunn.

Kviteseid og Vinje har lite basisnæringer.

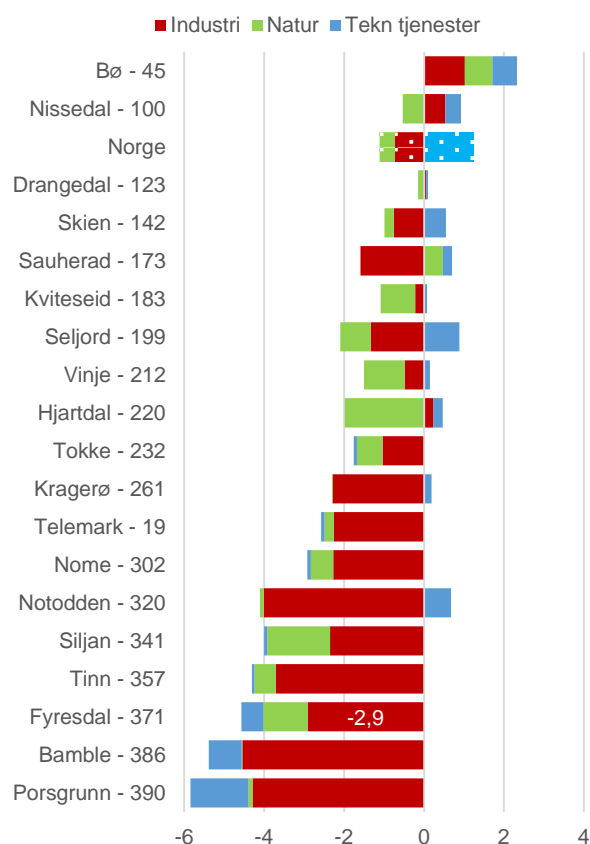
Figur 28: Nivå, dvs. antall arbeidsplasser som prosentvis andel av sysselsettingen, i basisnæringene i kommunene i Telemark i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.5.3 Vekstimpulser etter finanskrisen

Nesten alle kommunene i Telemark har hatt svakere vekst i basisnæringene enn det landet som helhet har hatt. Nissedal er ved siden av Bø eneste kommuner som har bedre utvikling i basisnæringene enn Norge.

Kviteseid, Seljord og Vinje har ganske liten nedgang etter 2008, og faktisk bedre enn middels av kommunene i Norge, som vi ser av rangeringsnummeret.

Fyresdal har hatt ganske sterk nedgang, spesielt i industrien.

Figur 29: Endring som andel av sysselsettingen fra 2008 til 2013 i basisnæringene i kommunene i Telemark. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.5.4 Dekomponering av veksten i basisnæringene

Når vi skal studere arbeidsplassutviklingen i privat sektor, er det viktig å skille struktur fra attraktivitet. I figuren til høyre viser den grønne linjen endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene fra en treårsperiode til en annen.

De grå stolpene viser hvilken vekst Vest-Telemark skulle ha hatt, dersom veksten i Vest-Telemark var lik veksten på landsbasis.

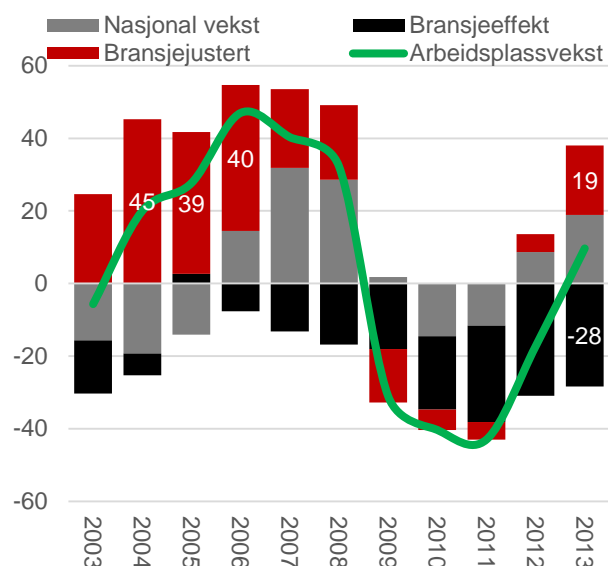
De sorte stolpene korrigerer for bransjeeffekten. De sorte stolpene viser dermed hvor mange arbeidsplasser Vest-Telemark skulle ha hatt, når vi trekker bort effekten av den nasjonale veksten. De sorte og grå stolpene viser da hva som statistisk sett er den forventede veksten i Vest-Telemark. Vi kan se at Vest-Telemark har hatt en ugunstig bransjestruktur.

Avviket mellom den faktiske veksten (grønn linje) og den forventede (sorte og grå stolper) kalles bransjustert vekst. Den er illustrert ved de røde stolpene, og viser vekst utover det som er forventet. Vi bruker den bransjusterte veksten som mål på attraktiviteten for bedrift i basisnæringene.

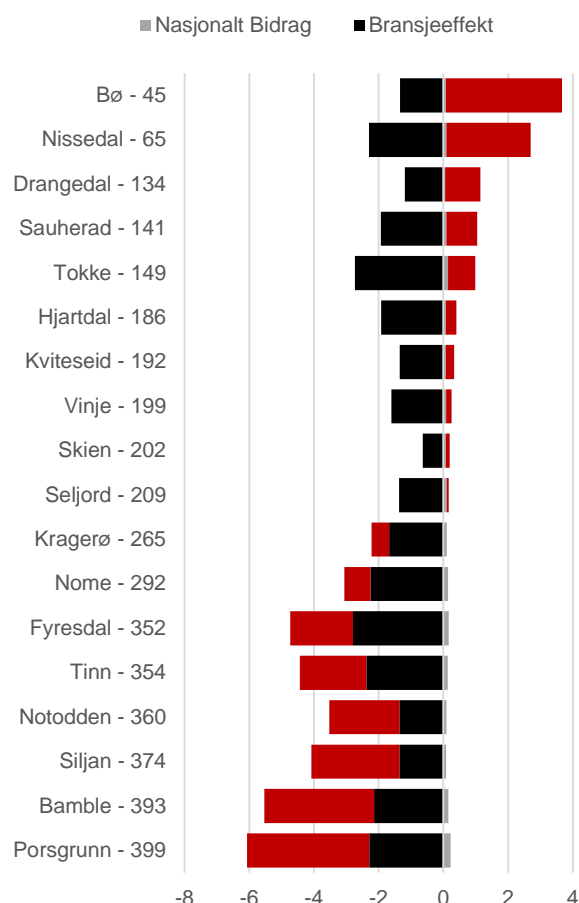
Den siste treårsperioden har Vest-Telemark hatt en ekstra vekst på 19 arbeidsplasser per år. Vest-Telemark er dermed attraktiv for basisnæringene. Vest-Telemark hadde også høy attraktivitet i årene fra 2000 til 2008. Fra 2009 til 2011 var attraktiviteten litt svak.

I figur 31 kan vi se at Nissedal, Tokke, Kviteseid, Vinje og Seljord har positiv attraktivitet for basisnæringene. Både Nissedal og Tokke har hatt en ugunstig bransjestruktur i denne perioden, men har klart seg relativt godt.

Det er bare Fyresdal som har hatt lav attraktivitet for basisnæringene etter 2008.

Figur 30: Årlige vekst i absolutte tall, basisnæringene i Vest-Telemark. Tre års glidende gjennomsnitt. Den røde linjen viser den faktiske veksten. Stolpene viser nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjustert vekst.

Figur 31: Vekstimpulser i basisnæringene i kommunene i Telemark fra 2008 til 2013, dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjustert vekst.

2.6 Besøksnæringer, befolkningseffekt og besøksoverskudd

Besøksnæringer er ikke bare turisme. Handelsbransjen er størst blant besøksnæringene. Besøksnæringene omsetter mest til egen befolkning. Steder med befolkningsvekst kan derfor forvente arbeidsplassvekst i besøksnæringene. Dette må vi justere for når vi skal analysere arbeidsplassutviklingen i besøksnæringene.

I tabellen under presenterer vi hovedtallene for besøksnæringene i Vest-Telemark. Vekstimpulsene i Vest-Telemark er sammenliknet med vekstimpulsene for Norge.

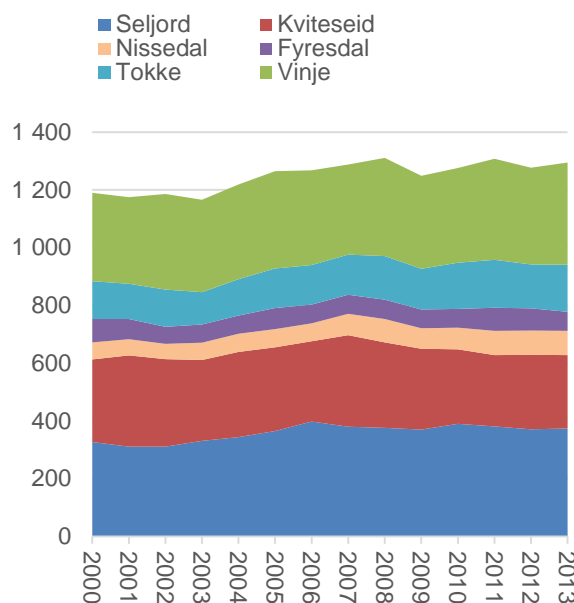
Tabell 3: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i 2000 og 2013, absolutt og prosentvis endring, vekstimpuls og vekstimpuls på landsbasis i samme periode.

Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Aktivitet	95	220	125	131,6	1,7	0,5
Handel	699	802	103	14,7	1,4	1,2
Overnatting	275	185	-90	-32,7	-1,2	-0,1
Servering	121	88	-33	-27,3	-0,5	0,3
	1 190	1 295	105	8,8	1,4	2,0

Det har blitt skapt 105 nye arbeidsplasser i besøksnæringene i Vest-Telemark fra 2000 til 2013. Dette tilsvarer 1,4 prosent av sysselsettingen. Aktivitetsnæringene har økt med 125 arbeidsplasser og handelen har økt med 103. Antall ansatte i overnatting og servering har sunket.

Veksten i besøksnæringene har vært høyere på landsbasis enn i Vest-Telemark, men vi skal senere se om dette kan forklares av den svake befolkningsveksten i regionen.

Steder som har hatt høyere vekst i besøksnæringene enn befolkningsveksten skulle tilsi, har et positivt besøksoverskudd, og er definert som attraktive for besøk.

Figur 32: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i kommunene i Vest-Telemark.

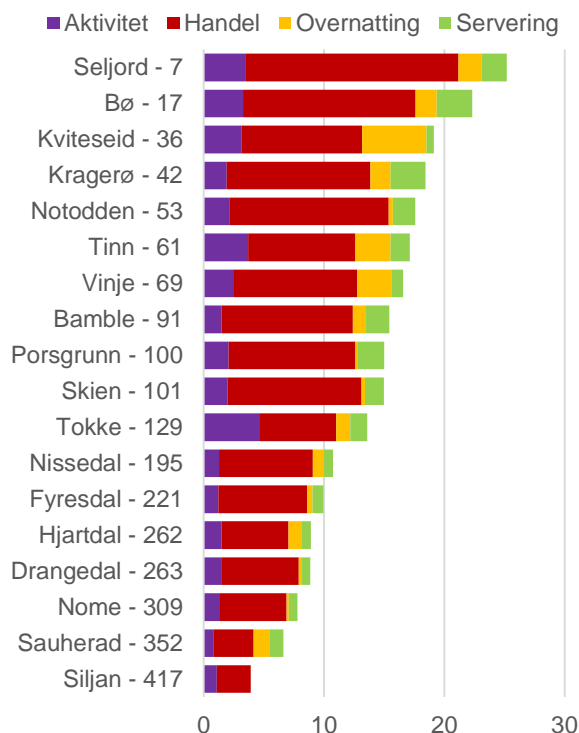
2.6.1 Besøksnæringer nivå

Seljord er rangert som nummer sju av alle fylkene når det gjelder andel besøksnæringer av sysselsettingen. Det er dermed bare seks kommuner i hele landet med høyere konsentrasjon av besøksnæringer enn Seljord. Seljord har spesielt mye handel.

Kviteseid og Vinje har også en høy andel av besøksnæringer. De er rangert som henholdsvis nummer 36 og 69 av de 428 kommunene i Norge.

Tokke og Nissedal har også høyere andel besøksnæringer enn middels av norske kommuner.

Fyresdal er eneste kommune i Vest-Telemark som har under middels nivå på besøksnæringene, men da bare litt under middels.

Figur 33: Nivå, antall arbeidsplasser i besøksnæringene som andel av sysselsettingen, i kommunene i Telemark i 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

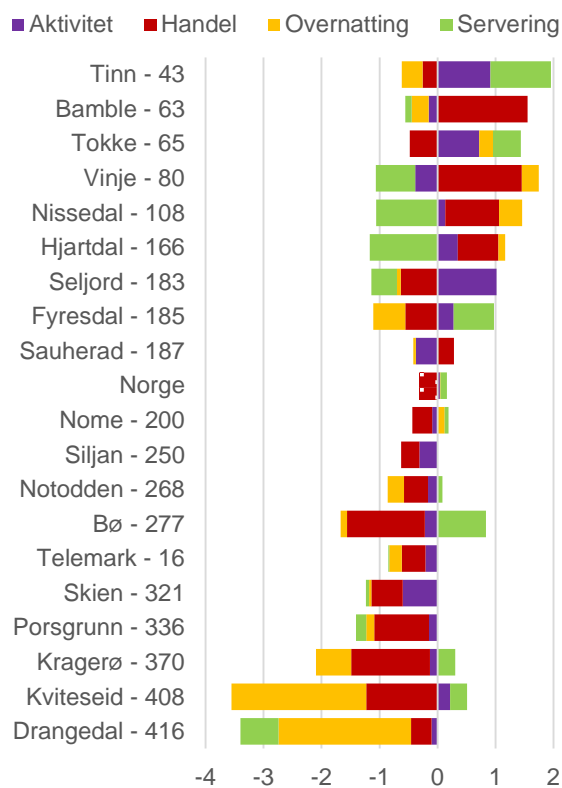
2.6.2 Vekstimpulser etter finanskrisen

Etter finanskrisen har landet som helhet hatt nedgang i besøksnæringene, hovedsakelig på grunn av nedgang i handelsbransjen. Telemark fylke rangerer nummer 16, dvs. at tre fylker har hatt en dårligere utvikling i besøksnæringene enn Telemark.

Vekstimpulsene fra besøksnæringene er ikke fullt så dramatiske som vekstimpulsene fra basisnæringene. Porsgrunn, som rangerte nederst på lista over vekstimpulser i basisnæringene, tapte arbeidsplasser nesten tilsvarende 6 prosent av sysselsettingen. Drangedal, som rangerer nederst blant kommunene i Telemark mht. vekstimpulser fra besøksnæringene, har tapt arbeidsplasser tilsvarende litt mer enn 3 prosent av sysselsettingen.

Det er aldri bra å miste arbeidsplasser, men vi ser at besøksnæringene ikke svinger fullt så mye som det basisnæringene gjør.

Fem av kommunene i Vest-Telemark har hatt en positiv utvikling i besøksnæringene, Tokke best av kommunene i regionen. Kviteseid har hatt en ganske negativ utvikling, og tapt mange arbeidsplasser i overnatting og handel.

Figur 34: Vekstimpulser, dvs. endring i antall arbeidsplasser i besøksnæringene som andel av sysselsettingen, kommunene i Telemark, 2008-2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

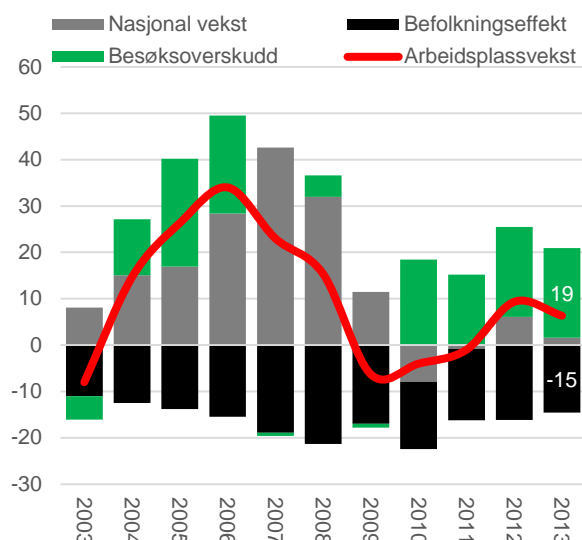
2.6.3 Dekomponering av veksten i besøksnæringene

For å forklare hva veksten skyldes, har vi tidligere dekomponert veksten i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjustert vekst. Det som kjennetegner besøksnæringene er at kunden må være personlig til stede. Handelen er den største av besøksnæringene, og besøksnæringene omsetter mye til egen befolkning. Da vil steder med befolkningsvekst kunne forvente en øking i besøksnæringene. Dette må vi justere for. Vekst utover det befolkningsutviklingen skulle tilsi kaller vi endring i besøksoverskudd, og dette er et mål på besøksattraktiviteten.

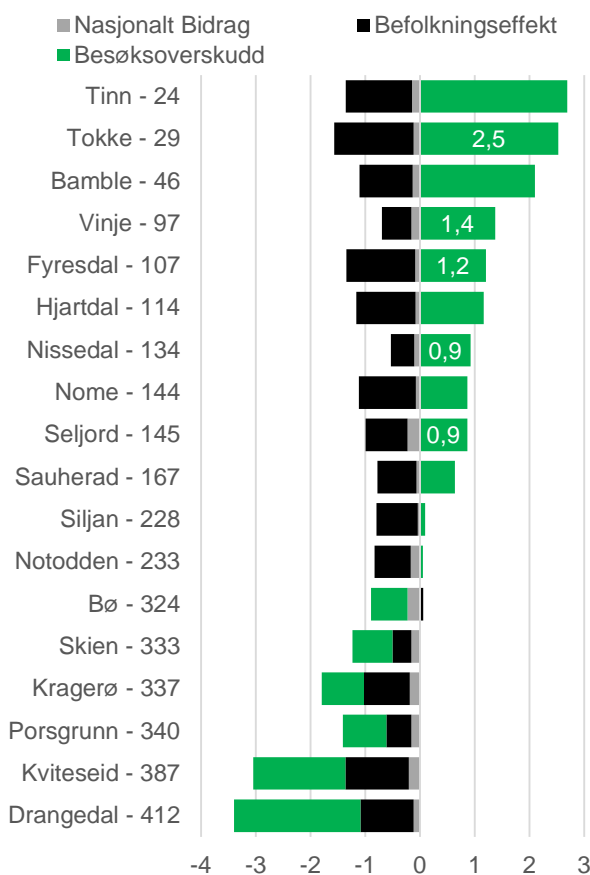
Vi kan se at Vest-Telemark har hatt høy besøksattraktivitet i nesten alle periodene etter 2003. Samtidig ser vi at den svake befolkningsveksten har ført til en del lavere vekst i besøksnæringene. I den siste treårsperioden har besøksattraktiviteten bidratt til 19 nye arbeidsplasser pr år.

2.6.4 Vekstimpulser etter finanskrisen – struktur og attraktivitet

Alle de seks kommunene i Vest-Telemark har hatt positiv besøksattraktivitet etter 2008. Tokke har gjort det aller best, og er rangert som nummer 29 av de 428 kommunene i landet.

Figur 35: Vekst i absolutte tall, besøksnæringene, Vest-Telemark, 2003 til 2013, dekomponert i nasjonalt bidrag, befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 36: Vekstimpulser fra besøksnæringene fra 2008 til 2013 i kommunene i Telemark dekomponert i nasjonalt bidrag, befolkningseffekt og befolkningsoverskudd.

2.7 Regionale næringer, bransjestruktur og attraktivitet

De regionale næringene er sammensatt av mange ulike bransjer. På landsbasis er det de regionale næringene som er størst og som vokser mest, hvis vi ser bort fra offentlig sektor. De regionale næringene er mest konsentrert i de store byene, men de aller fleste kommuner, også små, har en viss grad av regionale næringer, f.eks. bygg og anlegg, transport og forretningsmessige tjenester.

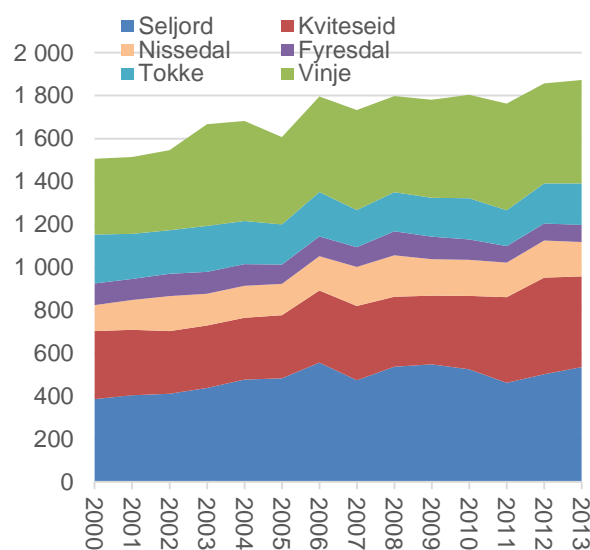
Tabell 4: Antall arbeidsplasser i de regionale næringene 2000 og 2013, absolutt endring, prosentvis endring, og vekstimpuls i Vest-Telemark og Norge fra 2000 til 2013.

Bransje	2000	2013	Endring antall	Endring %	Vekstimpuls	Vekstimpuls Norge
Agentur og Engros	30	39	9	30,0	0,1	0,2
Bygg og anlegg	477	691	214	44,9	2,9	3,1
Diverse	365	498	133	36,4	1,8	1,1
Finans, eiendom, utleie	151	102	-49	-32,5	-0,7	0,3
Forr tjenesteyting	79	190	111	140,5	1,5	1,5
Transport	364	341	-23	-6,3	-0,3	-0,8
Utleie av arbeidskraft	40	12	-28	-70,0	-0,4	0,6
	1 506	1 873	367	24,4	5,0	6,1

Utviklingen inne de ulike bransjene i de regionale næringene har vært forskjellig. Bygg- og anleggsbransjen har økt mest, med 214 nye arbeidsplasser siden 2000. Forretningsmessig tjenesteyting har bidratt med 111. Diverse økte med 133 arbeidsplasser.

Andre bransjer har hatt nedgang, som finans, eiendom og utleie, transport og utleie av arbeidskraft.

Samlet sett økte antall arbeidsplasser i Vest-Telemark med 367 fra 2000 til 2013. Det ga en vekstimpuls på 5 prosent. Det er litt lavere vekstimpuls enn hva de regionale næringene har bidratt til i Norge i samme periode.

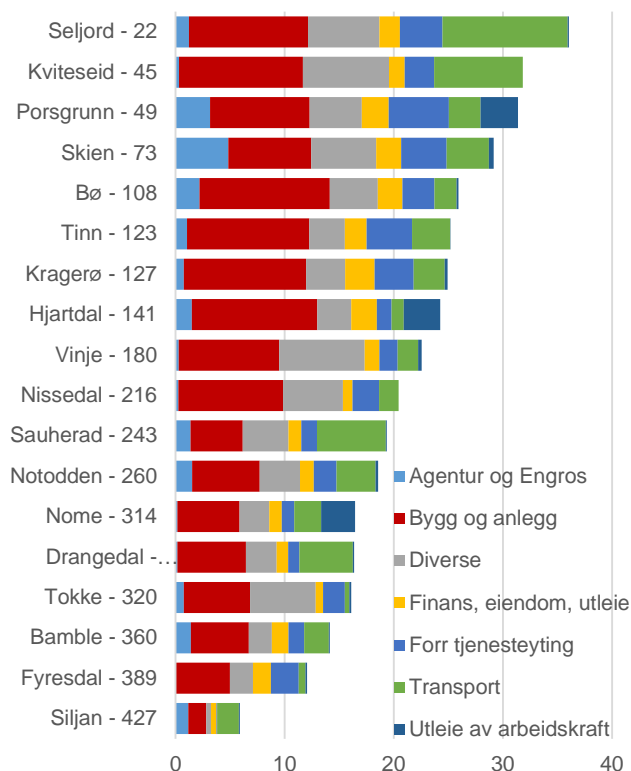

Figur 37: Antall arbeidsplasser i de regionale næringene i kommunene i Vest-Telemark.

2.7.1 Nivå

De regionale næringene har en tendens til å klumpe seg i byer og regionale sentra. Det er spesielt forretningsmessig tjenesteyting, finans, eiendom og utleie og agentur og engros som er typiske bynæringer. Bygg og anlegg og transport er bransjer som er godt spredt utover landet.

I Telemark er det Seljord og Kviteseid som har den høyeste andelen av regionale næringer. Vinje har litt over middels andel, mens Nissedal, Tokke og Fyresdal har under middels andel av de regionale næringene.

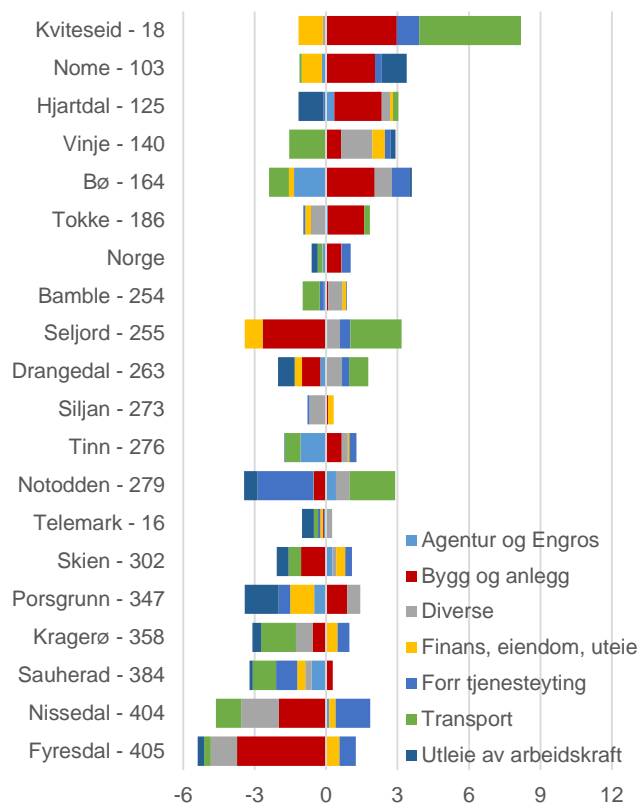

Figur 38: Nivå, dvs. antall arbeidsplasser som prosentvis andel av sysselsettingen, på de regionale næringene i kommunene i Telemark i 2013.

2.7.2 Vekstimpulser etter finanskrisen

Kviteseid har hatt en kraftig vekst i de regionale næringene, og er rangert som nummer 18 av alle kommunene i landet. Vinje og Tokke har også hatt god vekst i de regionale næringene.

Seljord har hatt en utvikling i de regionale næringene mer på det jevne, mens Nissedal og Fyresdal har hatt en ganske stor nedgang.

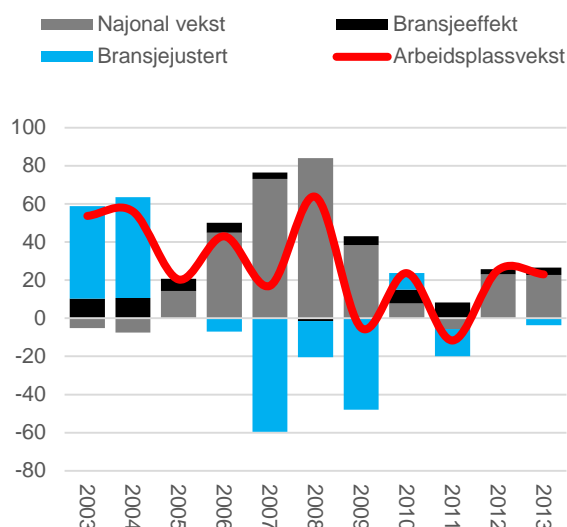
Figur 39: Vekstimpulser fra de regionale næringene fra 2008 til 2013, i kommunene i Telemark.

2.7.3 Dekomponering av veksten i de regionale næringene

I figur 40 er den årlige veksten i de regionale næringene i Vest-Telemark dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og bransjejustert vekst. Figuren viser tre års glidende gjennomsnitt.

I motsetning til basisnæringene har ikke bransjestrukturen så mye å si for utviklingen av de regionale næringene, men vi ser at den nasjonale veksten betyr mer.

Det var en positiv utvikling i de regionale næringene fram til 2004, deretter en negativ utvikling fra 2007 til 2009. Etter det har de regionale næringene utviklet seg ganske normalt i Vest-Telemark.

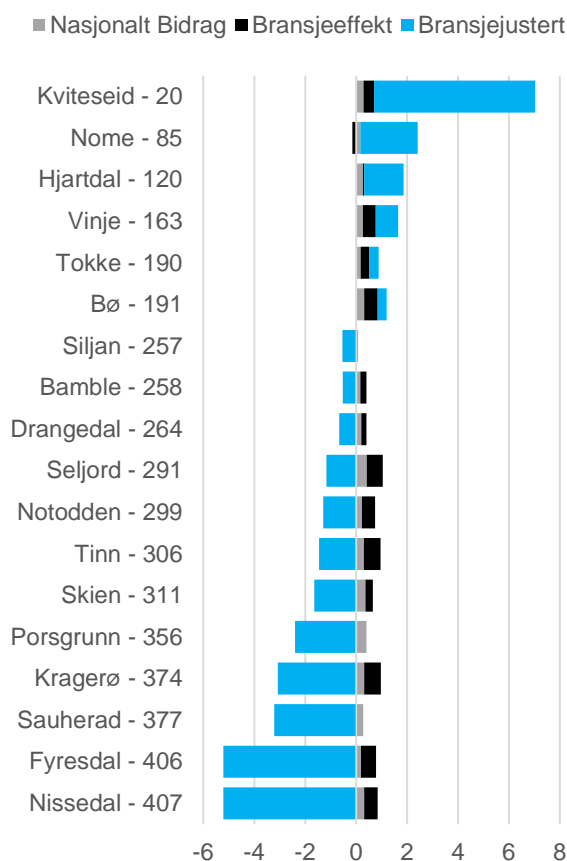
Figur 40: Vekst i regionale næringene i Vest-Telemark fra 2000 til 2013, absolutte tall. Tre års glidende gjennomsnitt. Dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjejustert vekst.

2.7.4 Vekstimpulser etter finanskrisen – dekomponert i struktur og attraktivitet

De regionale næringene har utviklet seg ganske normalt i Vest-Telemark de siste årene, men det har vært ganske store endringer i de enkelte kommunene.

Kviteseid har hatt en sterk vekst, og dermed høy attraktivitet for de regionale næringene etter 2008. Vinje og Tokke har også gjort det over middels.

Fyresdal og Nissedal har hatt svært stor nedgang.

Figur 41: Vekstimpulser fra de regionale næringene i kommunene i Telemark 2008-2013, dekomponert i nasjonalt bidrag, bransjeeffekt og bransjejustert vekst.

2.7.5 Oppsummering næringsattraktivitet

Vi har så langt i kapittelet analysert hver næringstype for seg, og skal nå oppsummere den samlede næringsutviklingen i Vest-Telemark.

I figur 42 ser vi hvordan attraktiviteten i de enkelte næringstypene har utviklet seg, og hvordan attraktiviteten i sum har bidratt til arbeidsplassveksten.

Den beste perioden var i 2002-2004, da den samlede næringsattraktiviteten bidro til over 110 ekstra arbeidsplasser i året. Den svakeste perioden var i 2007-2009, da svak næringsattraktivitet kostet nesten 64 arbeidsplasser per år. De siste årene har næringsattraktiviteten bidratt positivt. I de siste tre årene har veksten i næringslivet i Vest-Telemark blitt styrket tilsvarende 35 nye arbeidsplasser per år, som følte av høy samlet næringsattraktivitet.

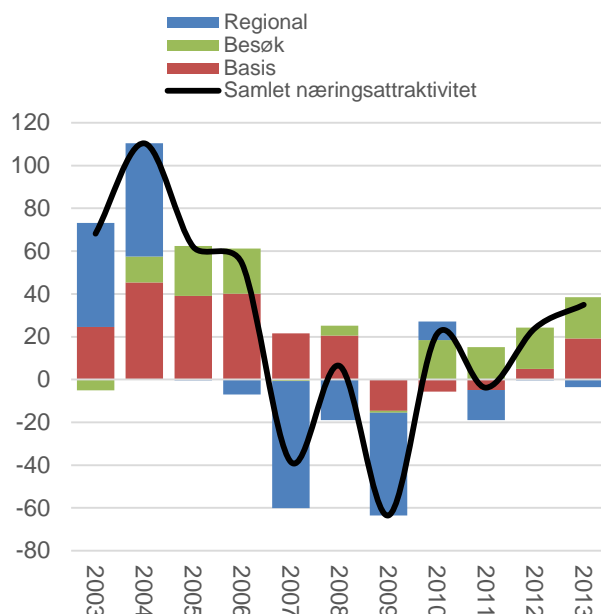
I figur 43 ser vi hvordan næringsattraktiviteten, strukturelle forhold og nasjonal vekst i sum har ført til endringer i antall arbeidsplasser i næringslivet i Vest-Telemark.

Vest-Telemark har hatt en bransjestruktur som i økende grad har bidratt negativt til veksten. Det er fordi det er mange arbeidsplasser i bransjer med nedgang, og fordi den svake befolkningsveksten er negativ for besøksnæringene.

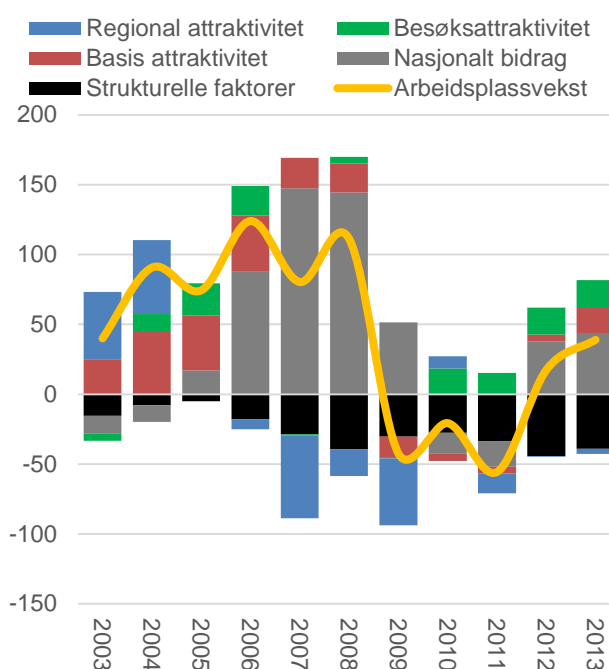
Vi kan også se at den nasjonale veksten forklarer ganske mye av variasjonene i veksten i Vest-Telemark.

Det er dermed ganske mye av næringslivets vekst som er forårsaket av nasjonale konjunkturer og strukturelle forhold.

Næringsattraktiviteten betyr imidlertid ganske mye for en relative veksten, dvs. forskjellen mellom veksten i Vest-Telemark og i Norge. Det er denne relative veksten som har betydning for flyttebalansen til regionen, og dermed på befolkningsveksten.

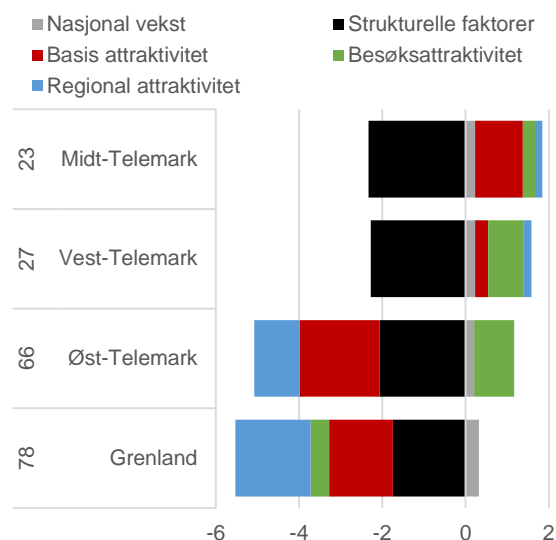
Figur 42: Samlet næringsattraktivitet i Vest-Telemark i absolutte tall, 3 års glidende gjennomsnitt.

Figur 43: Vekst i privat sektor i Vest-Telemark i absolutte tall, dekomponert i nasjonal vekst, samlet struktureffekt og attraktivitet. 3 års glidende gjennomsnitt.

2.7.6 Attraktivitet og struktur etter finanskrisen

Vest-Telemark har hatt en positiv samlet næringsattraktivitet siden 2008, og er rangert som nummer 27 av de 84 regionene i landet. Midt-Telemark er rangert litt høyere, som nummer 23, mens Øst-Telemark og Grenland er rangert svært lavt. Felles for alle regionene i Telemark er at de strukturelle faktorene har bidratt negativt. Det kan imidlertid snu, dersom olje- og gassrelaterte næringer går fra vekst til nedgang, mens tradisjonell industri oppnår sterkere vekst i årene framover.

Figur 44: Samlet attraktivitet, nasjonal vekst og strukturelle forhold i basis-, besøks- og de regionale næringene i regionene i Telemark fra 2008 til 2013. Rangering mht. samlet næringsattraktivitet blant landets 84 regioner.

2.7.7 Samlet attraktivitet i kommunene i Telemark

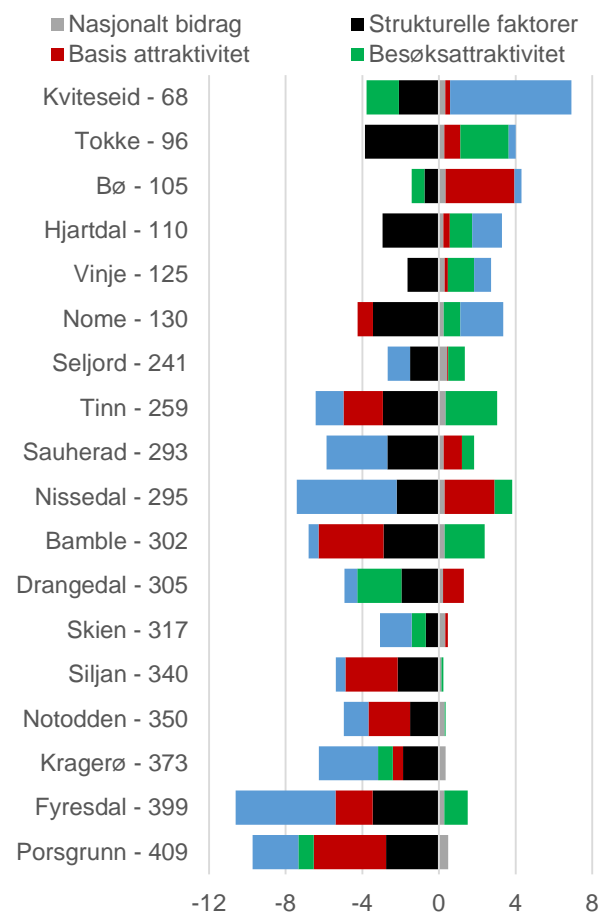
I figur 45 ser vi hvordan kommunene i Telemark er rangert med hensyn til samlet næringsattraktivitet.

Kviteseid er beste kommune i Telemark etter 2008, mens Tokke er nummer to i fylket. Den nasjonale rangeringen er nummer 68 for Kviteseid og 96 for Tokke.

Vinje har også vært en attraktiv kommune for næringsliv etter finanskrisen.

Seljord og Nissedal har vært litt under middels i denne perioden.

Fyresdal har hatt en svært dårlig periode, og det er bare 30 kommuner i hele landet som har hatt svakere næringsattraktivitet.

Figur 45: Samlet attraktivitet, nasjonal vekst og strukturelle forhold i basis-, besøks- og de regionale næringene i kommunene i Telemark fra 2008 til 2013. Rangering mht. samlet næringsattraktivitet blant landets 428 kommuner.

3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Et av de viktigste strukturelle forholdene for positiv nettoflytting er hvordan stedet henger sammen med området utenfor. Hvor lett er det å pendle ut og inn av stedet, og hvordan er arbeidsplassutviklingen i omkringliggende kommuner? Pendlingsstrømmene kan fortelle oss om disse forholdene.

Hvor jobber de som bor i kommunene i Vest-Telemark? Jobber de i sin egen kommune eller pendler de til andre kommuner i regionen? Eller pendler de ut av regionen? Tabellene under viser oss dette. Den øverste tabellen viser pendlingen i antall personer, mens tabellen under viser pendlingen i prosent av sysselsettingen.

Tabell 5: Øverste tabell: Antall personer som bor i kommunene i Vest-Telemark fordelt på hvor de arbeider. Siste kolonne viser antall sysselsatte i kommunen. Siste rad viser antall arbeidsplasser i kommunen, 2013. Nederste tabell: Andel sysselsatte personer som jobber i kommunene i Vest-Telemark, 2013.

		Arbeidssted							
		Seljord	Kviteseid	Nissedal	Fyresdal	Tokke	Vinje	Utenfor	Sysselsatte
Bosted	Seljord	995	91		6	27	23	342	1484
	Kviteseid	156	808	13	9	68	22	253	1329
	Nissedal	11	39	523	3	3		204	783
	Fyresdal	12	20	3	455	36	5	133	664
	Tokke	42	50	1	15	770	108	213	1199
	Vinje	58	43		1	96	1441	498	2137
	Utenfor	350	155	116	41	80	138	1643	7596
	Arbeidsplasser	1624	1206	656	530	1080	1737	6833	

		Arbeidssted							
		Seljord	Kviteseid	Nissedal	Fyresdal	Tokke	Vinje	Utenfor	Sysselsatte
Bosted	Seljord	61,3	7,5	0,0	1,1	2,5	1,3	23,0	1484
	Kviteseid	9,6	67,0	2,0	1,7	6,3	1,3	19,0	1329
	Nissedal	0,7	3,2	79,7	0,6	0,3	0,0	26,1	783
	Fyresdal	0,7	1,7	0,5	85,8	3,3	0,3	20,0	664
	Tokke	2,6	4,1	0,2	2,8	71,3	6,2	17,8	1199
	Vinje	3,6	3,6	0,0	0,2	8,9	83,0	23,3	2137
	Utenfor	21,6	12,9	17,7	7,7	7,4	7,9	21,6	7596
	Arbeidsplasser	1624	1206	656	530	1080	1737	6833	

Tabellene viser at det er mye pendling mellom Kviteseid og Seljord, og mellom Kviteseid og Tokke. Vinje og Tokke henger også godt sammen med mye pendling seg imellom. Nissedal og Fyresdal har lite pendling til de andre kommunene i Vest-Telemark.

3.1.1 Endringer i pendlingsmønsteret

Tabellen under hvordan pendlingen har utviklet seg. I tabellen under viser vi endringer i andelen av de sysselsatte som arbeider på ulike steder fra 2000 til 2013.

Tabell 6: Endringer i pendling, i prosentpoeng, fra 2000 til 2013. Siste kolonne og siste rad viser endring i absolutte tall.

		Arbeidssted							Sysselsatte
		Seljord	Kviteseid	Nissedal	Fyresdal	Tokke	Vinje	Utenfor	
Bosted	Seljord	-1,8	2,3	-0,2	1,1	1,2	0,2	-2,3	-17
	Kviteseid	1,7	-3,6	0,9	-0,4	2,2	-0,3	0,5	17
	Nissedal	0,4	1,0	7,2	-0,4	-0,8	-0,1	0,8	81
	Fyresdal	0,5	-0,1	-0,3	-5,8	0,8	-0,1	3,7	8
	Tokke	1,3	1,4	0,0	0,8	-6,3	-0,1	3,5	17
	Vinje	1,5	2,0	-0,2	-1,3	0,7	0,9	4,9	205
	Utenfor	9,2	4,9	9,8	2,1	2,7	2,7	2,8	311
	Arbeidsplasser	209	95	113	-21	6	58	460	149,0

Pendlingen mellom kommuner i Norge øker jevnt og trutt. Dermed vil de fleste kommunene se at andelen av de sysselsatte som arbeider i egen kommune synker, men andelen som pendler ut og inn øker. I Vest-Telemark ser vi at Nissedal og Vinje mot normalt har fått en større andel som både bor og arbeider i egen kommune fra 2000 til 2013. Begge kommunene har hatt en økning i antall arbeidsplasser, og det kan da se ut til at det har redusert andelen av utpendlere.

Seljord har hatt en netto vekst på 209 arbeidsplasser fra 2000 til 2013. Det spesielle med Seljord er at de samtidig har fått færre sysselsatte som bor i kommunen. I stedet har det blitt en økning av innpendling til Seljord fra alle de andre kommunene i Vest-Telemark, og også fra kommuner utenfor Vest-Telemark. Dermed har veksten i antall arbeidsplasser i Seljord styrket bosettingen i andre kommuner, men ikke i Seljord.

Alle kommunene i Vest-Telemark har hatt en økning i andelen av arbeidsplassene som det pendles inn til fra kommuner utenfor Vest-Telemark. Det har også vært en økning i andelen som bor i Vest-Telemark og pendler ut, men i Seljord har andelen som pendler ut av regionen gått ned.

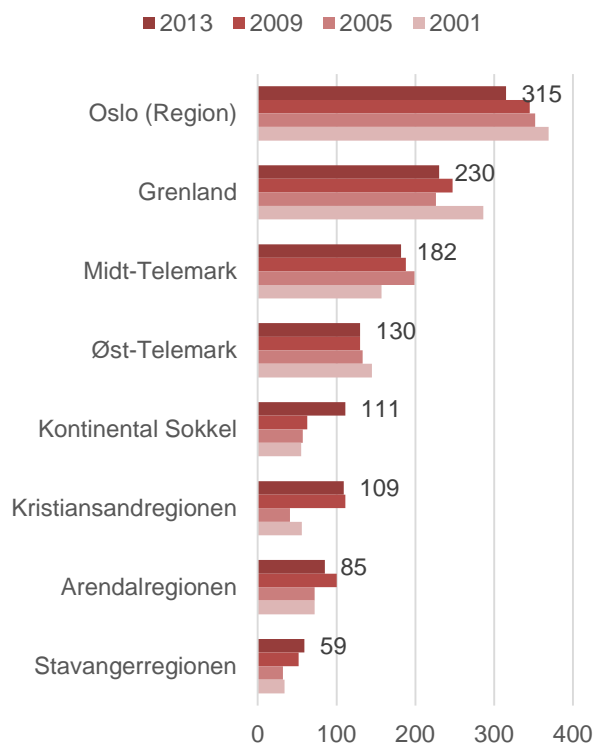
3.1.2 Utpendling

Det er mange fra Vest-Telemark som er registrert med arbeidssted i Oslo. Det er nok både langpendlere, og studenter som i praksis bor i Oslo, men som har beholdt bostedsadresse i Vest-Telemark.

Etter Oslo, er det flest som pendler til Grenland. Antallet har sunket siden 2000, på grunn av at Grenland har hatt en svak arbeidsplassutvikling.

Antallet som pendler til Midt-Telemark har økt litt, mens antallet som pendler til Øst-Telemark har sunket. Det reflekterer nok også forskjellene i arbeidsplassvekst i de regionene.

Det er stadig flere som bor i Vest-Telemark og som pendler til Nordsjøen. Det var 111 som pendlet fra Vest-Telemark til Nordsjøen i 2013. Det er også en økning i pendlere til Kristiansand- og Stavangerregionen.

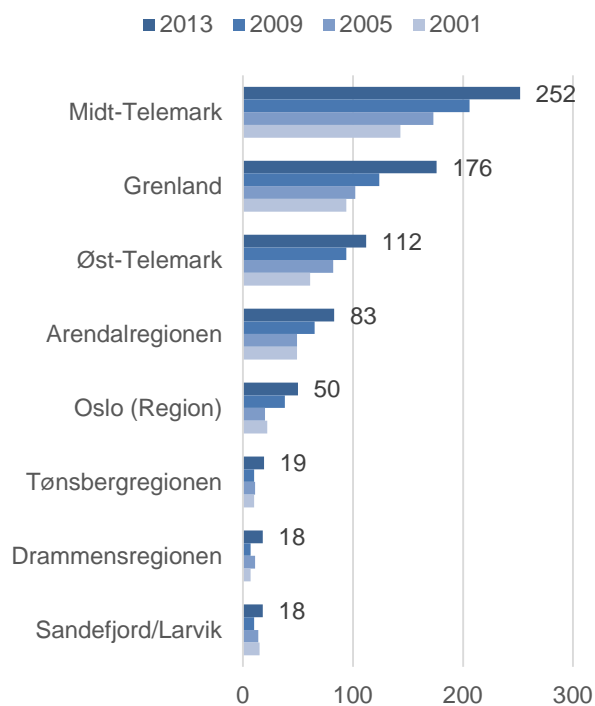
Figur 46: Antall personer som pendlet fra Vest-Telemark til de åtte regionene det pendles mest til.

3.1.3 Innpendling

Midt-Telemark har klart flest pendlere til Vest-Telemark. Det var 252 personer som pendlet fra Midt-Telemark til Vest-Telemark i 2013, og antallet har blitt nesten fordoblet fra 2000.

Det har også vært en sterk vekst i antallet som pendler inn fra Grenland, Øst-Telemark og andre regioner.

Den sterke veksten i innpendlingen kan kanskje ses på som et problem for Vest-Telemark. Vi har sett at arbeidsplassveksten og næringsattraktiviteten i Vest-Telemark har vært ganske god, mens flyttetallene og befolkningsveksten har vært svake. Årsaken til dette er at arbeidsplassveksten i Vest-Telemark går til personer i andre regioner som pendler inn til Vest-Telemark. Vi skal se mer om dette i kapittelet om bostedsattraktivitet.

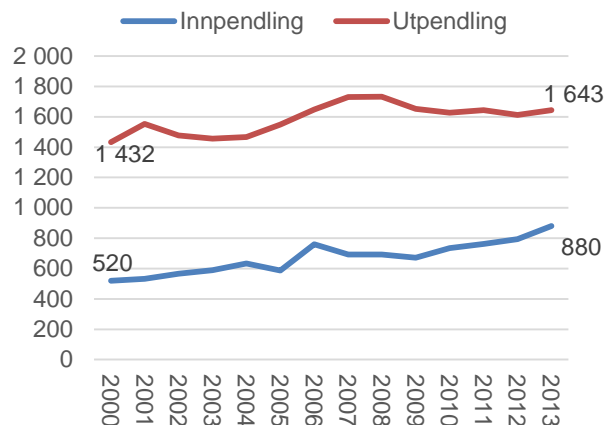
Figur 47: Antall personer som pendlet til Vest-Telemark fra de åtte regionene med størst innpendling til Vest-Telemark.

3.2 Samlet pendling

Både antallet som pendler ut av Vest-Telemark og antallet som pendler inn, har økt siden 2000.

Antallet som pendler ut har imidlertid stoppet opp, og har ikke vokst siden 2007.

Antallet som pendler inn har fortsatt å øke.

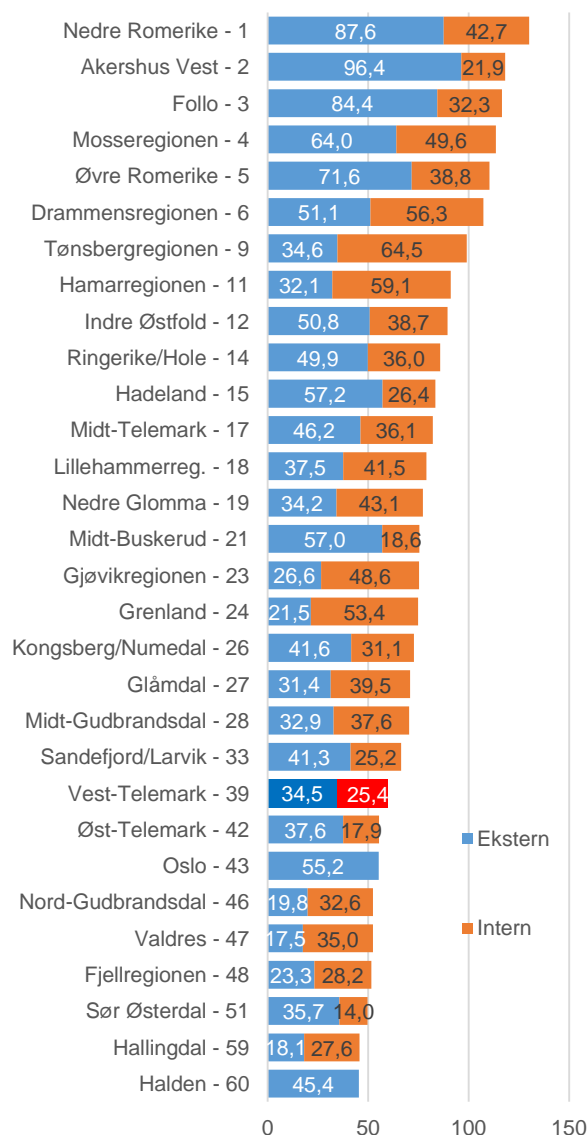
Figur 48: Antall personer som pendler inn og ut av Vest-Telemark, 2000-2013

3.3 Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjon er et mål for hvor godt arbeidsmarkedet på et sted er integrert med arbeidsmarkedet utenfor stedet. Vi måler arbeidsmarkedsintegrasjonen med å legge sammen den prosentvise andelen av de sysselsatte som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene som det pendles inn til.

Den eksterne arbeidsmarkedsintegrasjonen måler graden av pendling mellom regionene, mens den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen måler graden av pendling mellom kommunene internt i regionen. Vi skal se senere at dette betyr en hel del for nettoutflyttingen til steder, og dette begrepet er sentralt i Attraktivitetsmodellen.

Vest-Telemark har forholdsvis lav arbeidsmarkedsintegrasjon blant regionene på Østlandet. Regionene på Østlandet er mye tettere integrert enn i andre landsdeler, dermed er Vest-Telemark likevel rangert som nummer 39 av 83ⁱⁱ regioner i landet.

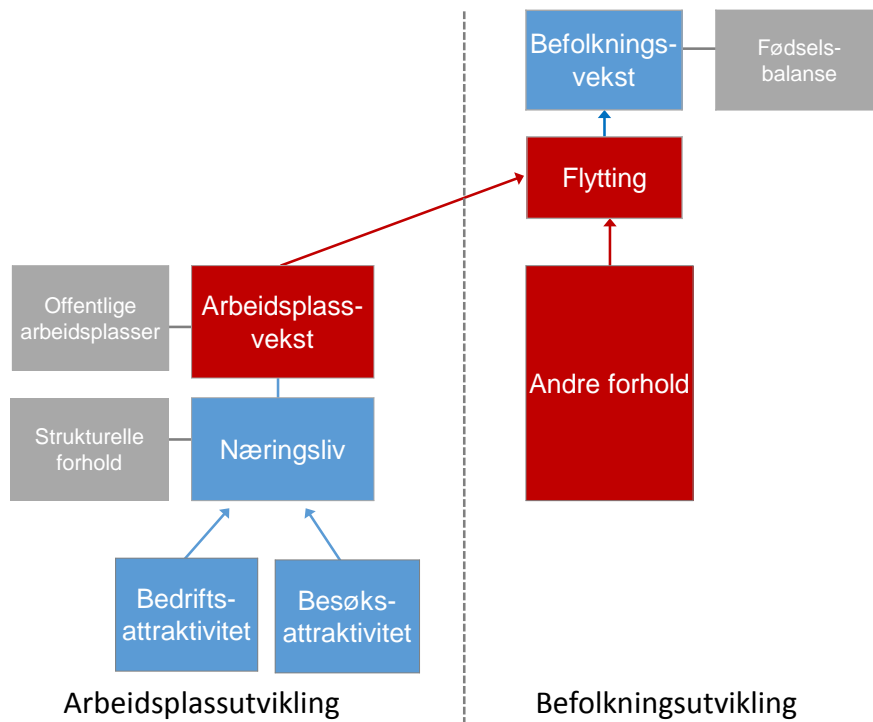

Figur 49: Arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene på Østlandet i 2013. Rangeringsnummer mht. de 83 regionene i landet til venstre.

4. Bostedsattraktivitet

Vi har nå beskrevet og analysert utviklingen når det gjelder arbeidsplasser. I dette kapitlet skal se spesielt på bostedsattraktivitet. Steder som er attraktive som bosted trekker til seg innflyttere og holder på de som allerede bor på stedet. Slike steder får bedre befolkningsutvikling enn arbeidsplassveksten tilsier. Høy bostedsattraktivitet gjør det også lettere for næringslivet å rekruttere ansatte.

Vi skal nå analysere flyttingen på bakgrunn av arbeidsplassveksten. Hvordan er sammenhengen mellom arbeidsplassveksten og flyttingen? Er det andre forhold enn arbeidsplassveksten som har vært drivkrefter, og som har ført til at stedet har fått flere innflyttere?

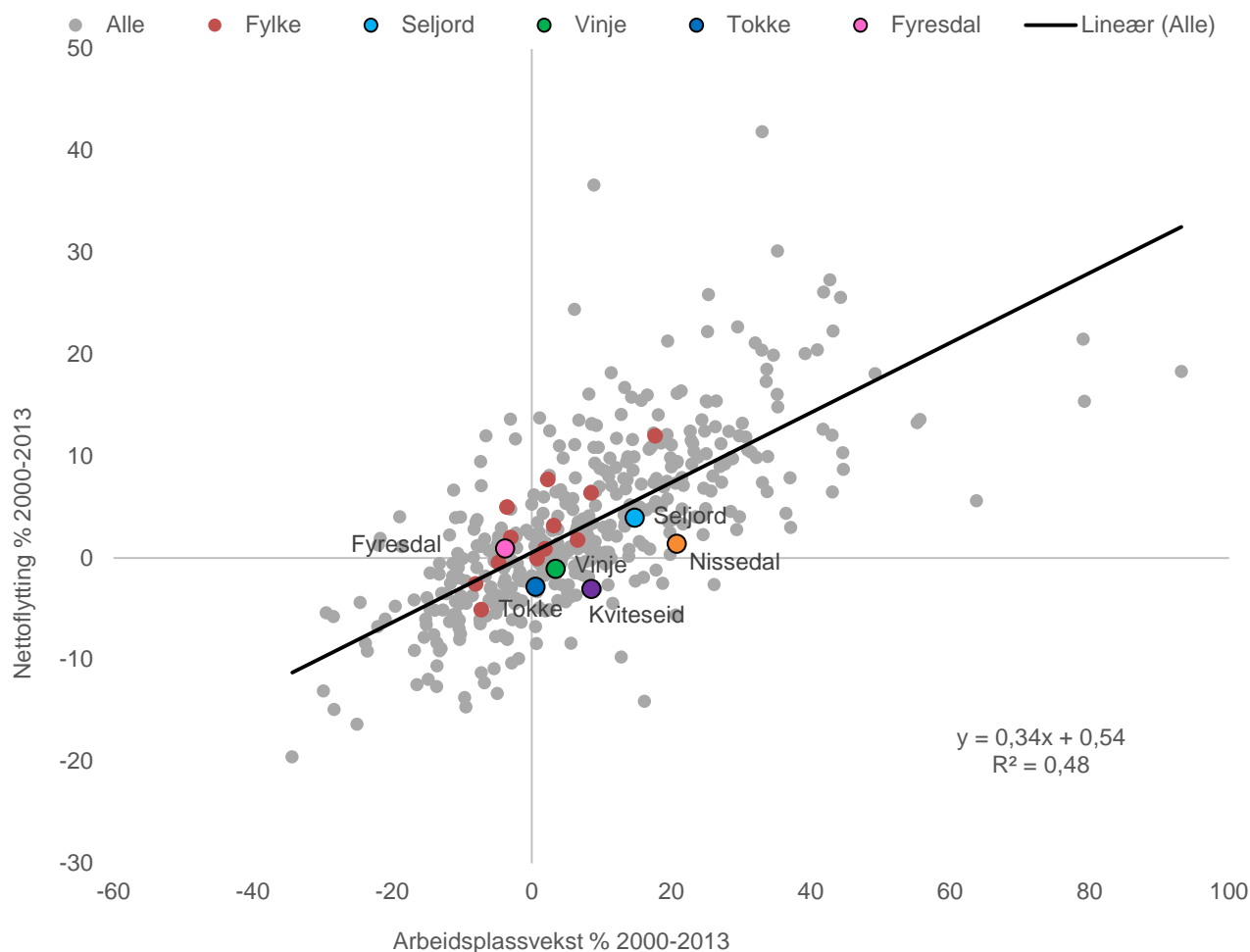

Figur 50: Attraktivitetsmodellen, og de delen vi skal fokuserer på i dette kapitlet.

Det er viktig å avdekke sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflyttingen. Når vi kjenner denne sammenhengen kan vi finne ut av hvor mye av flyttingen som skyldes andre forhold. Etterpå skal vi se nærmere på disse andre forholdene. Det er noen strukturelle forhold som påvirker nettoflyttingen i stor grad. Til slutt kan vi finne ut om stedene er attraktive som bosteder.

4.1 Arbeidsplassvekst og flytting

Hvordan har sammenhengen vært mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner? Det kan vi se gjennom å lage et plott over arbeidsplassvekst og nettoflytting i kommunene i perioden 2000-2013.

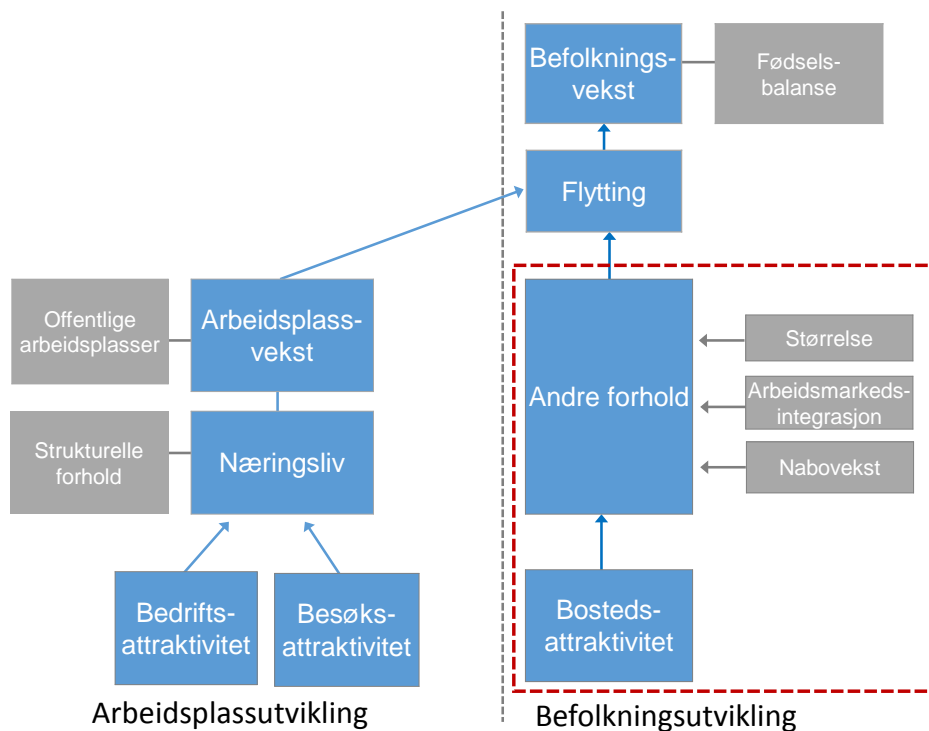
Figur 51: Kommunene i Norge, plasser etter arbeidsplassvekst og nettoflytting i perioden 2000-2013. De røde er de øvrige kommunene i Telemark.

Det er en klar sammenheng mellom arbeidsplassvekst i kommunene og deres nettoflytting, som vi kan se av figuren over. Linjen viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsen i perioden etter 2000.

Fem av kommunene i Vest-Telemark har en svakere nettoflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi.

4.2 Strukturelle forhold og bostedsattraktivitet

Vi viste på forrige side at noen kommuner har hatt bedre nettoflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre kommuner har mindre nettoflytting. Nå skal vi analysere årsakene til disse avvikene.

Figur 52: Attraktivitetsmodellen.

Strukturelle forhold er faktorer som har en signifikant betydning for utviklingen, men som vanskelig kan påvirkes lokalt. Det er tre strukturelle forhold som har signifikant betydning for steders nettoflytting, etter at effekten av arbeidsplassveksten er korrigert for.

Den første er stedets *størrelse*, målt i innbyggertall. Steder med mange innbyggere har systematisk høyere nettoflytting, uavhengig av arbeidsplassveksten.

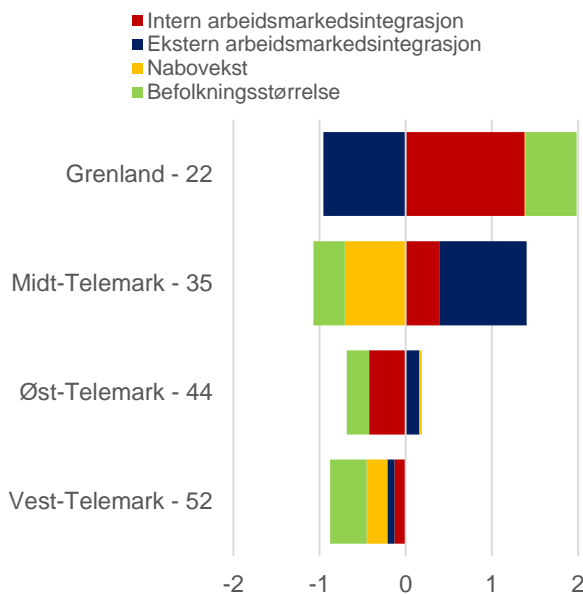
Den andre faktoren er *arbeidsmarkedsintegrasjon*. Steder som inngår i større arbeidsmarkeder, og som derfor har bedre pendlingsmuligheter for befolkningen har systematisk høyere nettoflytting. Disse to faktorene er statiske, ved at de forandrer seg svært langsomt. Når vi analyserer regioner ser vi på både den interne og den eksterne arbeidsmarkedsintegrasjonen.

Den tredje faktoren, *nabovekst*, er mer dynamisk og kan være helt forskjellig fra år til år. Det er arbeidsplassveksten i omkringliggende steder, veid med andelen som pendler til hvert sted. Dersom de omkringliggende stedene har arbeidsplassvekst blir nettoflyttingen påvirket positivt.

4.2.1 Strukturelle flyttefaktorer i regionene

Etter å ha korrigert for arbeidsplassveksten, ser vi at Grenland er regionen i Telemark med best forutsetninger for positiv nettoflytting. Dette skyldes først og fremst en god intern arbeidsmarkedsintegrasjon.

Vest-Telemark har ugunstige strukturelle flyttebetingelser. Vi ser at rangeringsnummeret at Vest-Telemark er nummer 52 av 84 regioner. Den lave befolkningsstørrelsen har hatt mest å si for det svake flyttetallet.

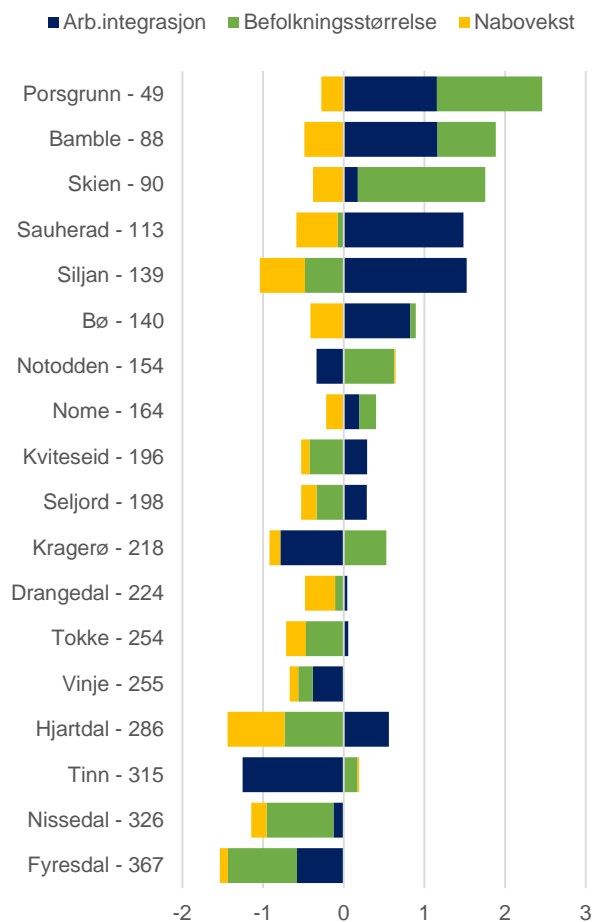
Figur 53: Strukturelle flyttefaktorer i regionene i Telemark for perioden 2002 – 2013 (summen av fire siste treårsperioder). Rang blant landets 84 regioner.

4.2.2 Strukturelle flyttefaktorer i kommunene

Porsgrunn har best forutsetninger for positiv nettoflytting i Telemark på grunn av høy befolkningsstørrelse og god arbeidsmarkedsintegrasjon med nabokommunene. Deretter følger Bamble og Skien.

Siden det har vært lav arbeidsplassvekst i Telemark, er det få kommuner som har tjent innflyttere på grunn av nabovekst i nabokommunene. Det har rett og slett vært få kommuner som har hatt en nabokommune som har hatt arbeidsplassvekst.

Nissedal og Fyresdal har de minst gunstige betingelsene for flytting av kommunene i Telemark. Kviteseid og Seljord har flyttebetingelser som er litt over middels av norske kommuner, mens Tokke og Vinje er litt mindre gunstig stilt enn mediankommunen. For de fleste kommunene i Vest-Telemark er det som for regionen som helhet: Det lave folketallet påvirker flyttestrømmene til kommunene negativt.

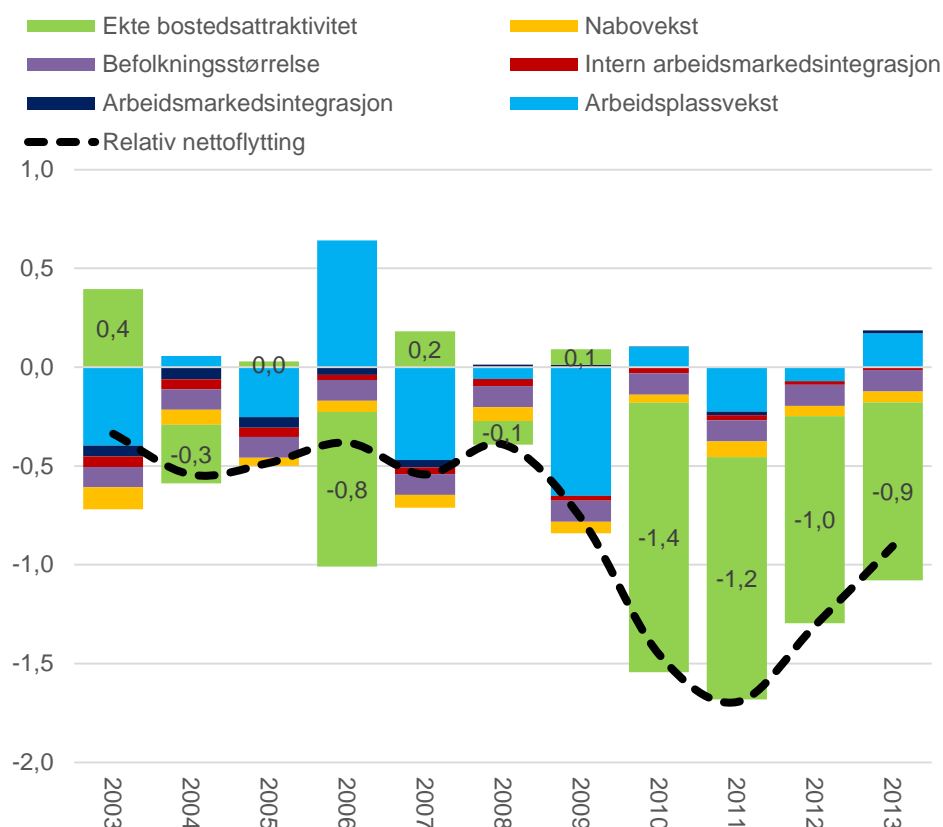

Figur 54: Effekten av de strukturelle flyttefaktorene på kommunenes nettoflytting siste fire treårsperioder. Rangering blant landets 428 kommuner.

4.2.3 Ekte bostedsattraktivitet

Nå har vi analysert nettoflyttingen, og regnet ut hva som skyldes arbeidsplassvekst og hva som skyldes strukturelle faktorer. Det er imidlertid fremdeles en del av nettoflyttingen som ikke kan forklares av disse faktorene. Når det ikke finnes en ytre forklaring, antar vi at det skyldes forhold som er spesielle for regionen. Denne restfaktoren blir da en indikator for bostedsattraktiviteten. Den viser om nettoflyttingen har vært unormalt høy eller lav gitt de forholdene som vi vet påvirker nettoflyttingen.

Utviklingen av Vest-Telemarks bostedsattraktivitet kan vi se i figuren under.

Figur 55: Den relative nettoflyttingen til Vest-Telemark, dekomponert i effekten av arbeidsplassvekst og strukturelle flyttefaktorer. Den nettoflyttingen som ikke kan forklares av arbeidsplassveksten eller strukturelle faktorer er en indikator for bostedsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt. Enhetene er standardavvik av relativ nettoflytting.

De strukturelle flyttefaktorene har bidratt negativt, men ikke hatt så stor betydning for nettoflyttingen til Vest-Telemark. Det som har hatt sterkest betydning er arbeidsplassveksten og bostedsattraktiviteten. De fire siste treårsperiodene har bostedsattraktiviteten til Vest-Telemark vært svak. Det betyr at de svake flyttetallene ikke skyldes strukturelle forhold eller arbeidsplassvekst, men at årsaken må letes etter i egen region. I siste periode har arbeidsplassveksten vært god, men det har ikke gitt innflytting. Vi så i forrige kapittel at det blir mer innpendling i stedet.

4.2.4 Bostedsattraktivitet i regionene

På denne og neste side vil vi se på bostedsattraktiviteten i regionene og i kommunene. På denne siden ser vi hvordan bostedsattraktiviteten har utviklet seg over tid de siste tolv årene. På neste side ser vi hvordan nettoflyttingen kan forklares av arbeidsplassvekst, strukturelle forhold og bostedsattraktivitet.

Figurene til høyre viser bostedsattraktiviteten for den siste tolvårsperioden, og er rangert deretter. Fargenyansene viser bostedsattraktiviteten i de enkelte treårsperiodene.

Vest-Telemark har et lavere flyttetall enn forutsetningene skulle tilsi. Vest-Telemark er rangert som nummer 75 av 80 regioner, dvs. ganske langt nede. Regionen hadde meget svak bostedsattraktivitet i perioden 2007-2010. Den har vært litt bedre, men fortsatt negativ, de siste tre årene. Vest-Telemark har et uutnyttet potensiale med hensyn til å få flere innflyttere.

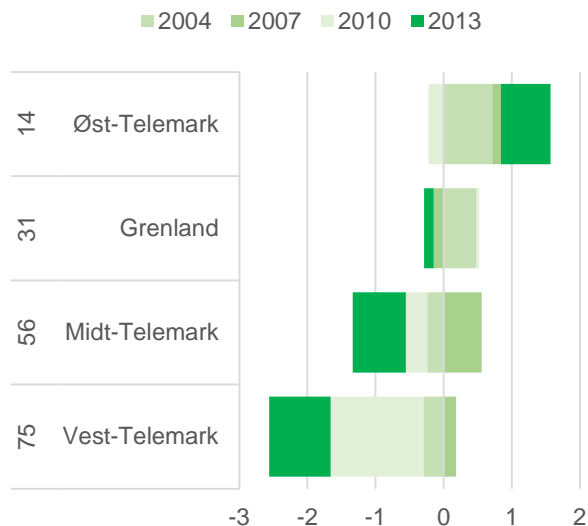
4.2.5 Bostedsattraktivitet i kommunene

Fyresdal er kommunene i Vest-Telemark som har hatt best bostedsattraktivitet de siste tolv årene. Fyresdal rangerer godt over middels i nasjonal sammenheng. Fyresdal har imidlertid mistet sin gode bostedsattraktivitet de siste tre årene.

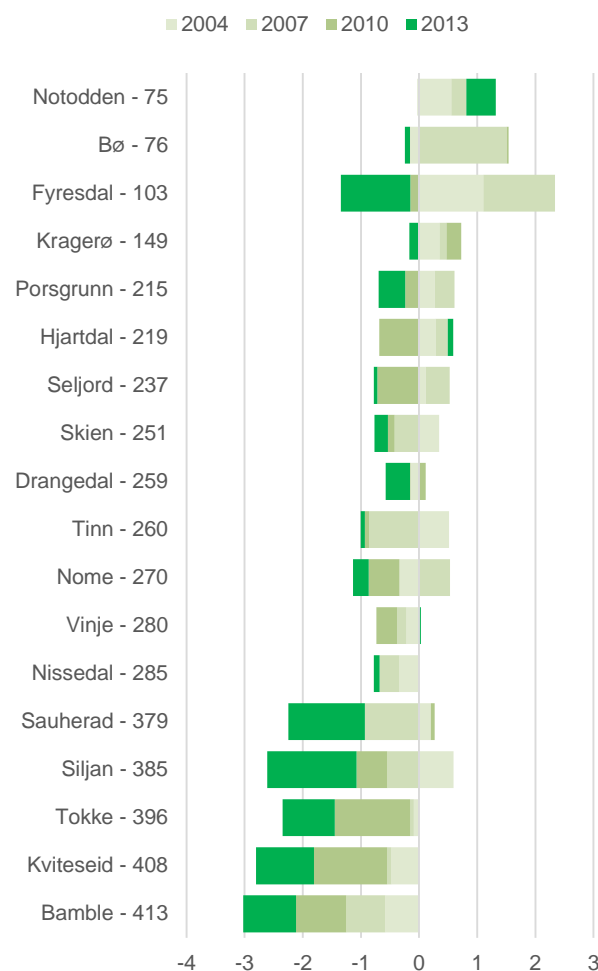
Seljord har hatt nesten nøytral bostedsattraktivitet de siste tre årene, men den var negativ i årene før det.

Vinje hadde også nøytral bostedsattraktivitet de siste tre årene, men svak bostedsattraktivitet i årene før. Det samme gjelder for Nissedal.

Tokke og Kviteseid har hatt negativ bostedsattraktivitet i alle de foregående tolv årene, og bostedsattraktiviteten ser ikke ut til å bedre seg. Disse kommunene har ikke klart å skape de innflytterne de «normalt» sett skulle ha hatt. De har derfor gode muligheter til å bedre flyttebalansen.

Figur 56: Bostedsattraktivitet fire siste treårsperioder i regionene i Telemark. Rangering blant 80 regioner.

Figur 57: Bostedsattraktiviteten i kommunene i Telemark for de siste fire treårsperiodene. Rangering blant landets 428 kommuner.

4.2.6 Nettoflytting i regionene dekomponert

Figurene til høyre viser det samme som figurene på forrige side, men vi har nå lagt til effekten av arbeidsplassveksten og de strukturelle forholdene, slik at stolpene viser den relative nettoflyttingen.

I Vest-Telemark er det en stor del av nettoflyttingen som ikke kan forklares av ytre forhold. Det er ikke først og fremst lav arbeidsplassvekst og dårlige strukturelle forhold som påvirker nettoflyttingen til Vest-Telemark negativt. Det er først og fremst en lav bostedsattraktivitet.

4.2.7 Nettoflytting i kommunene dekomponert

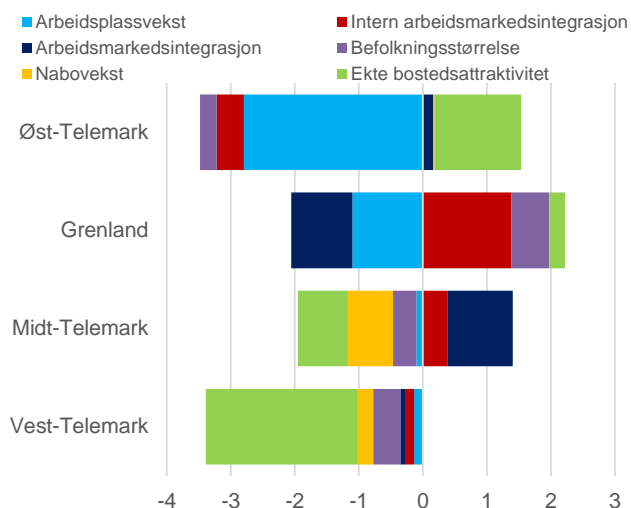
Selv om Fyresdal har hatt positiv bostedsattraktivitet historisk sett, har arbeidsplassutviklingen og de strukturelle forholdene vært så ugunstige, slik at Fyresdal ikke har fått høyere nettoflytting enn landet som helhet. Likevel har Fyresdal bedre flyttebalanse enn andre kommuner som står overfor tilsvarende strukturelle utfordringer.

Seljord har hatt en relativt god flyttebalanse, og det skyldes god arbeidsplassutvikling. Riktig nok burde nettoflyttingen vært enda høyere.

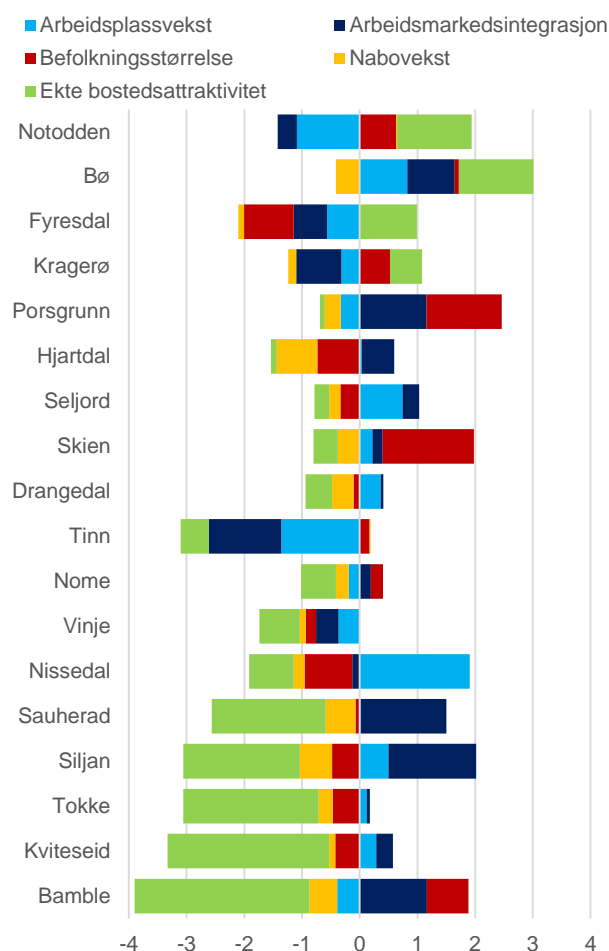
Grovt sett kan man si at halvparten av Vinjes dårlige flyttetall skyldes struktur og arbeidsplassutvikling, mens den andre halvparten skyldes negativ bostedsattraktivitet.

Nissedal har fått innflytting på grunn av god arbeidsplassutvikling. Derimot er de strukturelle forholdene ugunstige og bostedsattraktiviteten negativ.

Tokke og Kviteseid har mye uforklart nettoflytting. For disse to kommunene er det mye som kan gjøres for å oppnå bedre flyttebalanse. Begge disse kommunene har bedre strukturbetingelser enn f.eks. Fyresdal. Kanskje de kan lære noe av Fyresdal, dersom de ønsker å bedre flyttebalansen til kommunen?

Figur 58: Den relative nettoflyttingen i regionene i Telemark siste tolvårsperiode (summen av fire siste treårsperiode) dekomponert i effekt av arbeidsplassvekst, strukturelle flyttefaktorer og bostedsattraktivitet. Enhet er standardavvik fra gjennomsnittet summert.

Figur 59: Den relative nettoflyttingen i kommunene i Telemark siste tolvårsperiode (summen av fire siste treårsperiode) dekomponert i effekt av arbeidsplassvekst, strukturelle flyttefaktorer og bostedsattraktivitet. Enhet er standardavvik fra gjennomsnittet summert

5. Scenarier for framtidig vekst

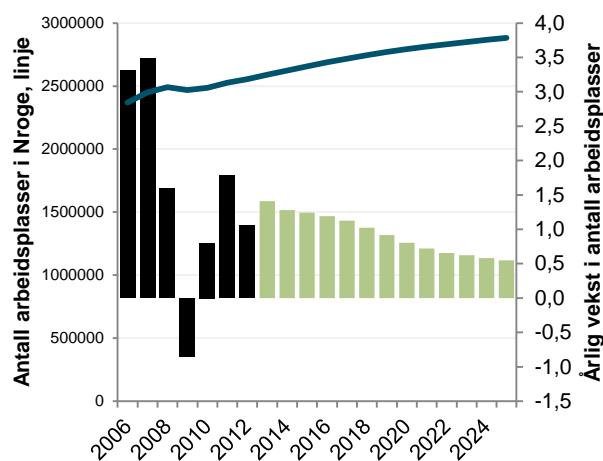
Vi skal avslutte denne rapporten med å se på hva som er sannsynlige og mulige scenarier for framtidig utvikling. Framtidsscenariene er basert på at de strukturelle forholdene vil fortsette, men at kommunene kan påvirke sin egen attraktivitet.

5.1 Strukturelle forhold

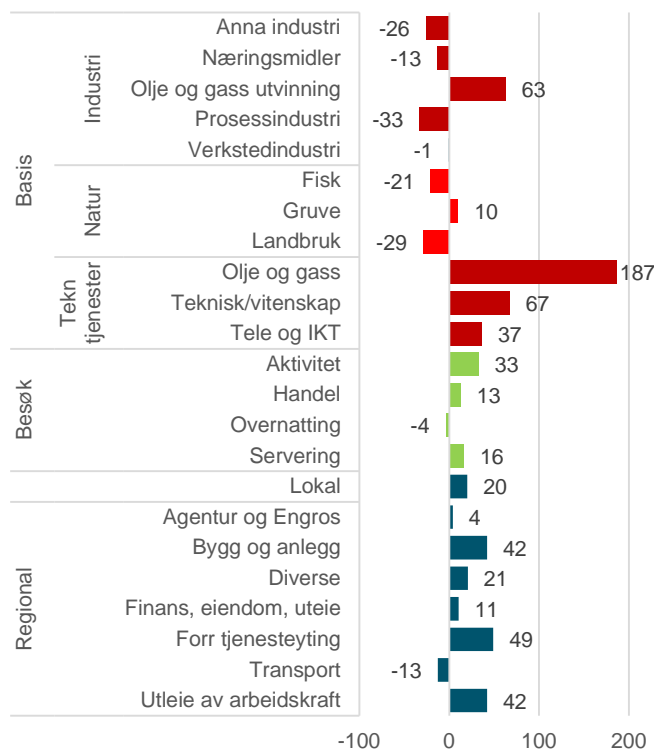
De strukturelle forholdene som kommer til å påvirke hver enkelt kommune vil være et resultat av hvor sterk veksten i hele Norge blir, med hensyn til befolknings- og arbeidsplassvekst. Dessuten vil veksten i en enkeltkommune også bli påvirket av hvilke sektorer og bransjer som kommer til å vokse i framtiden. Vi skal innledningsvis gjøre rede for hvordan vi kommer fram til et sannsynlig normalscenario for den nasjonale veksten og hvordan den fordeles.

Vi baseres oss på SSBs middelframskrivning for befolkningsveksten i Norge. Det forventes sterk innvandring de neste årene, som fører til tilsvarende sterk befolkningsvekst. Deretter antas det at nettoinnvandringen til Norge faller, slik at befolkningsveksten også faller. Framskrivningen gjelder for befolkningsvekst, men vi kan også bruke disse framskrivningene til å beregne sannsynlig arbeidsplassutvikling. Vi forutsetter da ganske enkelt at andelen av befolkningen som er sysselsatt vil være konstantⁱⁱⁱ, slik at befolkning og arbeidsplasser vil vokse i samme takt.

Strukturelle endringer er en av de viktigste drivkreftene for framtidig fordeling av veksten i antall arbeidsplasser mellom kommuner. Kommuner med konsentrasjon i vekstbransjer får vekstimpulser, mens kommuner med mange arbeidsplasser i næringer med nedgang vil bli negativt påvirket. I våre scenarier har vi lagt inn at vekstmønsteret mellom sektorer og bransjer vil fortsette med den samme tendensen i de kommende årene som i perioden 2000-2013. Vi ser hvordan veksten har variert i de ulike bransjene i figur 61.

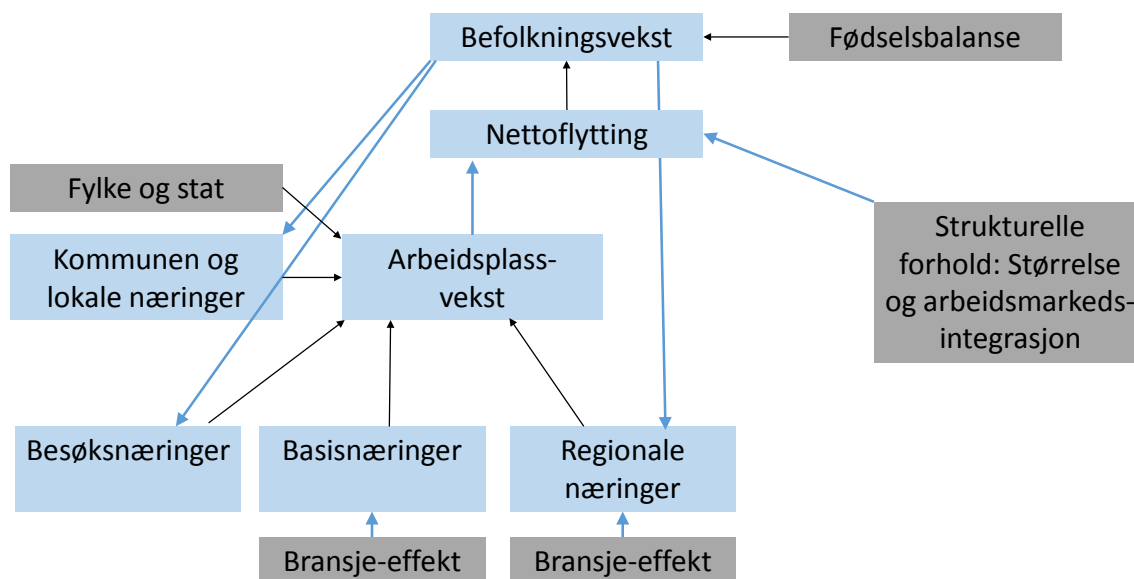
Figur 60: Arbeidsplassveksten i Norge fram til 2013, og beregnet arbeidsplassvekst ut fra at sysselsettingsandelen skal være konstant og SSBs middelprognose for befolkningsveksten.

Figur 61: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2013 i Norge.

5.2 Modellens dynamikk

I scenariomodellen bruker vi den samme modellen som vi brukte for å analysere den historiske utviklingen. Det er først og fremst utviklingen i befolkning og antall arbeidsplasser som modellen vil vise. Samtidig viser modellen hvordan antall arbeidsplasser vil fordele seg mellom sektorer og næringstyper.

Figur 62: Scenariomodellens oppbygging. De grå boksene er eksogene variabler, som baserer seg på historiske tall. De blå boksene blir bestemt i modellen. De sorte pilene viser definisjonsmessige sammenhenger, som at befolkningsveksten er summen av fødselsbalansen og nettoflytting, og at arbeidsplassveksten er summen av veksten i alle sektorer og næringstyper. De blå pilene viser sammenhenger som er lagt inn i modellen, og som er basert på regresjonsanalyser av historiske sammenhenger.

I modellen blir framtidig vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer et resultat av forventet vekst i de ulike bransjene på landsbasis, og vi legger da til grunn at veksten i de ulike bransjene i kommunen blir den samme som på landsbasis. Veksten i besøksnæringene er antatt å være den samme som på landsbasis i utgangspunktet, men justert for befolkningsveksten. De regionale næringene blir positivt påvirket av både befolkningsvekst og samtidig påvirket av bransjestrukturen.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i statlig sektor og i fylker antas å fortsette som før, og vil ikke være påvirket av kommunens egen arbeidsplassvekst.

Den relative arbeidsplassveksten i kommunen vil få en effekt på nettoflyttingen. Her baserer vi modellen på den empiriske sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner de ti siste årene. Nettoflyttingen blir også påvirket av strukturelle forhold som kommunens befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon, som antas å ha samme effekt i framtiden som historiske data viser.

Denne modellen representerer «business as usual», der de strukturelle endringene de siste årene framskrives. Samtidig baserer dette scenariet seg på at regionen har en utvikling «som normalt», dvs. at regionen har helt nøytral attraktivitet.

5.3 Normal-scenario for Vest-Telemark

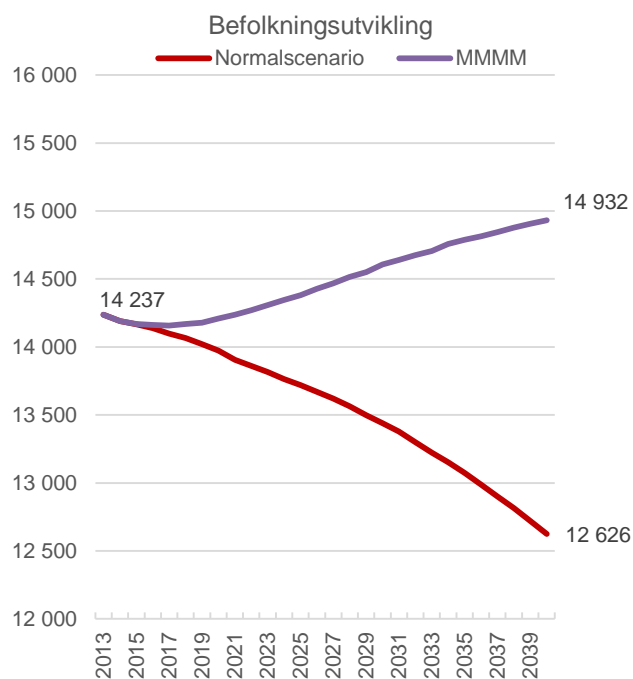
I figuren til høyre viser vi hvilken utvikling Vest-Telemark vil få dersom normalscenariet slår til. Folketallet vil synke til 12 626 innbyggere i 2040. Normalscenariet er mer pessimistisk enn SSBs middelframskrivning. Det skyldes at SSB har lagt inn en dempingsfaktor i sin modell, som innebærer at sentraliseringsmønsteret vil avta på sikt. Vi har ikke lagt inn en slik dempingsfaktor, og antar at flyttemønstrene vil fortsette som før.

I figur 64 vises arbeidsplassutviklingen. Antall arbeidsplasser forventes å synke fra litt over 6 800 til 5 683. Årsaken til det synkende antall arbeidsplasser er at bransjestrukturen i Vest-Telemark har vært uheldig, og at vi antar at de strukturelle trekkene i bransjenes vekst vil fortsette. Lav befolkningsvekst påvirker også arbeidsplassveksten i kommunal sektor, lokale næringer, besøksnæringer og de regionale næringene negativt.

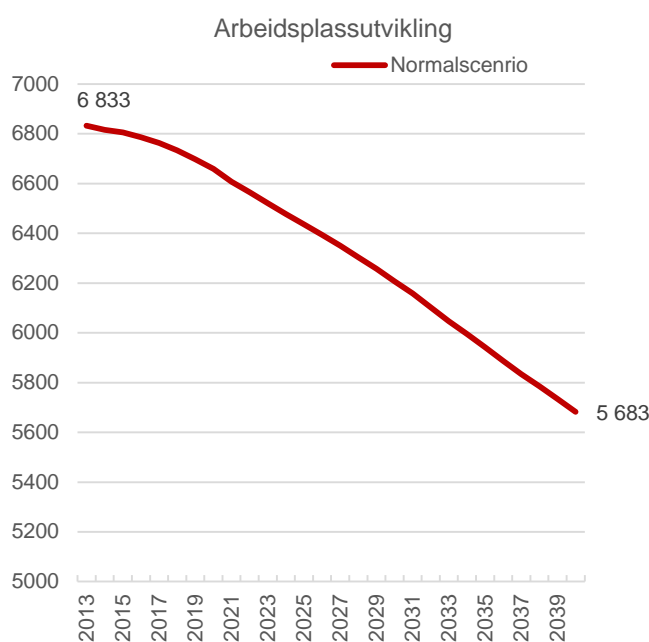
Vest-Telemark har også noen ulemper når det gjelder framtidig arbeidsplassvekst gjennom at de har en negativ fødselsbalanse. Denne vil fortsette å være negativ de neste årene. Når det forventes at Norges nettoinnvandring skal bli mye lavere, vil det bli stadig vanskeligere å få nok nettoflytting til å kompensere for fødselsunderskuddet.

Konklusjonen er at både befolkning og antall arbeidsplasser i Vest-Telemark vil synke, dersom de strukturelle forholdene forblir uendret, og regionen utvikler seg som normalt. Dermed må regionen ha en utviklingsstrategi som er mer effektiv enn andre regioner for å unngå nedgang.

Den strukturelle utviklingen kan naturligvis bli mer fordelaktig for Vest-Telemark enn den har vært de siste ti årene. Det vil kunne gi en bedre utvikling av arbeidsplassene, og dermed også befolkningen.

Figur 63: Antall innbyggere i Vest-Telemark, framskrevet til 2040. Normalscenariet og SSBs middelframskrivning.

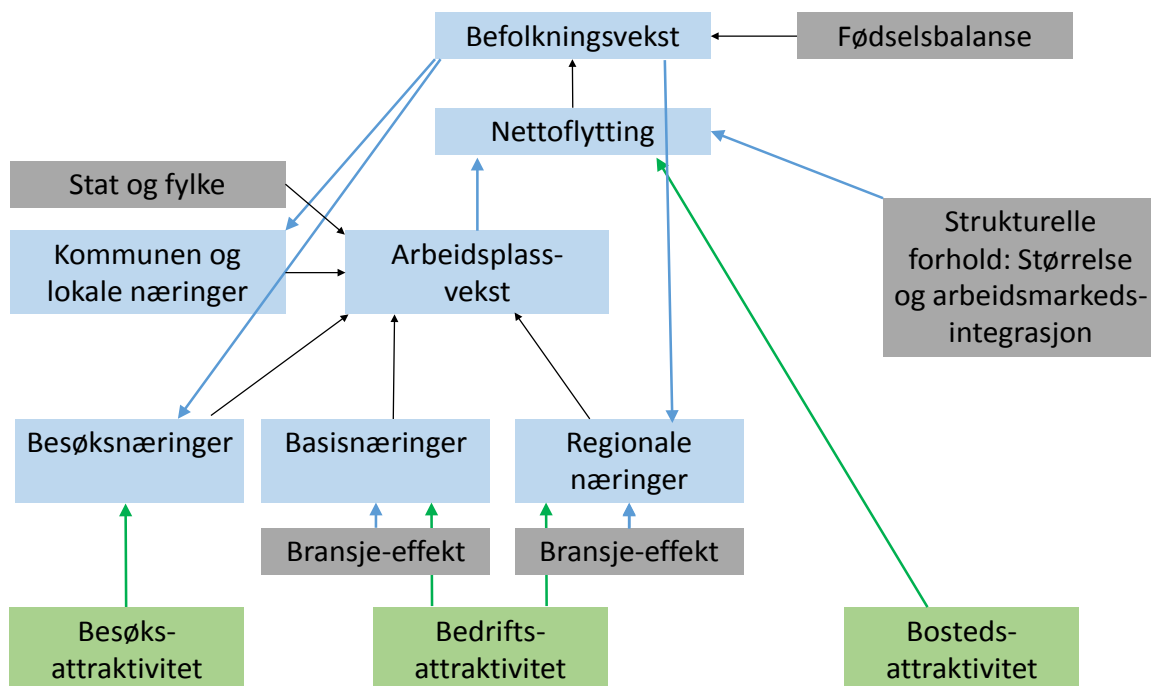

Figur 64: Normalscenario for arbeidsplassvekst i Vest-Telemark.

5.4 Alternative scenarier med attraktivitet

Normalscenariet er basert på at utviklingen i kommunen er absolutt normal, både med hensyn til arbeidsplassvekst i de enkelte bransjene, og med hensyn til nettoflytting i forhold til arbeidsplassvekst og strukturelle forhold. Attraktivitetsmodellen er basert på at kommuner kan påvirke egen vekst, og oppnå en bedre utvikling enn slike framskrivninger tilsier. Attraktivitet er «statistisk unormal» vekst.

Vi vil derfor utvide scenariomodellen gjennom å legge inn historisk attraktivitet for regionen, og deretter legger vi inn ulike forutsetninger om framtidig attraktivitet som vil skape vekst i regionen.

Figur 65: Scenario-modellen utvidet med attraktivitet for besøk, bedrift og bosted.

I denne modellen kan vi legge inn verdiene for historisk attraktivitet, dvs. den attraktiviteten som regionen har hatt de siste årene. Da kan vi se hvilken utvikling regionen vil få dersom de fortsetter med den attraktiviteten de har hatt for bosted, bedrifter og besøk i de siste årene.

5.5 Scenarier for med historisk attraktivitet

Vi kan legge inn de historiske verdiene^{iv} for Vest-Telemarks attraktivitet som bosted, og attraktiviteten for basisnæringer, besøksnæringer og regionale næringer i modellen, og se hvilken utvikling som det fører til.

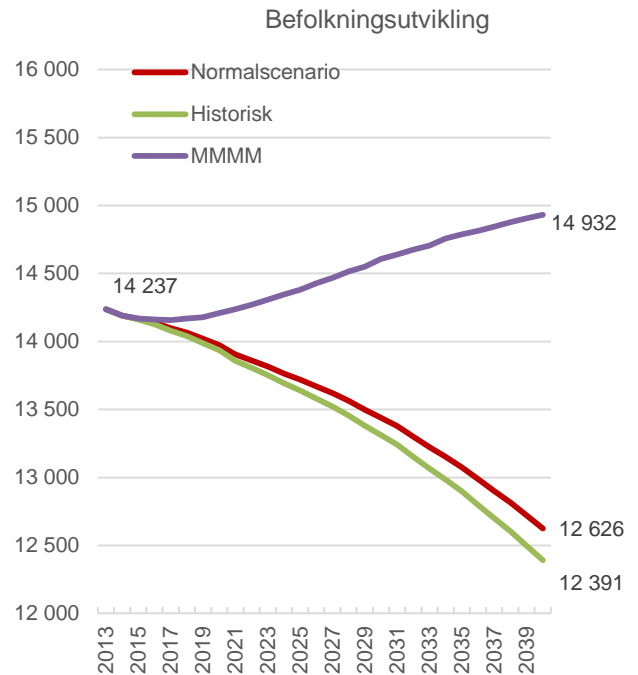
Tabell 7: Historiske verdier for attraktiviteten i Vest-Telemark og standardavviket for alle regioners attraktivitet.

	Historisk	St avvik
Bostedsattraktivitet	-0,2	0,4
Basis attraktivitet	1,8	3,7
Besøk attraktivitet	1,1	3,0
Regional attraktivitet	-0,1	3,7

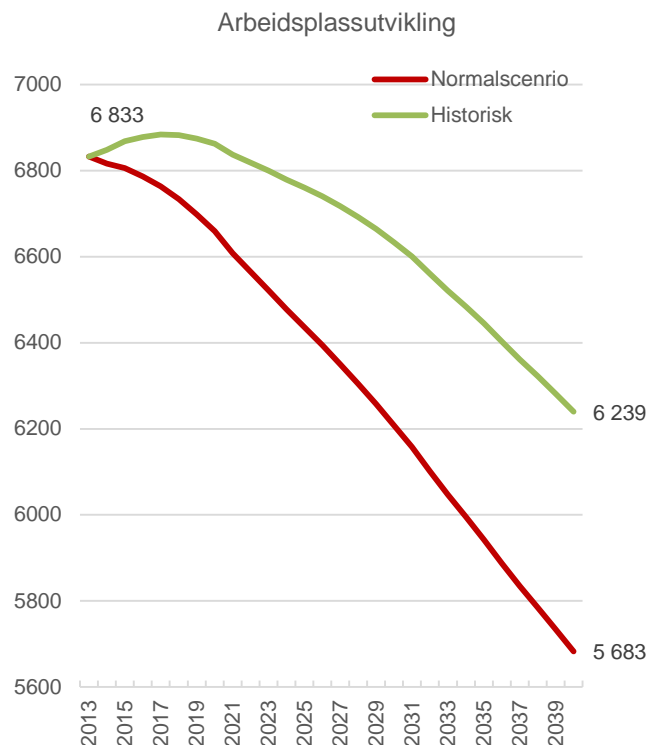
Vest-Telemark har hatt en positiv attraktivitet for basisnæringer og besøksnæringer, og det vil virke positivt. På den annen side har det vært en negativ attraktivitet for regionale næringer og som bosted. Bostedsattraktiviteten betyr mest av disse.

I figur 66 ser vi at scenariet for befolkningsutvikling blir nesten de samme som normalscenariet. Befolkningen vil synke til 12 391, som er en litt større nedgang enn normalscenariet.

I figur 67 ser vi hvordan arbeidsplassene vil utvikle seg dersom attraktiviteten til Vest-Telemark videreføres. Antall arbeidsplasser vil synke en god del mindre, fordi den høye næringsattraktiviteten til Vest-Telemark vil fortsette. Det vil også bli litt vekst de første årene, før nedgangen begynner.

Figur 66: Ulike scenarier for attraktivitet og SSBs middelframskriving for befolkning.

Figur 67: Ulike scenarier for attraktivitet med hensyn til utvikling i samlet antall arbeidsplasser.

5.6 Scenario med befolknings- og arbeidsplassvekst

Hvor attraktiv må Vest-Telemark være, for å oppnå vekst i befolkning og arbeidsplasser?

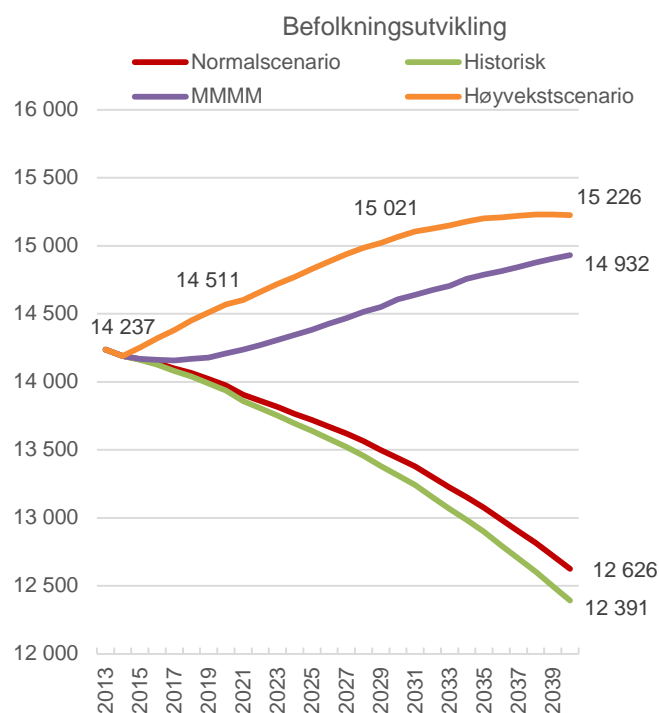
I tabellen under har vi lagt inn noen verdier for framtidig attraktivitet som vil skape vekst i regionen.

Tabell 8: Verdier for attraktivitet i et høyvekstscenario, historisk attraktivitet og standardavviket for regional attraktivitet.

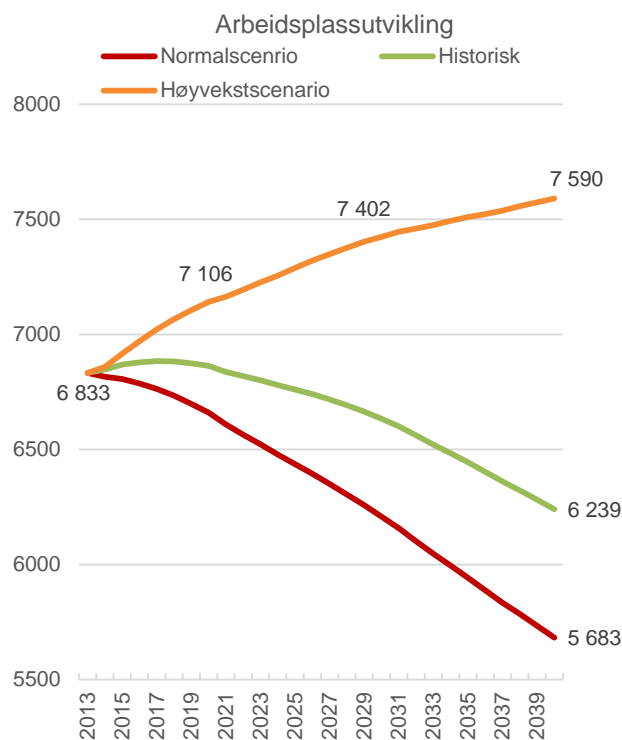
	Høyvekst	Historisk	St avvik
Bostedsattraktivitet	0,4	-0,2	0,4
Basis attraktivitet	1,0	1,8	3,7
Besøk attraktivitet	1,0	1,1	3,0
Regional attraktivitet	1,0	-0,1	3,7

I dette scenariet har vi lagt inn at bostedsattraktiviteten til Vest-Telemark skal bli høy. Deretter har vi lagt inn attraktivitetsverdier for de tre næringstypene på 1,0. Det betyr at en greier å stimulere næringsutviklingen slik at den vokser med ett prosentpoeng årlig mer enn de strukturelle forholdene tilsier. Standardavviket for de fire attraktivitetsdimensjonene ligger på mellom 3 og 4. Omtrent 15 prosent av regionene oppnår hvert år en attraktivitet som er høyere enn standardavviket.

I et slikt scenario vil antall arbeidsplasser i Vest-Telemark kunne vokse til 7 590 i 2040. Det vil gi tilstrekkelig arbeidsplassvekst til å oppnå tilstrekkelig nettoinnflytting slik at det også blir befolkningsvekst i regionen fra 14 237 i 2013 til 15 226 i 2040.

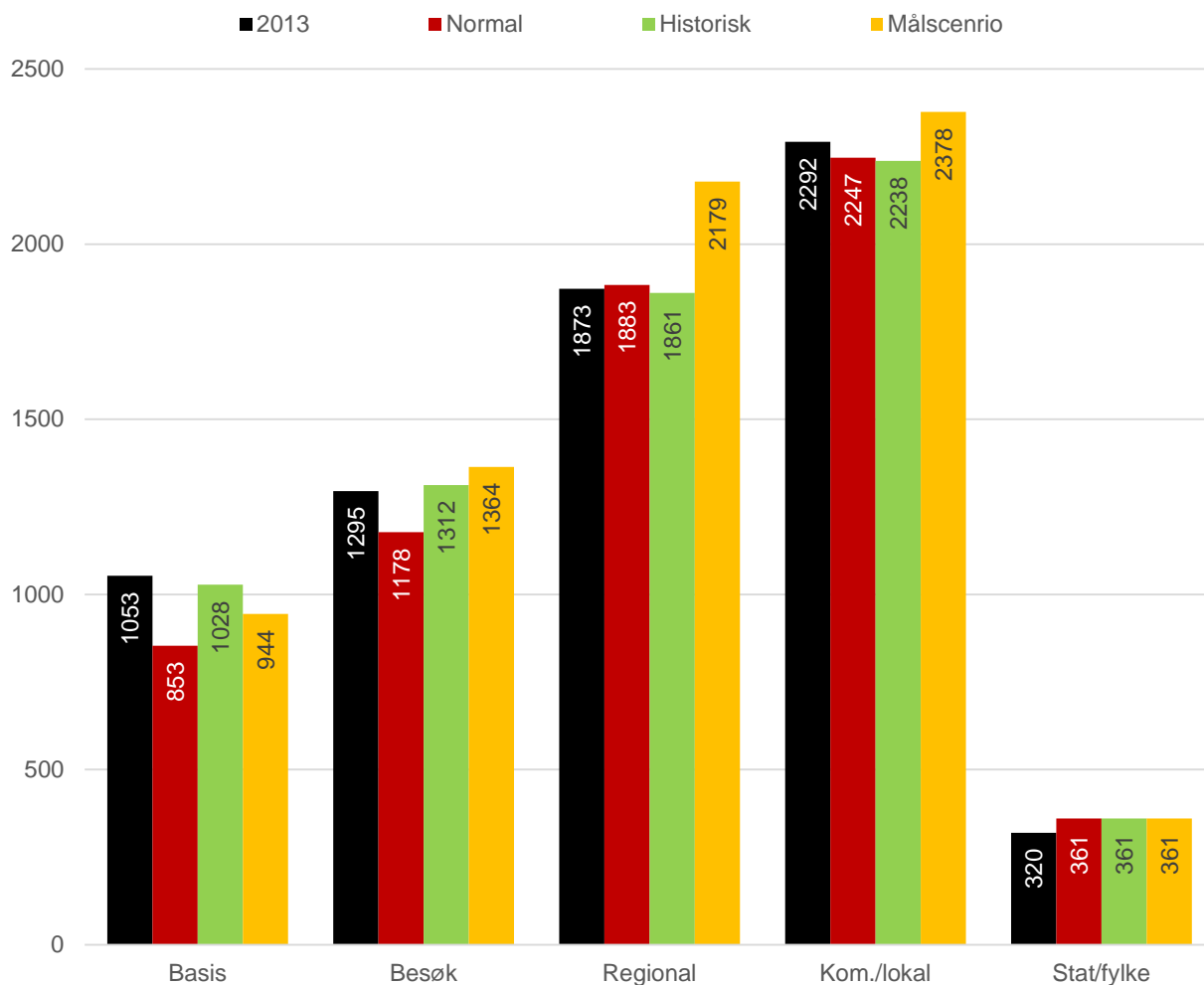
Figur 68: Befolkningsutvikling i ulike scenarier for attraktivitet.

Figur 69: Arbeidsplassutvikling for ulike scenarier for attraktivitet.

5.6.1 Hvor kommer veksten i vekstscenariet?

Vi kan også vise hvordan arbeidsplassutviklingen blir i de ulike scenariene når deler opp i de ulike sektorene og næringstypene. I tabellen under viser vi antall arbeidsplasser i 2013, og antall arbeidsplasser i 2023 for de ulike scenariene.

Figur 70: Antall arbeidsplasser i ulike sektorer og næringstyper i 2013 og i 2023 for de ulike scenariene.

Basisnæringene kommer ut med nedgang, selv i vekstscenariet. Det betyr at det vil være en stor utfordring å unngå nedgang. Det er likevel ingen grunn til å la være å satse på basisnæringene. Forskjellen mellom vekstscenariet og scenariet med historisk attraktivitet er ganske stor.

I besøksnæringene er ikke forskjellen så stor mellom vekstscenariet og scenariet med historisk attraktivitet, fordi Vest-Telemark allerede har høy attraktivitet for besøk.

Det vil være avgjørende hva som skjer med de regionale næringene. Forskjellen mellom scenariet med historisk attraktivitet og vekstscenariet er over 300 arbeidsplasser.

Antall ansatte i kommuner og lokale næringer vil bli litt større i vekstscenariet, fordi det blir flere innbyggere. Antall arbeidsplasser i stat og fylke antas uendret i alle scenariene, og antas å vokse i samme takt som tidligere.

6. Utdanning

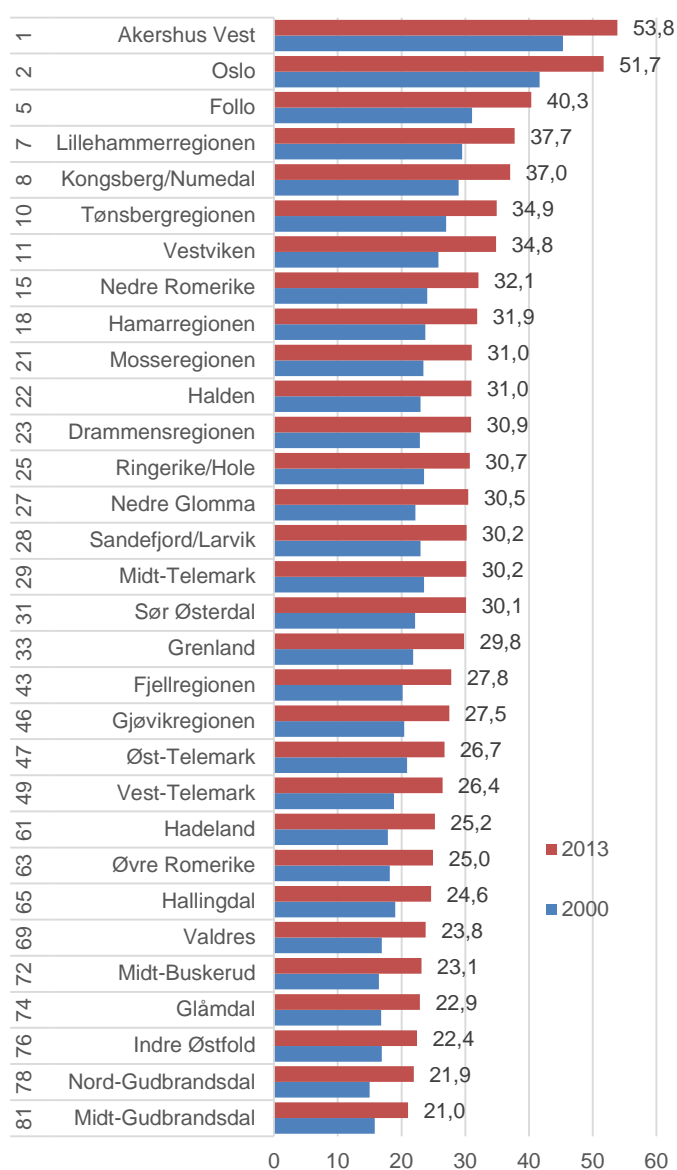
Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner, er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkning. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

6.1.1 Utdanning i befolkning

Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom regionene. Akershus Vest har klart høyest utdanningsnivå i sin befolkning. 53,8 prosent av den sysselsatte befolkningen har høyere utdanning, dvs. minst tre år på universitet eller høyskole. Da regner vi ut andelen blant den delen av befolkningen som er registrert som sysselsatt.

I Vest-Telemark har 26,4 prosent av befolkningen høyere utdanning. Det er ganske langt under andelen for Norge, som er 35,2 prosent. Andelen med høy utdanning i Norge blir dratt kraftig opp av de største byene, og de fleste regionene ligger derfor under Norges andel. Utdanningsnivået i Vest-Telemark er rangert som nummer 49 av 84 regioner i landet. Vest-Telemark har dermed ikke spesielt lavt utdanningsnivå, bare litt under middels av norske regioner.

Det er en vesentlig større andel av befolkningen som har høyere utdanning i 2013 enn i 2000. De unge tar utdanning i større grad enn før, og etter hvert som de trer inn i arbeidslivet til erstatning av de som går ut i pensjon, øker utdanningsnivået år for år.

Figur 71: Andel med minst tre års høyskoleutdanning i den sysselsatte befolkningen i 2000 og 2013.

6.1.2 Utdanningsnivå blant pendlere

Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av Vest-Telemark.

Det er mye høyere utdanningsnivå blant de som pendler inn til regionen enn de som pendler ut. Denne forskjellen ser ut til å øke. Etter hvert har utdanningsnivået hos de som pendler ut blitt lavere enn de som bor og arbeider i Vest-Telemark.

Det kan se ut til at de med høy utdanning som får arbeid i Vest-Telemark foretrekker å bo utenfor regionen og heller pendle. Hvis differansen mellom utdanningsnivå til inn- og utpendlere reflekterer bostedsattraktivitet for personer med høy utdanning, er Vest-Telemark blant regionene som ikke er attraktive som bosted for de med høyere utdanning.

Vi kan se på differansen mellom utdanningsnivå blant inn og utpendlere i regionene på Østlandet i figur 73.

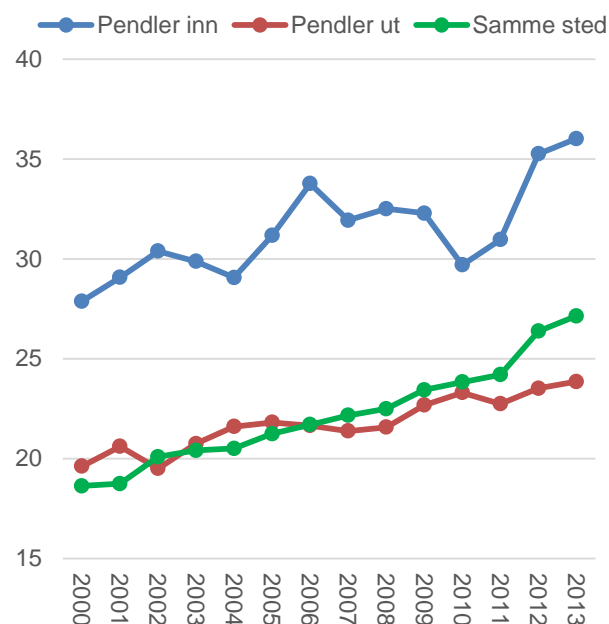
Oslo og omkringliggende regioner og byregioner som Tønsbergregionen, Lillehammerregionen og Mossregionen har høyere utdanningsnivå blant de som pendler ut. Noen typiske distriktsregioner, som Hallingdal og Valdres, har også høyere utdanningsnivå blant de som pendler ut.

Samtlige regioner i Telemark er tilsynelatende mer attraktive som arbeidssted blant høyt utdannede enn som bosted.

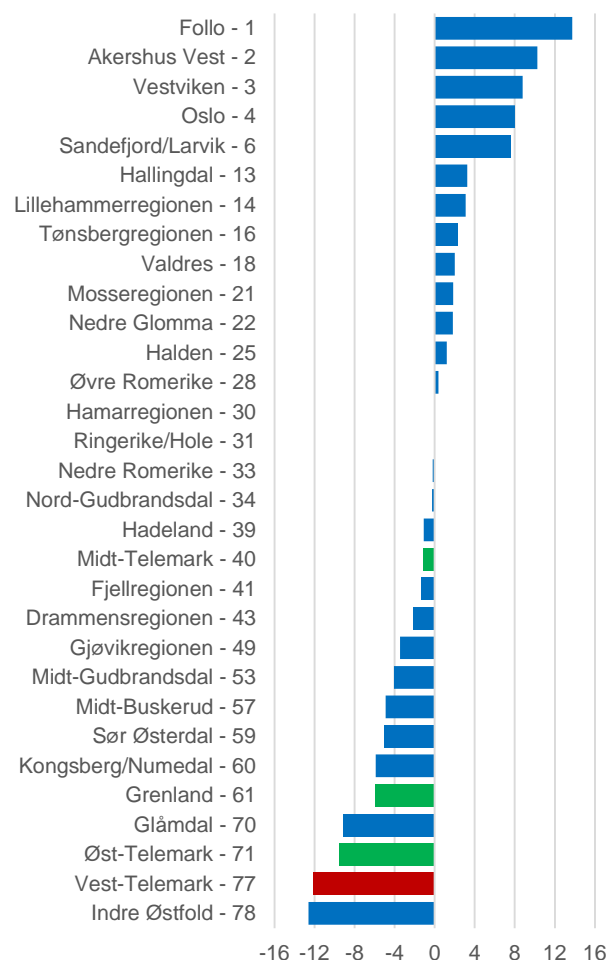
Midt-Telemark rangerer så vidt over middels mht. differanse i inn- og utpendling blant høyt utdannede.

De øvrige regionene i Telemark er preget av en større andel høyt utdannede blant de som pendler inn enn ut.

Vest-Telemark er nest sist at regionene på Østlandet, og er dermed i stor grad preget av lavt utdanningsnivå blant de som pendler ut av regionen.

Figur 72: Andel med høy utdanning blant de som pendler ut, inn og som både bor og arbeider i Vest-Telemark.

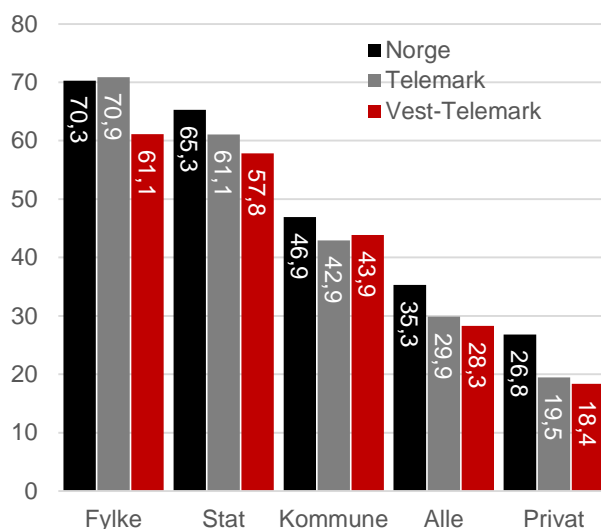

Figur 73: Differanse mellom andel med høy utdanning mellom ut- og innpendlere. Ranging blant de 84 regionene.

6.1.3 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået i de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene.

Vest-Telemark har lavere andel med høyere utdanning enn Norge i alle sektorer. Det er også lavere utdanningsnivå enn fylke i alle sektorer unntatt kommunesektoren, der utdanningsnivået i Vest-Telemark ligger litt over fylket.

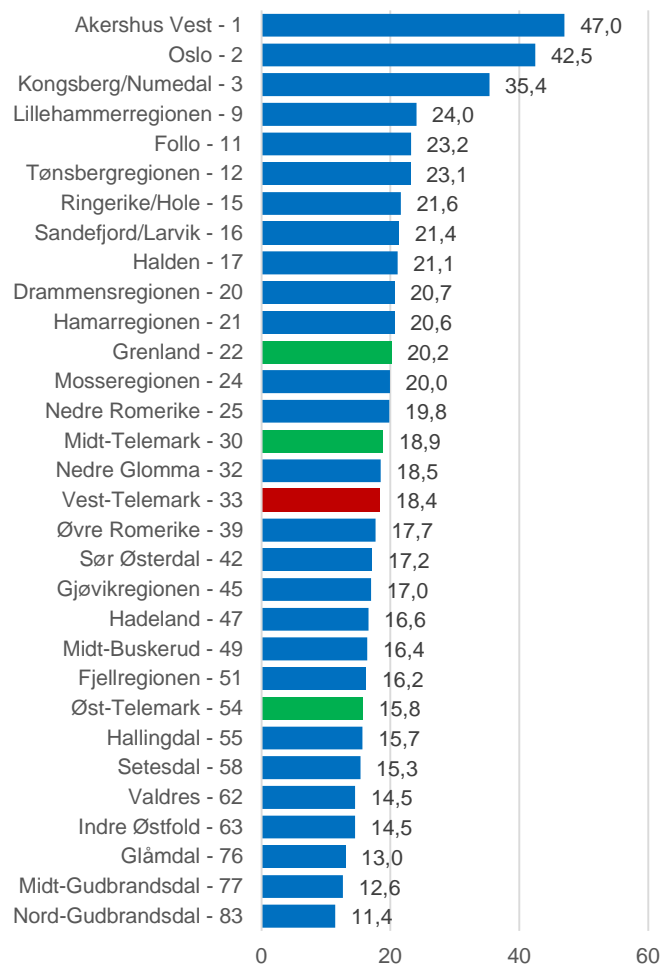
Figur 74: Andel arbeidsplasser med høyere utdanning i Vest-Telemark, Telemark og Norge etter sektor, 2013.

6.1.4 Utdanningsnivå næringslivet

I resten av kapittelet skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Variasjonen i utdanningsnivå i næringslivet blant regionene på Østlandet er vist i figur 75.

Akershus Vest har klart høyest utdanningsnivå i sitt næringsliv. 47 prosent av de som arbeider i næringslivet i Akershus Vest har høyere utdanning.

I Vest-Telemark har 18,4 prosent av arbeidstakerne i næringslivet høyere utdanning. Selv om det er godt under landsgjennomsnittet er det faktisk bedre enn de fleste av regionene. Vest-Telemark er rangert som nummer 33 av de 84 regionene i landet.

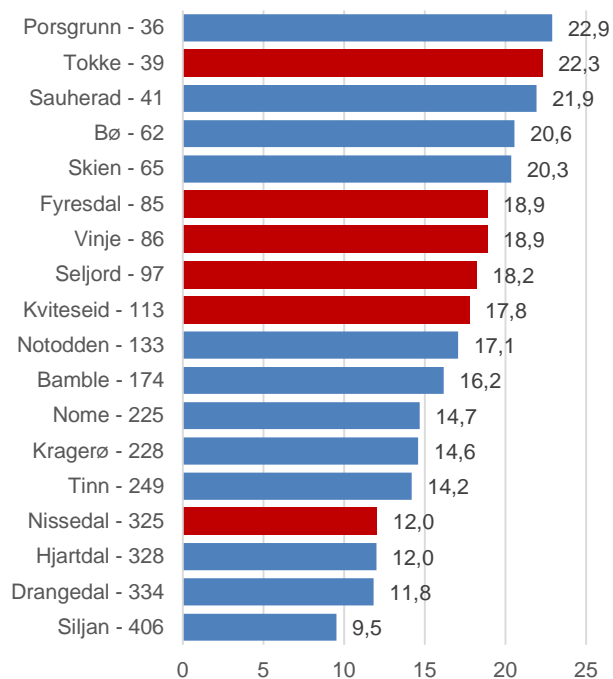

Figur 75: Andel med høyere utdanning i næringslivet i regionene, etter arbeidssted, 2013. Rangering blant landets 84 regioner.

6.1.5 Utdanningsnivå i kommuner

Vi kan også se på utdanningsnivået i næringslivet i kommunene.

Porsgrunn har høyest utdanningsnivå i næringslivet. Noe som kanskje er mer overraskende, er at Tokke også har en høy andel høyt utdannede i sitt næringsliv. Andre kommuner i Vest-Telemark, som Fyresdal, Vinje, Seljord og Kviteseid har også relativt høyt utdanningsnivå i næringslivet. Når vi ser på rangeringsnummeret til kommunene, ser vi at fire av kommunene i Vest-Telemark er rangert blant de 100 kommunene i landet med høyest utdanningsnivå i næringslivet. Blant kommunene i Vest-Telemark er det bare Nissedal som har lavt utdanningsnivå sammenliknet med de fleste andre kommunene i landet.

Figur 76: Andel med høyere utdanning i næringslivet i kommunene, etter arbeidssted, 2013. Rangering blant landets 428 kommuner.

6.2 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

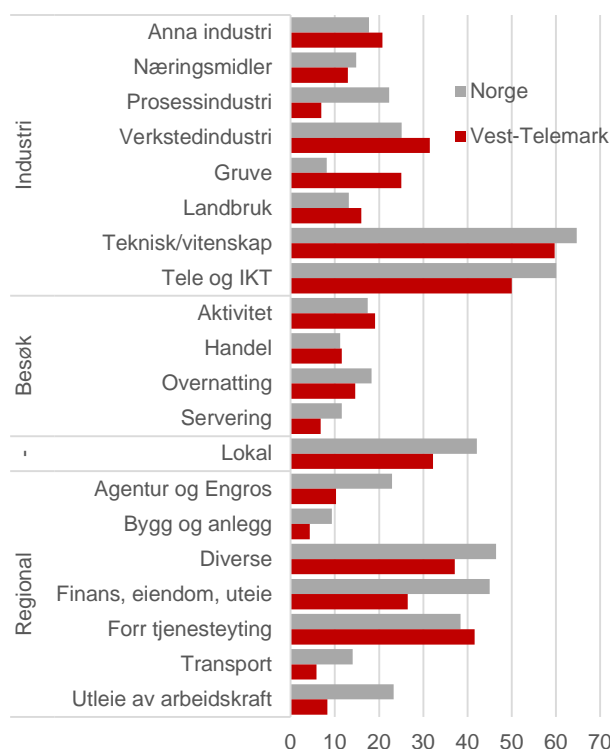
Det er store forskjeller mellom utdanningsnivået i de ulike bransjene. I figuren til høyre ser vi at i noen bransjer, som tele og IKT og teknisk/vitenskapelige tjenester, er andelen ansatte med høyere utdanning godt over 50 prosent. I bransjer som bygg og anlegg og handel er andelen rundt 10 prosent.

I figuren kan vi også sammenlikne utdanningsnivået mellom Vest-Telemark og Norge bransje for bransje. Utdanningsnivået i Vest-Telemark er høyere enn i landet som helhet innen anna industri, verkstedindustri, gruvedrift, landbruk, aktivitetsnæringer, handel og forretningsmessig tjenesteyting. I de øvrige bransjene er utdanningsnivået i Vest-Telemark lavere enn på landsbasis. Ettersom det er store forskjeller mellom utdanningsnivå mellom bransjene, vil det være interessant å undersøke om de regionale ulikhetene mellom utdanningsnivå i næringslivet skyldes at bransjestrukturen er forskjellig.

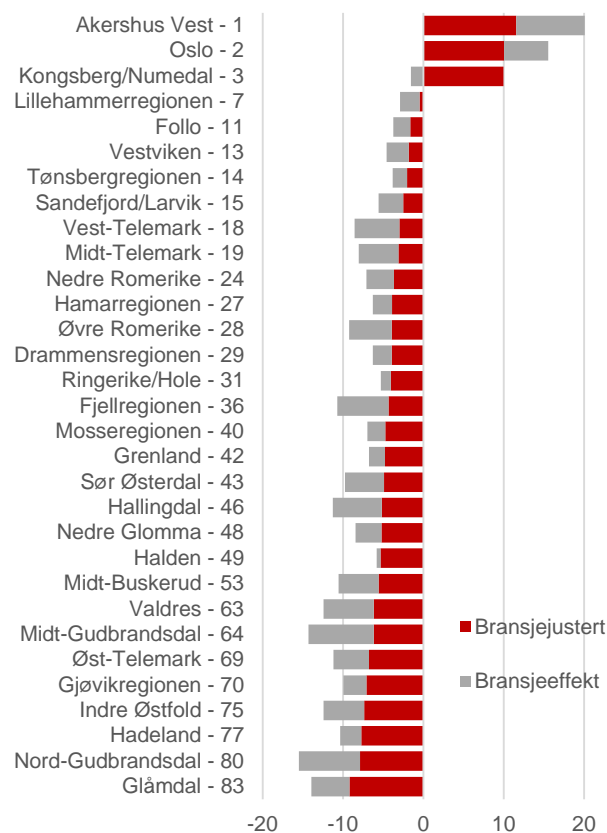
Det har vi gjort i den nederste figuren. Bransjeeffekten er beregnet gjennom å kalkulere hvilken andel ansatte med høy utdanning det ville vært dersom det var gjennomsnittlig utdanningsnivå i hver enkelt bransje, og deretter trekke fra næringslivets generelle utdanningsnivå. Da kan vi se at Akershus Vest ville ha hatt en andel ansatte med høy utdanning i næringslivet som var 8,5 prosent høyere enn gjennomsnittet for Norge. Blant regionene på Østlandet er det bare Oslo og Akershus Vest som har en positiv bransjeeffekt.

Når vi har regnet ut bransjeeffekten, kan vi også se om noen regioner har unormalt høyt utdanningsnivå når bransjeeffekten er trukket fra. Det er tre regioner på Østlandet som har spesielt høy bransjustert utdanningsnivå, Akershus Vest, Oslo og Kongsberg/Numedal. Alle de andre regionene har et utdanningsnivå som er lavere enn bransjestrukturen skulle tilsi.

Vest-Telemark og Midt-Telemark har et høyt bransjustert utdanningsnivå i forhold til mange andre regioner, og er rangert som nummer 18 og 19. Grenland har et middels høyt bransjustert utdanningsnivå. Øst-Telemark har et lavt bransjustert utdanningsnivå.

Figur 77: Andel av ansatte med minst tre års høyere utdanning i ulike bransjer i Norge og Vest-Telemark, 2013.

Figur 78: Avvik mellom regionenes utdanningsnivå i næringslivet og nivået i Norges næringsliv, dekomponert i bransjeeffekt og bransjustert andel. Rangering blant landets 84 regioner mht. bransjustert andel.

6.2.1 Bransjejustert utdanningsnivå i kommunene

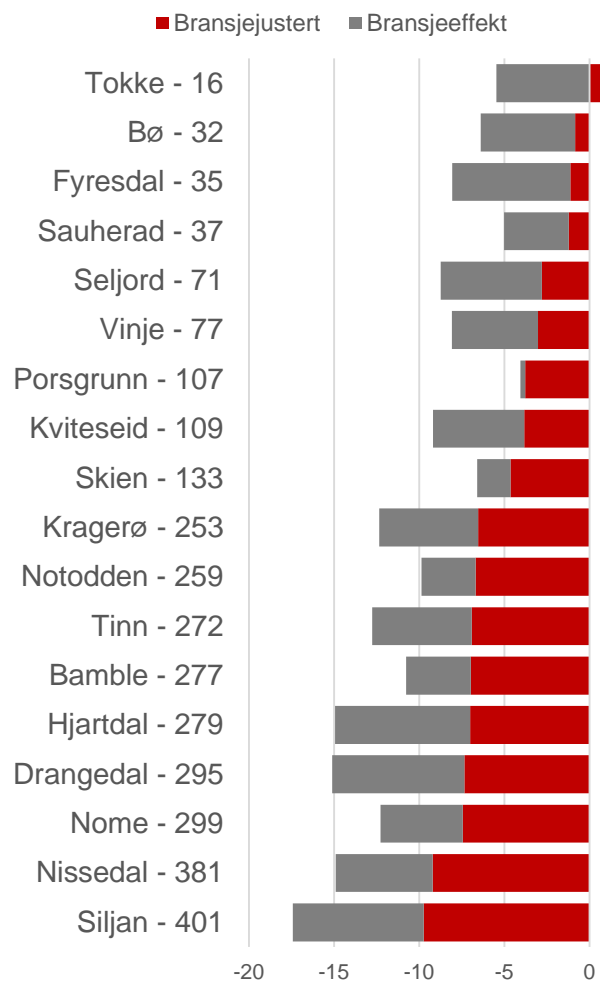
Vi kan gjøre den samme analysen for kommunene som vi gjorde for regionene på forrige side.

Tokke skiller seg ut gjennom å ha en mye høyere andel høyt utdannede folk i sitt næringsliv enn bransjestrukturen skulle tilsi. Tokkes bransjejusterte utdanningsnivå er rangert som nummer 16 blant landets 428 kommuner.

Også Fyresdal, Seljord, Vinje og Kviteseid har et høyere bransjejustert utdanningsnivå enn de fleste andre kommuner i Norge.

Det er et annet forhold som kommer fram i disse analysene. Stedene som har en gunstig bransjestruktur for å oppnå høyt utdanningsnivå har også generelt høyt bransjejustert utdanningsnivå. De høyt utdannede har en tendens til å klumpe seg på noen steder, og på slike steder er det forholdvis høyt utdanningsnivå i alle bransjer. Steder med offentlige institusjoner som drar opp utdanningsnivået på stedet, som f.eks. høgskoler, har en tendens til å få høyt utdanningsnivå i alle bransjer i næringslivet.

En skulle tro at det å ha et høyt utdanningsnivå fører til bedre vekst og lønnsomhet i næringslivet, men denne sammenhengen har vi hatt problemer med å påvise.

Figur 79: Avvik mellom kommunenes utdanningsnivå i næringslivet og nivået i Norges næringsliv, dekomponert i bransjeeffekt og bransjejustert andel.

7. Innovasjon

Innovasjon er et sentralt begrep for å forklare global vekst. Nye produkter og forbedrede prosesser skaper økonomisk vekst. Det er derfor interessant å forsøke å måle regionale variasjoner i næringslivets innovasjon. Kan slike forskjeller være med på å forklare hvorfor regionene har ulik næringsutvikling?

Statistisk Sentralbyrå gjennomfører regelmessig en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet, som vi har fått tilgang til. Siste utgave av denne undersøkelsen ble gjennomført i 2012 og omfattet 6 595 foretak. Mange av disse hadde virksomhet i flere bransjer og kommuner, og hadde til sammen 10 870 bedrifter. Undersøkelsen har en rekke spørsmål om FoU, innovasjon og samarbeid. Vi har konsentrert oss om spørsmål som går direkte på om bedriftene faktisk har gjennomført innovasjoner.

Tabell 9: Spørsmål fra innovasjonsundersøkelsen som er brukt i innovasjonsmålingen.

	Tekst: Verdi lik 1 hvis...	Kort navn	Vekt
Produkt-innovasjon	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden 2010-2012	Vare	2
	foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester i perioden 2010-2012	Tjeneste	2
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for markedet i perioden 2010-2012	Nytt for markedet	4
	foretaket hadde produktinnovasjoner nye for verdensmarkedet i perioden 2010-2012	Nytt i verden	4
Prosess-innovasjon	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon eller fremstilling av varer og tjenester i 2010-2012	Metode	2
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon av varer og tjenester i 2010-2012	Distribusjon	1
	foretaket har introdusert nye eller vesentlig støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT i 2010-2012	Støttefunksjon	1
	noen av prosessinnovasjonene introdusert i perioden 2010-2012 var nye for foretakets marked	Ny metode for markedet	3
Markeds-innovasjon	foretaket i 2010-2012 introduserte markedsinnovasjoner i form av: vesentlige endringer i design (utseende/utforming) av en vare eller tjeneste	Design	2
	foretaket i 2010-2012 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye media eller nye måter for promotering av produktet	Media	1
	foretaket i 2010-2012 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	foretaket i 2010-2012 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de spørsmålene som danner grunnlag for indikatorer for innovasjon i regioner og fylker. De er samlet i tre typer av innovasjon: Produktinnovasjon, prosessinnovasjon og markedsinnovasjon. Det er også definert vekter for hvert av spørsmålene, som vi bruker når vi skal lage en samlet indeks for innovasjon. Vektingen er skjønnsmessig, og baserer seg på at noen av spørsmålene intuitivt virker å være viktigere enn andre. Spørsmål om produktinnovasjoner er nye for markedet og om produktinnovasjonene er nye for verdensmarkedet er tillagt størst vekt. Spørsmål om nye måter for produkt plassering eller nye metoder for prising er gitt lavest vekt.

7.1 Innovasjonsfrekvens

Den enkleste og mest direkte metoden å måle regional innovasjon på er å se på andelen, eller frekvensen, av bedrifter som oppgir å ha gjennomført innovasjoner av de 12 ulike typer, basert på de 12 spørsmålene i tabellen på forrige side.

Tabell 10: Prosentvis andel av bedriftene som oppgir ulike typer av innovasjon. Kolonnen «N» viser antall bedrifter. Siste kolonne, «Innovasjonsgrad», viser en vektet sum. Rangering mht. vektet sum. Rangering blant 83 regioner.

Rang	Region	N	Produkt				Prosess				Marked				Innovasjonsgrad
			Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støttefunksjon	Ny metode for markedet	Design	Media	Markedskanal	Prising	
	Vekt		2	2	4	4	2	1	1	3	2	1	0,5	0,5	
2	Midt-Telemark	21	23,8	14,3	8,0	4,8	23,8	14,3	0,0	9,5	14,3	19,0	4,8	0,0	267,7
4	Akershus Vest	386	19,7	14,0	4,1	12,7	14,2	5,7	12,4	6,5	17,2	14,9	10,5	7,2	259,0
6	Fjellregionen	34	14,7	5,9	2,5	0,0	23,5	5,9	8,8	11,8	34,3	14,3	14,3	8,6	242,5
12	Ringerike/Hole	49	20,4	6,1	10,7	6,1	14,3	4,1	14,3	4,1	14,3	10,2	2,0	8,2	223,5
14	Gjøvikregionen	124	20,2	8,9	2,6	8,9	12,9	4,0	9,7	6,5	16,0	15,2	8,0	8,0	218,1
16	Grenland	236	19,1	14,0	3,9	7,2	13,1	7,2	10,2	4,7	11,8	16,4	6,3	10,1	216,1
17	Kongsberg/Numedal	59	22,0	5,1	2,8	16,9	11,9	1,7	10,2	6,8	6,7	8,3	3,3	6,7	215,7
18	Tønsbergregionen	240	18,3	9,2	4,2	8,3	9,6	4,6	7,5	7,5	16,0	14,3	10,2	8,6	214,4
19	Oslo	1475	15,3	14,2	4,3	7,1	8,0	5,8	9,6	5,6	17,2	15,4	10,9	10,0	213,3
20	Vestviken	85	22,4	8,2	2,9	10,6	8,2	3,5	4,7	5,9	13,8	16,1	10,3	10,3	211,4
36	Nedre Romerike	221	16,3	8,1	4,2	3,6	10,0	6,3	6,8	7,2	10,4	17,1	11,7	10,4	184,0
38	Vest-Telemark	29	10,3	6,9	3,1	6,9	6,9	3,4	17,2	10,3	13,8	3,4	6,9	13,8	181,5
40	Halden	41	14,6	9,8	2,0	4,9	9,8	0,0	7,3	9,8	12,2	14,6	7,3	7,3	178,9
41	Mossregionen	101	13,9	8,9	1,7	7,9	8,9	3,0	6,9	5,9	14,7	11,8	6,9	9,8	178,9
42	Nedre Glomma	258	14,0	7,4	4,4	3,5	10,9	5,4	10,1	4,3	14,6	15,8	10,4	8,8	178,7
43	Follo	162	13,6	9,9	2,6	3,7	10,5	6,8	8,6	6,8	14,2	12,3	8,0	6,2	176,9
45	Midt-Buskerud	27	14,8	0,0	0,0	7,4	18,5	0,0	3,7	7,4	14,8	14,8	7,4	3,7	172,2
47	Indre Østfold	68	19,1	2,9	1,3	1,5	10,3	5,9	2,9	7,4	17,6	20,6	8,8	8,8	171,2
48	Lillehammerregionen	84	10,7	10,7	1,0	3,6	11,9	3,6	9,5	8,3	12,8	12,8	9,3	8,1	170,1
50	Hamarregionen	198	10,1	8,6	3,1	0,5	8,6	7,6	9,6	9,1	13,5	14,0	13,0	9,0	165,4
52	Hadeland	25	12,0	16,0	10,7	0,0	4,0	0,0	12,0	0,0	4,0	24,0	12,0	8,0	160,9
54	Drammensregionen	237	12,7	9,3	3,3	3,8	7,6	3,0	5,9	4,6	11,7	14,6	10,4	8,8	157,7
57	Hallingdal	35	8,6	11,4	0,0	2,9	11,4	0,0	2,9	5,7	11,1	25,0	11,1	5,6	149,8
58	Sandefjord/Larvik	191	15,7	6,3	2,7	2,6	5,2	4,7	12,0	4,2	10,8	12,9	9,8	7,2	148,0
62	Sør Østerdal	39	10,3	2,6	4,8	0,0	5,1	10,3	2,6	10,3	10,3	10,3	7,7	5,1	135,7
64	Glåmdal	71	12,7	2,8	3,8	0,0	7,0	4,2	7,0	7,0	11,1	9,7	11,1	5,6	132,9
67	Øst-Telemark	34	11,8	5,9	0,0	2,9	5,9	5,9	2,9	5,9	11,4	8,6	0,0	8,6	121,0
68	Øvre Romerike	109	12,8	5,5	0,8	2,8	5,5	0,9	4,6	5,5	7,3	11,0	8,3	8,3	117,9
74	Midt-Gudbrandsdal	32	9,4	6,3	0,0	0,0	3,1	0,0	3,1	0,0	9,4	15,6	12,5	3,1	82,8
75	Nord-Gudbrandsdal	35	8,6	0,0	0,0	0,0	11,4	0,0	2,9	5,7	5,7	8,6	0,0	2,9	81,4
80	Valdres	25	8,0	0,0	3,8	0,0	8,0	0,0	0,0	0,0	8,0	12,0	4,0	0,0	77,4
	Norge	10124	14,7	10,1	3,3	6,5	10,3	5,2	8,9	6,3	13,8	14,2	9,5	8,0	192,6

29 bedrifter fra Vest-Telemark har deltatt i undersøkelsen. Av disse en har en forholdsvis høy andel oppgitt at de har introdusert nye eller forbedrede støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT. Det er også en forholdsvis høy andel som har introdusert markedsinnovasjoner i form av nye metoder for prising. Nesten ingen av bedriftene har introdusert produktinnovasjoner som er nye for markedet, eller markedsinnovasjoner i form av nye media. Samlet sett framstår Vest-Telemark som en region med et innovativt næringsliv. Vest-Telemark har en høyere innovasjonsgrad enn landsgjennomsnittet, og rangerer litt over middels blant regionene i Norge.

7.1.1 Innovasjonsfrekvens – enbedriftsforetak og flerbedriftsforetak

Et kompliserende forhold er at vi har en del foretak som har bedrifter i flere kommuner. Store industriforetak som f.eks. Hydro, Orkla og Statoil har virksomhet i en rekke kommuner. I tallene på forrige side har vi regnet hver enkelt bedrift i slike flerbedriftsforetak som innovative dersom foretaket har oppgitt å ha innovasjon. Spørsmålet er om ikke statistikken over innovasjon i enbedriftsforetakene er et bedre mål på regional innovasjon, enn statistikk som tar med avdelinger av større foretak. Hvis vi tar ut en tabell som på forrige side, men bare med enbedriftsforetak får vi følgende tall:

Tabell 11: Andel av enbedriftsforetakene som oppgir ulike typer av innovasjon.

Rang	Region	N	Produkt				Prosess				Marked				Innovasjons-grad
			Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støtte-funksjon	Ny metode for markedet	Design	Media	Markeds-kanal	Prising	
	Vekt		2	2	4	4	2	1	1	3	2	1	0,5	0,5	
4	Gjøvikregionen	72	29,2	6,9	2,6	12,5	16,7	5,6	6,9	8,3	13,9	16,7	9,7	9,6	257,6
8	Akershus Vest	240	17,9	12,1	4,1	10,8	12,1	3,8	8,8	7,1	17,1	13,3	10,0	7,0	233,9
11	Fjellregionen	17	17,6	11,8	2,5	0,0	23,5	5,9	17,6	5,9	23,5	11,8	5,9	16,7	227,2
14	Vestviken	54	24,1	7,4	2,9	14,8	7,4	0,0	3,7	5,6	13,0	13,0	11,1	9,3	218,0
17	Vest-Telemark	16	18,8	6,3	3,1	12,5	0,0	6,3	12,5	0,0	25,0	6,3	12,5	12,5	200,0
19	Midt-Buskerud	19	15,8	0,0	0,0	10,5	26,3	0,0	0,0	10,5	10,5	10,5	5,3	5,3	194,7
20	Tønsbergregionen	136	17,6	6,6	4,2	8,8	8,1	3,7	4,4	5,1	14,7	11,0	11,0	8,7	190,4
21	Midt-Telemark	14	21,4	0,0	8,0	7,1	14,3	0,0	0,0	14,3	7,1	0,0	0,0	0,0	189,1
23	Oslo	963	13,0	12,7	4,3	5,9	5,7	4,9	7,0	4,8	16,4	14,4	10,5	9,3	187,0
25	Kongsberg/Numedal	30	23,3	0,0	2,8	16,7	10,0	0,0	0,0	3,3	10,0	6,7	6,7	3,3	186,1
26	Ringerike/Hole	28	14,3	3,6	10,7	3,6	7,1	0,0	7,1	7,1	17,9	3,6	0,0	7,1	178,6
31	Nedre Romerike	119	16,8	5,0	4,2	4,2	10,1	4,2	5,9	5,9	9,2	13,4	10,9	5,9	165,7
33	Lillehammerregionen	27	3,7	11,1	1,0	3,7	11,1	11,1	11,1	7,4	14,8	11,1	3,7	7,4	161,4
37	Follo	96	14,6	7,3	2,6	5,2	8,3	6,3	5,2	3,1	13,5	10,4	4,2	5,2	154,8
40	Grenland	102	14,7	4,9	3,9	4,9	10,8	2,0	3,9	2,9	9,8	12,7	7,8	8,7	151,2
41	Sandefjord/Larvik	97	17,5	7,2	2,7	3,1	5,2	0,0	8,2	4,1	12,4	11,3	11,3	6,2	148,3
44	Drammensregionen	131	13,7	4,6	3,3	5,3	5,3	2,3	3,1	3,8	10,7	12,2	8,4	7,6	140,2
45	Indre Østfold	47	17,0	2,1	1,3	2,1	6,4	2,1	0,0	4,3	17,0	17,0	10,6	8,5	140,1
47	Mossregionen	46	13,0	6,5	1,7	6,5	4,3	0,0	4,3	2,2	15,2	8,7	6,5	6,5	137,0
49	Hamarregionen	71	9,9	7,0	3,1	1,4	8,5	1,4	5,6	4,2	14,1	11,3	7,0	8,3	135,6
50	Halden	24	4,2	8,3	2,0	0,0	8,3	0,0	8,3	12,5	8,3	16,7	4,2	4,2	133,2
53	Nedre Glomma	125	13,6	1,6	4,4	4,8	7,2	2,4	4,0	0,0	8,8	14,4	8,0	6,3	127,1
56	Øvre Romerike	50	16,0	6,0	0,8	6,0	0,0	0,0	4,0	2,0	8,0	10,0	2,0	8,0	112,2
58	Nord-Gudbrandsdal	15	13,3	0,0	0,0	0,0	20,0	0,0	6,7	6,7	0,0	13,3	0,0	6,7	110,0
63	Hallingdal	15	6,7	6,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	13,3	26,7	20,0	13,3	96,7
68	Midt-Gudbrandsdal	15	6,7	13,3	0,0	0,0	6,7	0,0	6,7	0,0	6,7	6,7	0,0	6,7	83,3
73	Hadeland	18	11,1	0,0	10,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,6	5,6	0,0	73,4
77	Glåmdal	36	5,6	0,0	3,8	0,0	2,8	0,0	0,0	0,0	8,3	8,3	5,6	0,0	59,6
79	Valdres	17	0,0	0,0	3,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	11,8	11,8	5,9	0,0	53,6
80	Øst-Telemark	19	5,3	0,0	0,0	5,3	0,0	0,0	0,0	0,0	5,3	5,3	0,0	10,5	52,6
81	Sør Østerdal	15	6,7	0,0	4,8	0,0	6,7	0,0	0,0	0,0	0,0	6,7	0,0	0,0	52,4
	Norge	5274	14,6	7,2	3,3	6,2	8,5	3,2	6,0	4,7	12,7	12,1	8,5	7,4	167,2

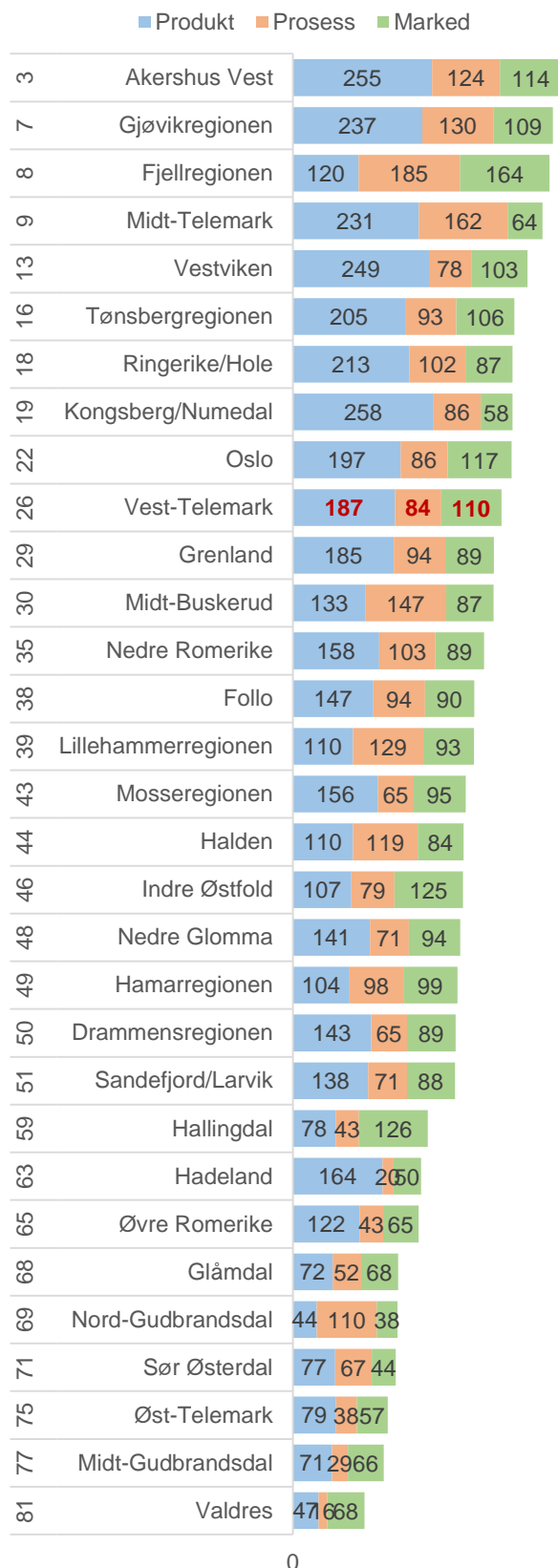
Det er 16 enbedriftsforetak i Vest-Telemark, som har deltatt i undersøkelsen. Disse enbedriftsforetakene er mer innovative enn landsgjennomsnittet, og Vest-Telemark er blant de 20 mest innovative regionene i Norge. Når det er så få bedrifter som har deltatt, kan det bli noe statistisk støy, så vi skal være litt forsiktige med tolkningen av dataene. Vest-Telemarks enbedriftsforetak ser ut til å gjøre det godt spesielt innen produktinnovasjon.

7.1.2 Innovasjonsgrad

Hvis vi skal foreta en rangering av regionene når det gjelder andeler innovative foretak, kan vi kombinere resultatene fra de to tabellene vi har vist på de foregående sidene. Vi får da en rangering som vist i figuren til høyre. To regioner er slått sammen på grunn av lavt antall bedrifter som er med i undersøkelsen, slik at det er 83 regioner som er rangert.

Samlet sett kommer Vest-Telemarks næringsliv ut som godt over middels innovativt. Det er spesielt innen produkt at Vest-Telemark skiller seg positivt ut.

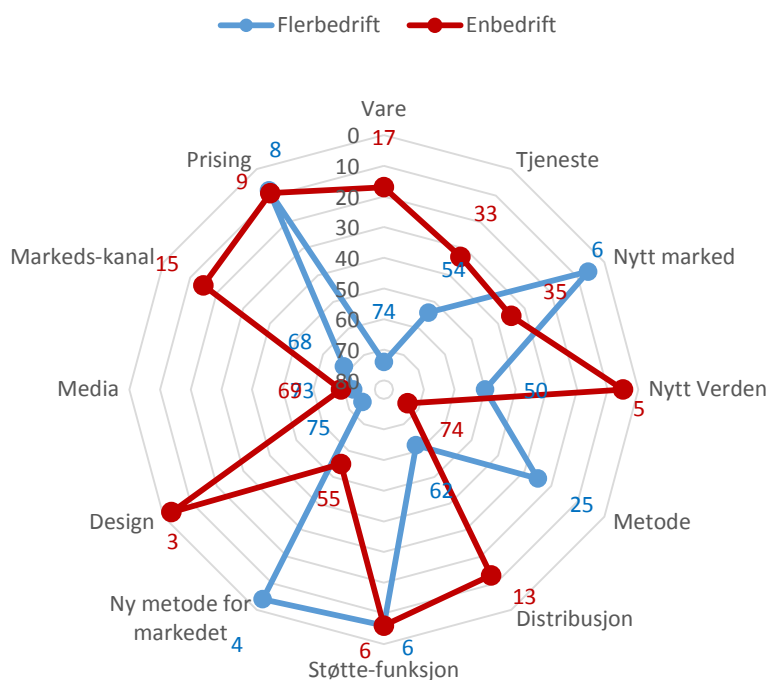
Vest-Telemark ser seg slått av Midt-Telemark, men forbigår Grenland og Øst-Telemark.

Figur 80: Innovasjonsgrad i regionene basert på resultatene fra de to foregående tabellene. Rangering blant de 83 regionene mht. samlet og vektet innovasjonsgrad.

7.1.3 Rangering innovasjonsgrad for både enbedrifts- og flerbedriftsforetak

Figuren under viser hvordan Vest-Telemark rangerer for hver indikator – både for enbedriftsforetakene og for flerbedriftsforetakene. Jo lenger ut, dess høyere rangering. Jo nærmere sentrum, dess lavere rangering.

Figur 81: Rangering for Vest-Telemark for de ulike innovasjonstypene. Rangering blant de 83 regionene som er med i utvalget.

16 enbedriftsforetak og 13 flerbedriftsforetak har deltatt i undersøkelsen. Når antallet er så lite, kan andelen fort bli uforholdsmessig høye. Vi må ha dette i mente når vi tolker innovasjonsundersøkelsen fra Vest-Telemark.

En- og flerbedriftsforetakene framstår som enten veldig innovative eller veldig lite innovative, avhengig av type innovasjon.

Vest-Telemarks enbedriftsforetak framstår som meget innovative innen design, støttefunksjoner og produktinnovasjoner som er nye for verdensmarkedet. Flerbedriftsforetakene er gode på metode for markedet, støttefunksjoner og produktinnovasjoner som er nye for markedet.

7.2 Innovasjonsklima

Andelen av innovative foretak varierer ganske sterkt mellom ulike bransjer. I en bransje som produksjon av datamaskiner og elektroniske produkter oppgir over 65 prosent av foretakene at de har introdusert nye produkter på markedet, mens i andre bransjer er andelen null. Samtidig øker sannsynligheten for at bedriften er innovativ med størrelsen til bedriften. Dermed vil en region som har mange bedrifter i bransjer med høy innovasjonsgrad naturlig få en høyere andel innovative bedrifter, mens regioner med mange bedrifter i bransjer med lav andel innovative bedrifter vil sannsynligvis få lave andeler med innovative bedrifter. Vi kan måle andelen innovative bedrifter i regionene, der vi samtidig korrigerer for ulikheter i bransjestruktur og fordeling mellom små og store bedrifter. Da får vi et uttrykk for om regionen har høy eller lav andel innovative foretak, gitt sin bransje- og størrelsesstruktur. Vi kaller dette for *innovasjonsklima*^v. Vi konsentrerer oss om enbedriftsforetakene i denne analysen. Resultatene av denne analysen er gitt i tabellen under.

Tabell 12: Innovasjonsklima, målt som over- eller underhyppighet i et område for at en bedrift er innovativ, gitt bransje og størrelse. Verdiene er gjort om til rangering, der 1=beste region og 83=dårligste.

Rang	Region	Produkt				Prosess			Marked						
		Vare	Tjeneste	Nytt marked	Nytt Verden	Metode	Distribusjon	Støtte-funksjon	Design	Media	Markeds-kanal	Prising	Produkt	Prosess	Marked
3	Gjøvikregionen	2	21	1	5	11	17	20	24	9	25	17	1	11	18
5	Vest-Telemark	7	24	12	1	77	10	6	3	67	15	9	5	42	6
6	Fjellregionen	10	7	7	66	4	16	1	5	40	55	2	14	2	9
11	Vestviken	9	14	11	2	50	75	46	33	25	17	21	4	57	23
18	Akershus Vest	24	42	26	15	26	45	44	29	48	38	66	21	29	35
23	Øvre Romerike	17	18	14	22	78	53	38	41	45	71	23	12	73	48
24	Lillehammerregionen	68	6	43	31	21	2	7	14	43	66	39	40	9	25
25	Follo	35	19	23	27	34	15	36	26	53	70	59	25	27	44
27	Nedre Romerike	21	44	22	34	29	23	26	50	28	21	57	28	24	42
28	Midt-Buskerud	40	78	41	13	3	74	81	47	55	62	58	35	8	53
29	Hallingdal	47	28	21	49	71	62	78	21	2	5	8	38	77	4
30	Oslo	37	27	33	28	56	35	50	27	39	34	48	31	54	27
33	Kongsberg/Numedal	15	81	45	3	39	76	83	52	70	50	67	22	59	63
36	Tønsbergregionen	32	46	49	21	46	31	54	30	50	20	35	36	48	28
37	Midt-Telemark	6	71	31	23	12	54	67	56	83	77	77	23	25	80
38	Sandefjord/Larvik	31	29	19	51	64	81	17	38	51	23	53	30	61	40
40	Indre Østfold	34	54	38	48	52	42	71	16	13	26	24	42	65	16
43	Mosseregionen	49	30	32	25	65	79	45	23	60	59	50	33	70	41
50	Grenland	38	53	58	33	32	44	52	48	27	40	27	47	35	43
51	Midt-Gudbrandsdal	65	2	35	65	38	55	19	53	59	76	38	39	39	66
53	Drammensregionen	42	45	50	35	61	39	57	39	38	37	29	46	62	37
54	Ringerike/Hole	39	39	63	36	45	65	11	11	75	81	32	53	44	38
58	Hamarregionen	61	34	56	74	41	49	39	28	47	49	31	61	45	32
59	Nedre Glomma	48	72	61	38	54	40	48	60	16	41	45	56	53	47
60	Nord-Gudbrandsdal	55	64	44	73	6	64	13	83	37	83	37	59	10	81
69	Valdres	71	66	71	41	75	56	61	25	29	52	71	69	78	33
77	Hadeland	56	70	47	71	79	69	70	82	77	64	80	62	81	83
78	Øst-Telemark	74	80	75	29	80	72	77	72	72	80	16	70	82	77
80	Glåmdal	75	76	80	76	73	66	72	54	57	53	78	79	79	60
81	Halden	83	47	78	83	60	83	37	76	20	75	76	81	67	76
83	Sør Østerdal	72	73	82	81	48	51	63	80	65	78	75	82	64	82

Når vi korrigerer for bransjestruktur og størrelse, er næringslivet i Vest-Telemark blant de mest innovative i landet. Vest-Telemark rangerer som nummer én blant 83 regioner mht. andel bedrifter som har introdusert produktinnovasjoner som er nye for verdensmarkedet. Generelt er Vest-Telemarks enbedriftsforetak meget innovative innen produkt og marked, og middels innovative innen prosess.

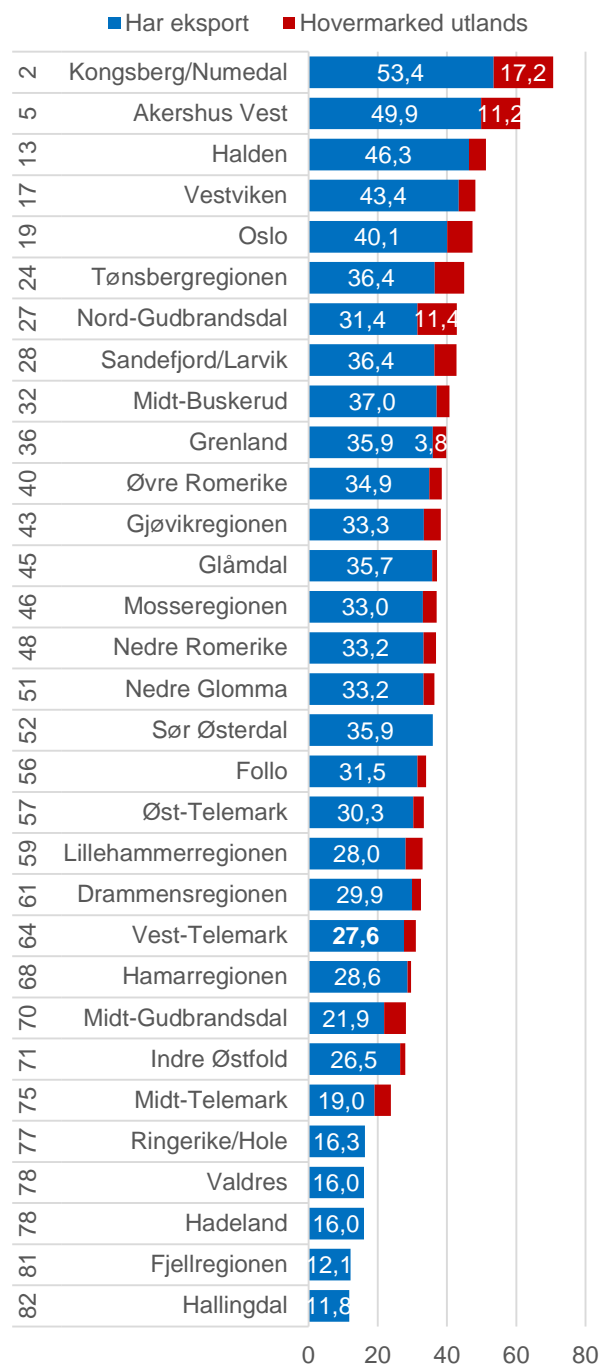
7.3 Internasjonalisering

Hvilke regioner har det mest internasjonale næringslivet? Innovasjonsundersøkelsen har også data om hvorvidt bedriftene selger varer og tjenester til utlandet, og om de har sitt hovedmarked utenlands. Det kan vi bruke for å se hvordan tilbøyeligheten til å selge varer og tjenester utenlands varierer mellom regionene.

I figuren til høyre ser vi hvordan andelene som har eksport og som har sitt hovedmarked utenlands varierer mellom regionene.

På Østlandet er det Kongsberg/Numedal og Akershus Vest som har det mest internasjonale næringslivet.

Næringslivet i Vest-Telemark er ikke veldig internasjonalt. Litt mer enn hver fjerde bedrift eksporterer sine varer eller tjenester utenlands. Kun et fåtall har sitt hovedmarked utenlands. Både Øst-Telemark og Grenland har et mer internasjonalt næringsliv enn Vest-Telemark.

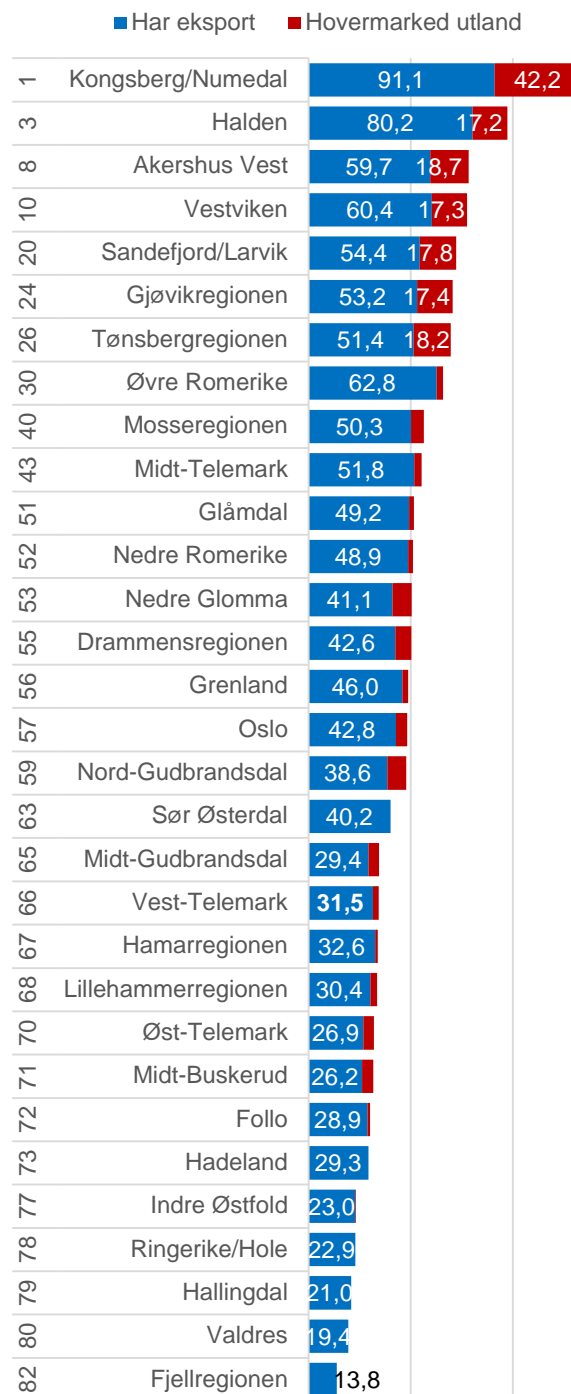
Figur 82: Andel av bedrifter i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at de selger til utlandet, og som har sitt hovedmarked utenlands. Rangering blant 83 regioner.

7.3.1 Andel ansatte i eksportbedrifter

I figuren på forrige side viste vi andelen bedrifter med eksport. Da vil små og store bedrifter telle like mye. Vi kan også se på andelen av de ansatte i næringslivet som arbeider i eksportbedrifter. Tallene blir da noe annerledes. Det er høyere andeler av ansatte i bedrifter med eksport. Det er fordi store bedrifter har sterkere tilbøyelighet til å ha eksport.

I underkant av en tredel av de som jobber i næringslivet i Vest-Telemark jobber i en eksportbedrift. Andelen er lav sammenliknet med de fleste andre regionene i Norge.

Midt-Telemark og Grenland har en høyere andel ansatte i eksportbedrifter enn Vest-Telemark, mens Øst-Telemark har en lavere andel.

Figur 83: Andel av ansatte i innovasjonsundersøkelsen i bedrifter som oppgir at de selger til utlandet, og som har sitt hovedmarked utenlands. Rangering blant de 83 regionene som er med.

8. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse^{vi}.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping 10. Andel foretak med vekst i verdiskaping, justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder.
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 11. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren forteller oss om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak, samt innflyttede foretak fratrukket utflyttede.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andelen lønnsomme foretak justert for bransjestruktur, bedriftens omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en indikator som justerer for bransjestruktur, omsetning og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak av samtlige regnskapspliktige foretak på stedet, som har vekst i verdiskapingen. Det er også en siste indikator der det er justert for forskjeller i bransjestruktur, omsetning og alder til foretakene.

Indikatoren «næringslivets størrelse» er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen på stedet. For hver indikator rangeres både regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe. Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av NæringsNM.

8.1 Nyetableringer

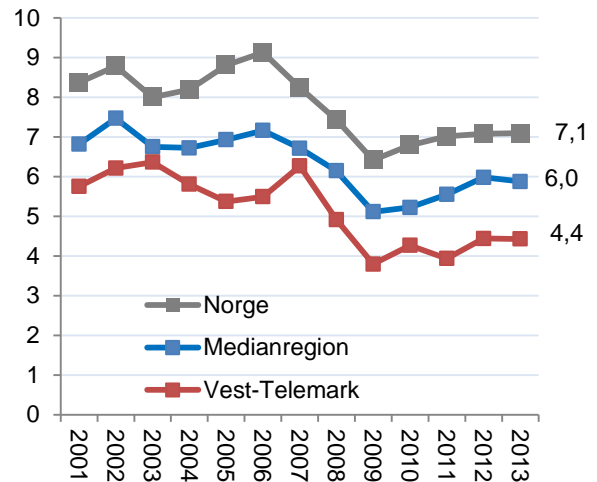
Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året. Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I de siste årene har landets etableringsfrekvens ligget på rundt sju prosent. De fleste regionene har derimot hatt en lavere etableringsfrekvens enn landsgjennomsnittet.

Vest-Telemark har lav etableringsfrekvens. Vest-Telemark er riktig nok en liten region med få innbyggere og få bedrifter, derfor er det kanskje naturlig at det ikke startes opp så mange bedrifter der? Etableringsfrekvensen har vært under medianverdien og under landsgjennomsnittet helt siden 2001, da vi startet målingene.

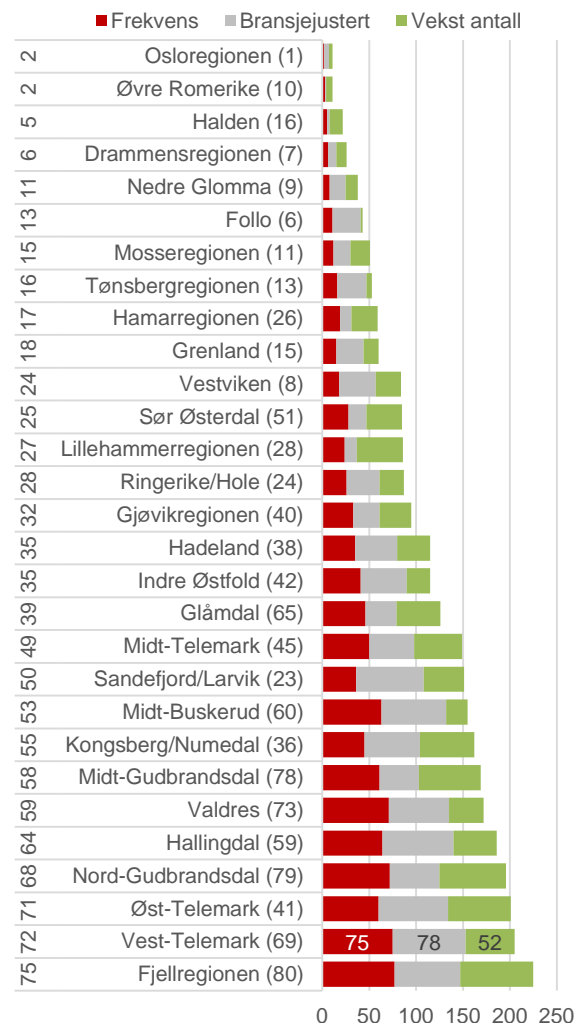
8.1.1 Etableringsindeksen for regionene på Østlandet

Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering, etableringsfrekvensen, den bransjejusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene. Noe av forskjellen i etableringsfrekvensen mellom regionen kan forklares av bransjestrukturen. Enkelte regioner har mange foretak i bransjer hvor det er mange nyetableringer, som i tjenesteytende sektor. Andre regioner har en stor andel av bedriftene i bransjer med lite nyetablering, som industri og landbruk. Oslo har en fordelaktig næringsstruktur for å få mange nyetableringer. Det kan se ut til at vekst, og spesielt høy vekst i befolkningen, forårsaker høy etableringsfrekvens. Høy etableringsfrekvens har sannsynligvis mindre effekt på arbeidsplassvekst og dermed på nettoflyttingen. Det er fordi nyetableringene stort sett er små, og utgjør en liten andel av samlet antall ansatte.

Også når vi justerer for bransjestrukturen, har Vest-Telemark lav etableringsfrekvens.

Figur 84: Etableringsfrekvensen i Vest-Telemark, Norge og medianen av regionene i Norge i perioden 2001-2013.

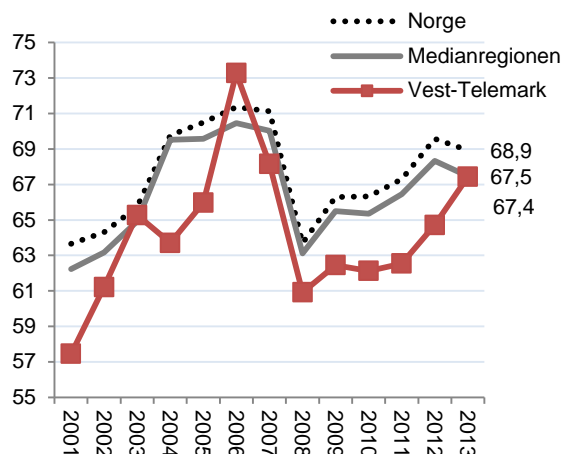
Figur 85: Etableringsindeksen for regionene på Østlandet, med rangeringsnummer for hver av indikatorene. Rangering for etableringsindeksen blant 83 regioner er vist helt til venstre. I parentes er rangeringen for etableringsindeksen siste ti år.

8.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, for deretter å stige de tre neste årene. I 2013 hadde 68,9 prosent av alle regnskapspliktige foretak positivt resultat før skatt, noe som var en liten nedgang fra 2012.

I 2013 var andelen lønnsomme foretak i Vest-Telemark like høy som andelen til mediankommunen. Den har stort sett vært ganske lav i Vest-Telemark. Unntaket var år 2006, da andelen var over gjennomsnittlig høy.

Figur 86: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Vest-Telemark sammenliknet med Norge og medianen av regionene i Norge i perioden 2000-2012.

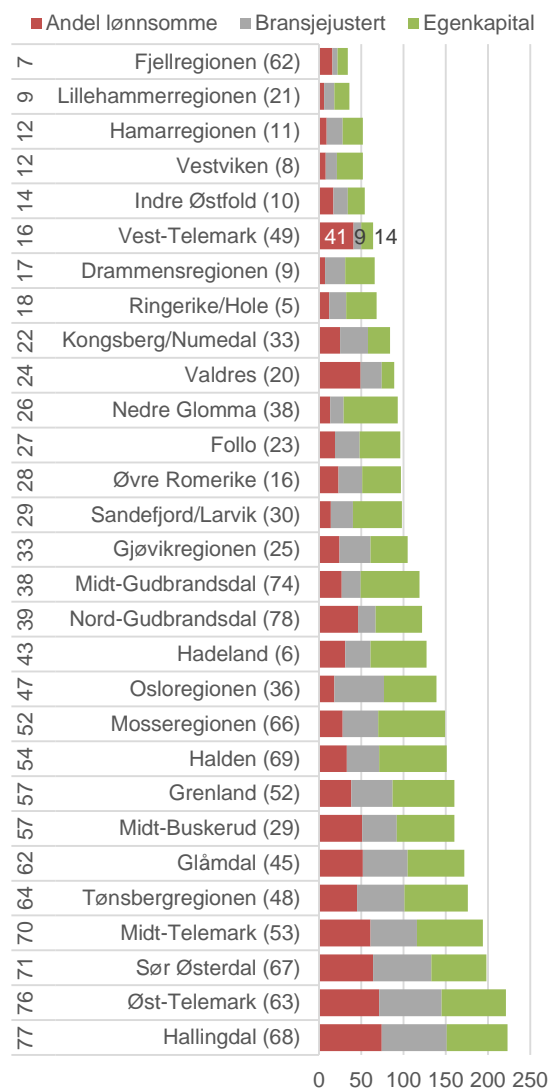
8.2.1 Lønnsomhetsindeksen for regioner på Østlandet

I figuren til høyre ser vi hvordan regionene gjør det på lønnsomhetsindeksen i 2013.

Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer; andel foretak med positivt resultat, andelen av foretak med positiv egenkapital, og andel lønnsomme foretak justert for bransje, størrelse og alder på foretakene.

Vest-Telemark kommer ganske høyt opp på denne indeksen. Det skyldes at andelen foretak med positivt resultat før skatt er høy når vi justerer for bransjestruktur, størrelse og alder. I tillegg er andelen foretak med positiv egenkapital ganske høy. Dette bidrar til å trekke Vest-Telemark opp fra sin middelposisjon som regionen ellers ville ha hatt når vi bare ser på andel foretak med positivt resultat før skatt.

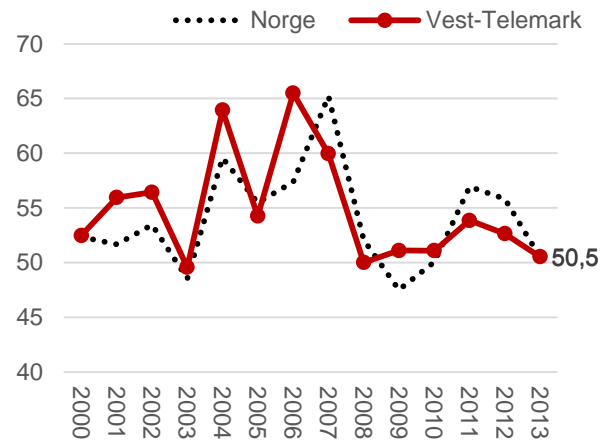
Vest-Telemark kommer bedre ut på denne indeksen enn de andre regionene i Telemark.

Figur 87: Lønnsomhetsindeksen for regionene på Østlandet. Rangering for 2013 blant 83 regioner til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren.

8.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøy i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette tok andelen vekstforetak seg opp, men falt ganske mye fra 2012 til 2013. I 2013 hadde 50,5 prosent av alle foretakene i Norge omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andelen var like høy i Vest-Telemark. Andelen vekstforetak i Vest-Telemark har stort sett vært som andelen på landsbasis, i noen år høyere, i andre år lavere, men jevnt over ganske lik.

Figur 88: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Vest-Telemark og Norge.

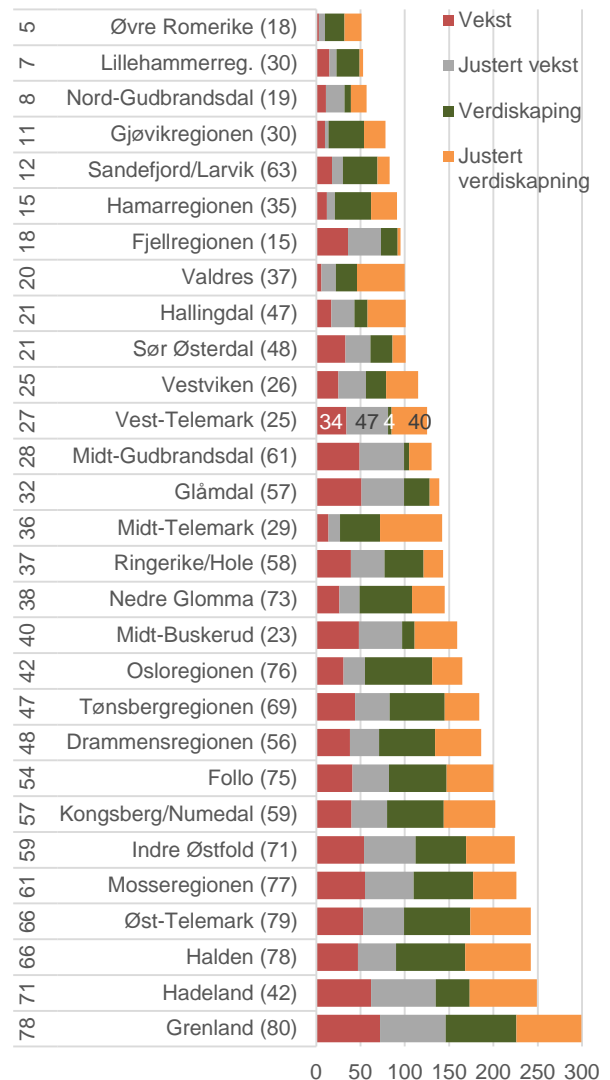
8.3.1 Vekstindeksen for regionene på Østlandet

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av fire indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for foretakenes bransje, størrelse og alder. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den siste er justert andel med vekst i verdiskaping. Den endelige vekstindeksen er basert på kommunenes rangering med hensyn til de fire vekstindikatorerne.

Vekstindeksen varierer ganske mye fra år til år, og en skal dermed ikke legge så mye vekt på et enkelt år, men svært lave verdier på vekstindeksen over en tiårsperiode er et dårlig tegn.

Vest-Telemark har både i 2013 så vel som i de ti årene før kommet forholdsvis høyt opp på vekstindeksen. Årets plassering som nummer 27 blir trukket opp av den høye andelen foretak med vekst i verdiskapingen. Den justerte andelen vekstforetak er imidlertid under middels.

Vest-Telemark presterer bedre enn de øvrige regionene i Telemark på vekstindeksen.

Figur 89: Vekstindeksen for regionene på Østlandet. Rangering blant 80 regioner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorerne vises i figuren.

8.4 NæringsNM

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med 11 indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en kommune, region eller fylke. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste elleve årene.

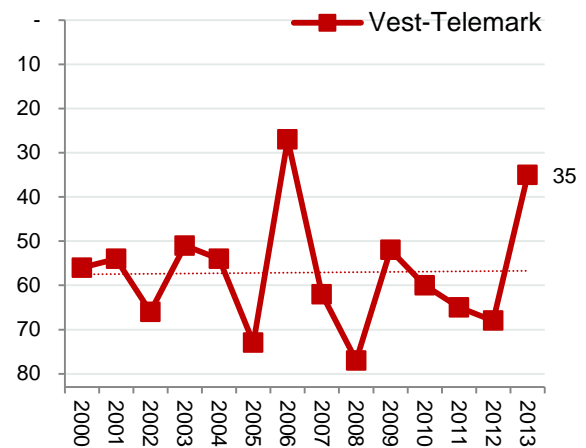
Figuren til høyre viser plasseringen til Vest-Telemark i årene 2000-2013. Vest-Telemark kom på 35. plass i årets NæringsNM, en klar forbedring fra året før. Vest-Telemark har i snitt de siste tretten årene hatt en plassering på rundt 60. I så måte er årets plassering veldig god.

8.4.1 Regionene på Østlandet

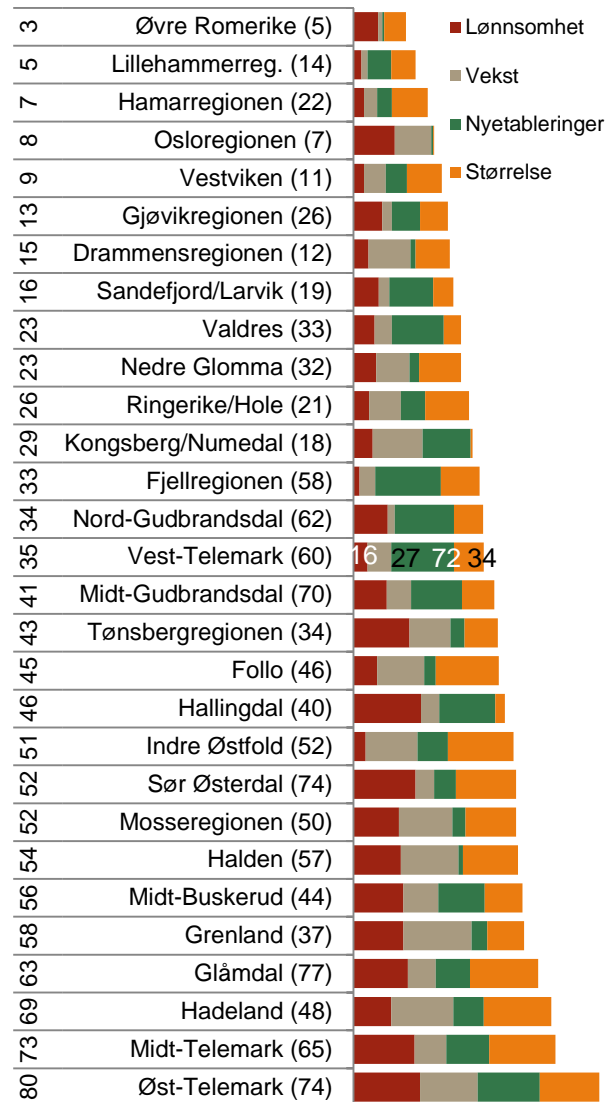
Det er stor variasjon blant regionene på Østlandet i hvordan de gjør det i NæringsNM. Øvre Romerike gjorde det best på Østlandet, og kom på 3. plass nasjonalt.

Vest-Telemark gjorde det mye bedre enn de øvrige regionene i Telemark. Telemark gjør det generelt dårlig i NæringsNM.

Det som trekker Vest-Telemarks samlede plassering ned er den lave andelen nyetableringer. Andelen lønnsomme bedrifter trekker plasseringen opp.

Figur 90: Rangeringen til Vest-Telemark i NæringsNM i perioden 2000-2013. Rangering blant 80 regioner.

Figur 91: NæringsNM for regionene på Østlandet. Rangering blant 80 regioner i 2013 til venstre, og rangering blant siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises inni figuren.

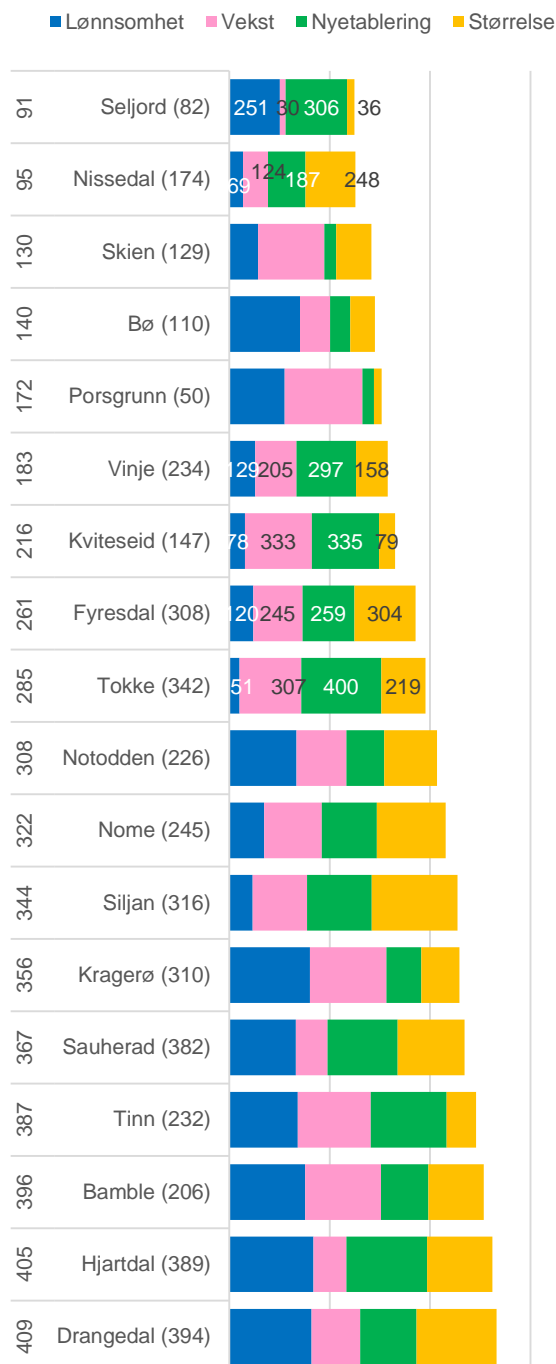
8.5 NæringsNM i kommunene

Seljord og Nissedal er vinnerne fra Telemark i årets NæringsNM. I Seljord utgjør næringslivet en stor andel av befolkningen og andelen vekstforetak er høy. I Nissedal er imidlertid næringslivet lite i forhold til befolkningsstørrelsen, men andelen lønnsomme foretak er ganske høy.

Vinje har også en over middels god plassering i nasjonal sammenheng.

Kviteseid, Fyresdal og Tokke har en under middels plassering i nasjonal sammenheng, men gjør det relativt bra i Telemark.

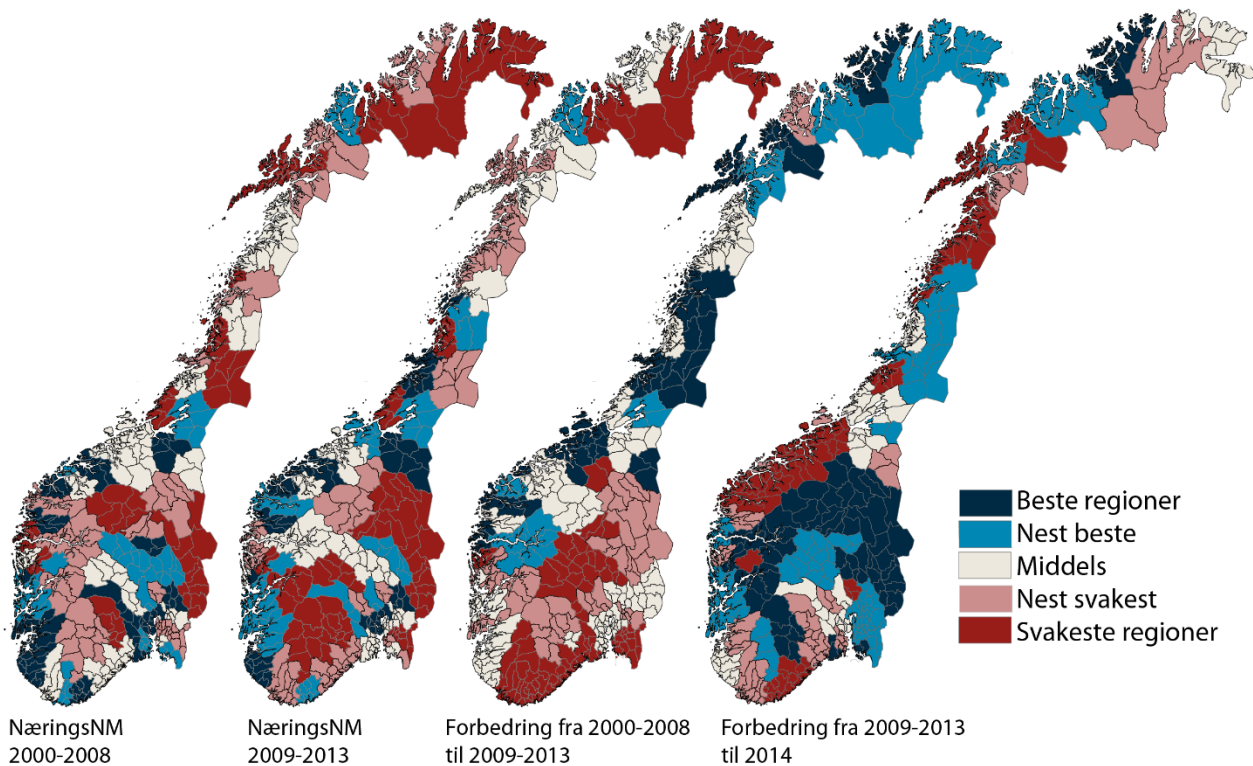
Felles for de fire sistnevnte kommunene er at etableringsfrekvensen og andelen vekstforetak er relativt lav, men at andelen lønnsomme foretak er relativt høy. I Kviteseid utgjør næringslivet en ganske stor del av befolkningen, mens næringslivet i Fyresdal er lite.

Figur 92: NæringsNM for kommunene i Telemark. Rangering blant landets 428 kommuner i 2013 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises inni figuren.

8.6 Utviklingstrekk i NæringsNM

Finanskrisen som startet i 2008, representerte et veiskille i den regionale utviklingen i Norge, og påvirket næringsutviklingen ulikt i de forskjellige regionene. NæringsNM for 2014 viser at mange av regionene på Østlandet har forbedret næringsutviklingen igjen.

Figur 93: Kart som viser regionenes sammenlagte resultat i NæringsNM i perioden 2000-2008 til venstre, sammenlagte resultater fra perioden 2009-2012 i midten, og regionenes forbedring i siste periode. I det siste kartet ser vi forbedringene i NæringsNM 2014 i forhold til perioden 2009-2013 (kart nr. to fra venstre).

Hvordan regionene gjorde det i NæringsNM i perioden 2000 til 2008 er vist i kartet til venstre. I midten ser vi hvordan regionene presterte i NæringsNM i perioden 2009-2012, det vil si etter finanskrisen. I kartet lengst til høyre ser vi endringene fra siste års NæringsNM i forhold til perioden 2009-2013.

I fjorårets NæringsNM viste vi de tre kartene til venstre, og vi gjorde et poeng ut av mange av regionene på Østlandet gjorde det svakere i årene etter finanskrisen enn årene før.

Denne tendensen ser ut til å ha reversert i løpet av 2013. I NæringsNM for 2014 har mange av

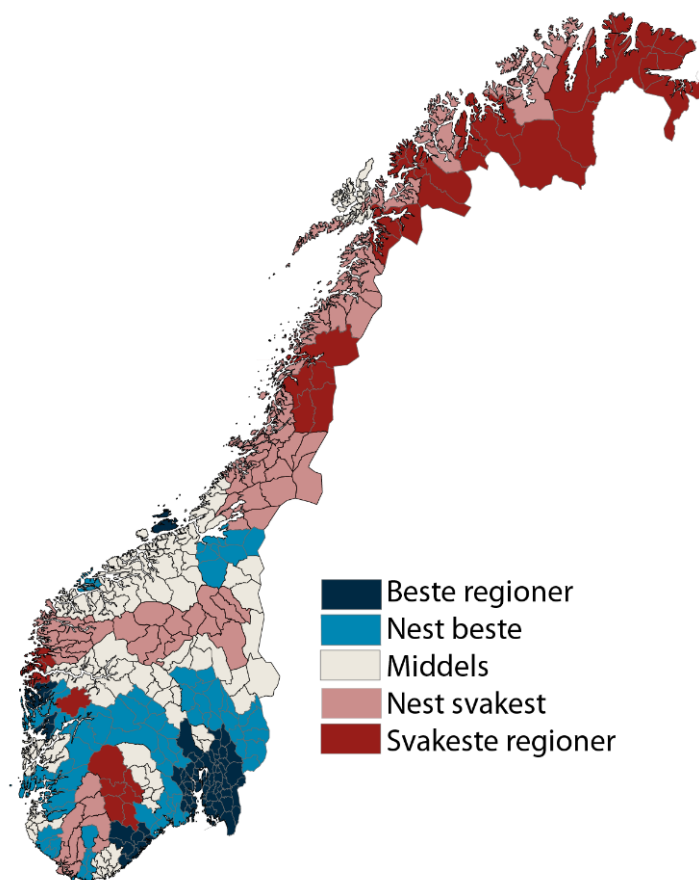
regionene på Østlandet forbedret seg i forhold til resultatene fra årene før.

Det gjelder blant annet hele området Oslo, Akershus, Østfold og Hedmark. Med de utsiktene om er nå, med lav oljepris og forventet lavere aktivitet i olje- og gassrelatert næringsliv, kan dette kanskje være starten på en ny utvikling der næringslivet på Østlandet vil styrke seg relativt til næringslivet på Vestlandet.

Store deler av Telemark ser imidlertid ikke ut til å ha fått styrket sin posisjon i NæringsNM slik mange andre steder på Østlandet har.

8.7 Næringsdrevet eller befolkningsdrevet vekst?

Hva kommer først, arbeidsplasser eller folk? Svaret varierer mellom forskjellige steder. På noen steder er befolkningsveksten drivkraften. Noen steder er attraktive å flytte til og bo i, og trekker til seg innflyttere selv om arbeidsplassveksten ikke er sterk. På slike steder øker også arbeidsplassene på grunn av økende etterspørsel og god tilgang på arbeidskraft. Andre steder er det arbeidsplassveksten som er drivkraften. Hvis næringslivet vokser, øker etterspørselen etter arbeidskraft og det fører til at det også flytter folk til stedet.

Figur 94: Regionene i Norge, fordelt etter om de har over eller under forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassveksten i årene 2008-2013.

I kartet over har vi sett på regionenes nettoflytting i forhold til arbeidsplassveksten i regionene. Kartet sier ikke noe om hvilke regioner som har hatt arbeidsplassvekst, men om hvordan nettoflyttingen står i forhold til arbeidsplassveksten.

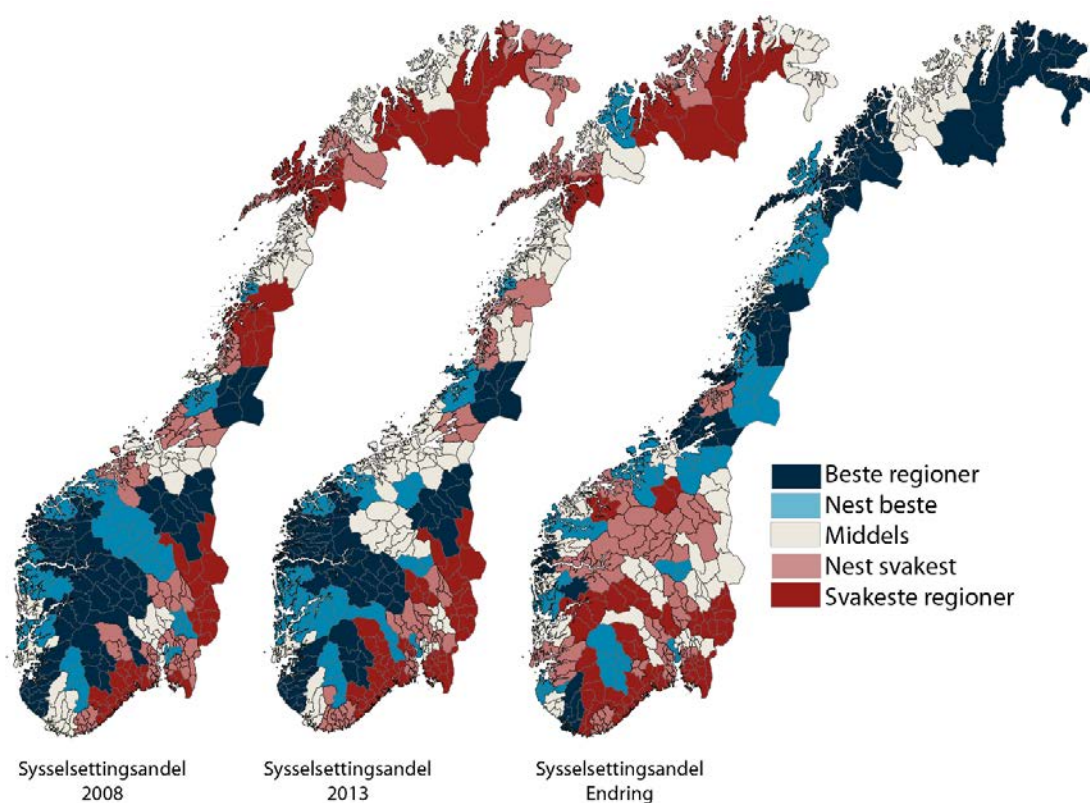
Noen regioner, særlig de som er lokalisert rundt Oslofjorden, har hatt høyere netto innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Det er det vi har kalt brutto bostedsattraktivitet. Tiltrekningskraften skyldes for den stor del de strukturelle

flyttefaktorene vi gjorde rede for i kapittelet om bostedsattraktivitet. Dette er regioner som har hatt en befolkningsdrevet vekst. De røde regionene er regioner som har hatt større netto utflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. I disse regionene har veksten blitt lavere som følge av nedgang i befolkningen.

Kartet kan brukes som en illustrasjon på hvor i landet det har vært en befolkningsdrevet vekst etter 2008.

8.8 Sysselsettingsandelen

Det er ikke likegyldig om veksten på et sted er næringsdrevet eller befolkningsdrevet. I begge tilfeller øker befolkningen på stedet. Men steder som har befolkningsdrevet vekst får etter hvert en stadig lavere andel av befolkningen som er sysselsatt. Befolkningsveksten på slike steder fører til at det blir flere arbeidsplasser i skjermet sektor, men arbeidsplassveksten blir lavere enn befolkningsveksten. Steder med næringsdrevet vekst får på sin side sterkere arbeidsplassvekst enn befolkningsvekst.

Figur 95: Sysselsettingsandeler i regionene i 2008, 2013 og endringer fra 2008 til 2013. Sysselsettingsandelene er justert for variasjoner i aldersstruktur.

I kartene over ser vi at mange av regionene på Østlandet har lav sysselsettingsandel, og at dette er en tendens som har økt fra 2008 til 2013. Kartene viser at det er et systematisk mønster, der regioner som har en næringsdrevet vekst oppnår en høy og økende sysselsettingsandel i befolkningen mens regioner med befolkningsdrevet vekst etter hvert får synkende sysselsettingsandel.

Mange regioner på Vestlandet har høy og økende sysselsettingsandel som følge av god næringsutvikling. Mange av regionene i Nord-Norge har også økende sysselsettingsandel, men da først og fremst som følge av utflytting. Den befolkningsdrevne veksten i mange av regionene på Østlandet har dermed en pris i form av at en synkende andel av befolkningen er sysselsatt.

ⁱ Bransjeinndelingen tar utgangspunkt i registerdata for arbeidssted, med tilhørende NACE på 5-siffernivå. Fullstendig oversikt finnes på [\(link\)](#)

ⁱⁱ Figuren for arbeidsmarkedsintegrasjon er regnet ut for fjorårets regioninndeling. I fjor var det 83 regioner i landet. I år har Vestviken skilt seg ut fra Drammensregionen. Vestviken er ikke med i denne figuren.

ⁱⁱⁱ Vi baserer oss å at sysselsettingsandelene innenfor hvert årstrinn er konstant, og har brukt SSBs middelframskrivning om antall personer i alle årstrinn hvert år til 2040.

^{iv} Vi har brukt progressivt gjennomsnitt for de ti siste årene der veksten de siste årene teller mer enn de første.

^v Rent teknisk måler vi innovasjonsklima gjennom en binær logistisk regresjonsanalyse der avhengig variabel er om bedriften har innovasjon (0/1) og uavhengige variable er størrelse (lineær av antall ansatte), bransje (dummyvariable for hver 2-siffer NACE-bransje) og dummyvariable for regioner. Betakoeffisienten for regionvariabelen vil da være et uttrykk for om regionen har høy eller lav tilbøyelighet for å ha innovasjon. Denne regresjonsanalysen er kjørt for alle de 11 innovasjonstypene, og deretter veid på samme måte som vi veier for frekvenser.

^{vi} Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

Regioninndeling Telemark:

Grenland

- Porsgrunn
- Skien
- Siljan
- Bamble
- Kragerø
- Drangedal

Midt-Telemark

- Nome
- Bø (Telemark)
- Sauherad

Øst-Telemark

- Notodden
- Tinn
- Hjartdal

Vest-Telemark

- Seljord
- Kviteseid
- Nissedal
- Fyresdal
- Tokke
- Vinje